

**МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ
КИЇВСЬКИЙ НАЦІОНАЛЬНИЙ ЕКОНОМІЧНИЙ УНІВЕРСИТЕТ
ІМЕНІ ВАДИМА ГЕТЬМАНА**

Факультет міжнародної економіки і менеджменту

Кафедра міжнародної економіки

ОСВІТНЬО-ПРОФЕСІЙНА ПРОГРАМА	«МІЖНАРОДНА ЕКОНОМІКА»
ГАЛУЗЬ ЗНАНЬ	05 Соціальні та поведінкові науки
СПЕЦІАЛЬНІСТЬ	051 «Економіка»

Форма навчання: _____ заочна _____

КВАЛІФІКАЦІЙНА МАГІСТЕРСЬКА РОБОТА

на тему **«Дезінтеграційна криза в ЄС: форми та наслідки»**

(назва теми)

здобувача _____ Коваль Влади Ігорівни

(підпис)

Науковий керівник: к.е.н., доцент Загарій В.К.
(науковий ступінь, учене звання, ПІБ)

(підпис)

**Робота допущена до захисту перед екзаменаційною
комісією з атестації здобувачів вищої освіти (ЕК)**

Завідувач кафедри: д.е.н., професор Столярчук Я.М.
(науковий ступінь, учене звання, ПІБ)

(підпис)

Київ 2023

**МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ
КИЇВСЬКИЙ НАЦІОНАЛЬНИЙ ЕКОНОМІЧНИЙ УНІВЕРСИТЕТ
ІМЕНІ ВАДИМА ГЕТЬМАНА**

Факультет міжнародної економіки і менеджменту

Кафедра міжнародної економіки

ОСВІТНЬО-ПРОФЕСІЙНА ПРОГРАМА	«МІЖНАРОДНА ЕКОНОМІКА»
ГАЛУЗЬ ЗНАНЬ	05 Соціальні та поведінкові науки
СПЕЦІАЛЬНІСТЬ	051 «Економіка»

ПОГОДЖЕНО

ЗАТВЕРДЖУЮ

Керівник проектної групи (гарант)
освітньо-професійної програми
«Міжнародна економіка»

Завідувач кафедри міжнародної
економіки

_____ Цимбал Л.І.

_____ Столярчук Я.М.

« ____ » _____ 2022 р.

« ____ » _____ 2022 р.

ІНДИВІДУАЛЬНЕ ЗАВДАННЯ

здобувачу вищої освіти Коваль Влади Ігорівни

_____ заочної _____ форми навчання

на підготовку кваліфікаційної магістерської роботи

на тему: «Дезінтеграційна криза в ЄС: форми та наслідки»

**Тему затверджено наказом ректора Університету від «02» червня 2022 року
№ 519-ст**

Кваліфікаційна магістерська робота виконується на матеріалах: міжнародних бібліотек, статистичних даних Європейського союзу, звітів Європейського союзу, статистичних даних показників Великобританії, міжнародних аналізів діяльності ЄС.

План кваліфікаційної магістерської роботи

Розділ 1	ТЕОРЕТИКО-МЕТОДОЛОГІЧНІ ЗАСАДИ СКЛАДОВОЇ ЄВРОПЕЙСЬКОГО СОЮЗУ
Розділ 2	ФУНКЦІОНУВАННЯ ТА РОЗВИТОК ДЕЗІНТЕГРАЦІЇ В ЄВРОПЕЙСЬКОМУ СОЮЗІ
Розділ 3	ПЕРСПЕКТИВИ ДЕЗІНТЕГРАЦІЙНОЇ КРИЗИ В ЄВРОПЕЙСЬКОМУ СОЮЗІ ТА ШЛЯХИ ЇЇ ПОДОЛАННЯ
Об'єкт дослідження:	Європейська дезінтеграція на сучасному етапі
Предмет дослідження:	Економічні відносини, що складаються в умовах дезінтеграційної кризи в Євросоюзі
Мета кваліфікаційної магістерської роботи:	Дослідити особливості розвитку та взаємодії процесів дезінтеграції та визначити їх вплив на сучасну політичну систему Європейського союзу.

Конкретні завдання, які здобувач повинен виконати для досягнення поставленої мети:

У розділі 1

Визначити суть термінів інтеграція та дезінтеграція; дослідити структуру Європейського союзу; з'ясувати принцип роботи та політичні погляди

У розділі 2

Виявити явище дезінтеграції у Європейському союзі; дослідити причини, наслідки та розвиток дезінтеграції; розглянути конкретні приклади дезінтеграції

У розділі 3

Проаналізувати шляхи боротьби ЄС з дезінтеграційними процесами; визначити перспективи розвитку та викорінення дезінтеграції; запропонувати систему заходів, щодо усунення розвитку цього процесу в ЄС.

Завдання підготував науковий керівник

(підпис)

к.е.н., доц. В.К.Загарій
(ініціали, прізвище)

« ____ » _____ 20__ р.

Завдання одержав здобувач

(підпис)

В.І.Коваль
(ініціали, прізвище)

« ____ » _____ 20__ р.

Реферат

Кваліфікаційна магістерська робота містить 97 сторінок, 4 таблиць, 4 рисунків, перелік джерел посилання з 76 найменувань, додатки.

«Дезінтеграційна криза в ЄС: форми та наслідки»

Об'єктом дослідження є європейська дезінтеграція на сучасному етапі.

Предметом дослідження є економічні відносини, що складаються в умовах дезінтеграційної кризи в Євросоюзі.

Мета кваліфікаційної магістерської роботи – є дослідити особливості розвитку та взаємодії процесів дезінтеграції та визначити їх вплив на сучасну політичну систему Європейського союзу.

Відповідно до поставленої мети були визначені такі *завдання*:

- визначити поняття дезінтеграційної кризи;
 - охарактеризувати сутність, передумови виникнення дезінтеграції в економіці Євросоюзу;
 - описати еволюцію наукових уявлень про сутність, роль та значення дезінтеграції в Європейському союзі;
 - з'ясувати основні форми та динаміку розвитку Європейських країн-членів до дезінтеграційних процесів;
 - визначити характерні ознаки та особливості політико-бюрократичних чинників дезінтеграції;
 - здійснити аналіз міжнародного досвіду Великобританії: причини та наслідки виходу з Європейського союзу;
 - дослідити суперечності розвитку та аналіз боротьби Європейського союзу до дезінтеграційних процесів;
 - з'ясувати пріоритети та перспективи розвитку дезінтеграційних процесів країн-членів Європейського союзу;
 - виокремити шляхи подолання наслідків дезінтеграційної кризи в Євросоюзі.

Практичне значення отриманих результатів. За результатами дослідження дипломної роботи мною запропоновано власні шляхи, форми та завдання для подолання наслідків дезінтеграційної кризи в Євросоюзі, що можуть бути використані практично і теоретично.

Описана і застосована методика проведення фінансового аналізу може бути використана на практиці під час оцінки діяльності як міжнародних, так і національних компаній.

Рік виконання кваліфікаційної магістерської роботи 2022.

Рік захисту роботи 2023.

Ключові слова: інтеграція, дезінтеграція, економічна криза, фінансова криза, розпад ЄС, брексіт, економічні показники, Європейський союз, НАТО, розвиток, регресія, занепад економіки, погіршення економічних показників.

В і д г у к
на кваліфікаційну магістерську роботу
здобувача факультету Міжнародної економіки і менеджменту
освітньо-професійної програми «Міжнародна економіка»
Коваль Влади Ігорівни
на тему «Дезінтеграційна криза в ЄС: форми та наслідки»

1. Актуальність теми: Виклики та загрози, що сформувалися перед Європейським Союзом як основним інтеграційним проектом протягом перших двох десятиліть XXI століття, ситуації дезінтеграційних процесів в ЄС та сценаріїв майбутнього ЄС надзвичайно актуалізують тему дослідження.

2. Позитивні риси кваліфікаційної магістерської роботи: В роботі розкрито основні форми та динаміку розвитку Європейських країн-членів до дезінтеграційних процесів; визначено характерні ознаки та особливості політико-бюрократичних чинників дезінтеграції; проаналізовано міжнародний досвід Великобританії: причини та наслідки виходу з Європейського союзу; досліджено суперечності розвитку та аналіз боротьби Європейського союзу до дезінтеграційних процесів; визначено пріоритети та перспективи розвитку дезінтеграційних процесів країн-членів Європейського союзу та шляхи подолання наслідків дезінтеграційної кризи в Євросоюзі.

3. Наявність самостійних розробок автора: У роботі, на основі проведеного аналізу суперечностей розвитку та аналіз боротьби Європейського союзу, причин та наслідків виходу з Європейського союзу Великобританії, запропоновано перспективні шляхи подолання наслідків дезінтеграційної кризи в Євросоюзі.

4. Цінність теоретичних висновків та практичних рекомендацій: Полягає в уточненні уявлення про сутність, роль та значення дезінтеграції в Європейському союзі; про основні форми та динаміку розвитку Європейських країн-членів до дезінтеграційних процесів; запропоновано власні шляхи, форми та завдання для подолання наслідків дезінтеграційної кризи в Євросоюзі.

5. Наявність недоліків: Не повністю розкрита практична значущість роботи. По тексту роботи зустрічаються окремі редакційні огріхи.

6. Загальна оцінка кваліфікаційної магістерської роботи та її допущення до захисту перед ЕК: робота відповідає всім поставленим вимогам, може бути допущена до захисту перед екзаменаційною комісією і заслуговує на оцінку 44 бали.

Науковий керівник: доцент кафедри міжнародної економіки, к.е.н., доцент
Загарій В.К.

(підпис)

(прізвище, ініціали)

“ 10 ” січня 2023

Рецензія
на кваліфікаційну магістерську роботу
здобувача факультету міжнародної економіки і менеджменту
освітньо-професійної програми “Міжнародна економіка”
Коваль Влади Ігорівни
на тему: Дезінтеграційна криза в ЄС: форми та наслідки

Дипломна робота, яку подано на рецензію, виконана у відповідності до завдання, в повному обсязі у встановлений термін. Робота складається з таких основних розділів: вступ, основна частина, висновки, перелік посилань, додатки.

Робота, що була написана здобувачем є однією з найактуальніших тем, яка існує в сучасній економіці. Тема є новою - тому є досить популярною та має багато різних думок, щодо результатів Брекзиту та розвитку Європейського союзу в цілому. Основною проблемою, що розглядалася в роботі є криза Європейського союзу.

В процесі дослідження здобувачем було використано теоретичні, аналітичні та практичні методи, що базуються на результатах попередньої роботи. Теоретичне значення полягає в дослідженні принципів роботи Європейського союзу та формуванні нової політики та цілей союзу, задля покращення становища, розвитку та економічних показників. Практичне значення - в створенні нової тактики, політики, розробці нової стратегії розвитку та наданні практичних рекомендацій.

Захисником магістерської роботи була досягнена мета, яка полягала у дослідженні особливості розвитку та взаємодії процесів дезінтеграції та визначенні їх вплив на сучасну політичну систему Європейського союзу.

На мою думку, тема магістерської роботи була розкрита повністю, три розділи змістовно обґрунтовано, висновок написано лаконічно. Робота може бути допущена до захисту перед екзаменаційною комісією та заслуговує на позитивну оцінку.

Рецензент:

доцент кафедри міжнародних фінансів

КНЕУ імені Вадима Гетьмана

к.е.н. Субочев О.В.

SHOT ON REDMI NOTE 5
MI DUAL CAMERA

ЗМІСТ

ВСТУП.....	3
РОЗДІЛ 1. ТЕОРЕТИКО-МЕТОДОЛОГІЧНІ ЗАСАДИ СКЛАДОВОЇ ЄВРОПЕЙСЬКОГО СОЮЗУ	6
1.1. Поняття дезінтеграційної кризи	6
1.2. Сутність, передумови виникнення дезінтеграції в економіці Євросоюзу....	19
1.3. Еволюція наукових уявлень про сутність, роль та значення дезінтеграції в Європейському союзу.....	28
РОЗДІЛ 2. ФУНКЦІОНУВАННЯ ТА РОЗВИТОК ДЕЗІНТЕГРАЦІЇ В ЄВРОПЕЙСЬКОМУ СОЮЗІ.....	35
2.1. Основні форми та динаміка розвитку Європейських країн-членів до дезінтеграційних процесів.....	35
2.2. Характерні ознаки та особливості політико-бюрократичних чинників дезінтеграції.....	43
2.3. Аналіз міжнародного досвіду Великобританії: причини та наслідки виходу з Європейського союзу.....	58
РОЗДІЛ 3. ПЕРСПЕКТИВИ ДЕЗІНТЕГРАЦІЙНОЇ КРИЗИ В ЄВРОПЕЙСЬКОМУ СОЮЗІ ТА ШЛЯХИ ЇЇ ПОДОЛАННЯ.....	74
3.1. Суперечності розвитку та аналіз боротьби Європейського союзу до дезінтеграційних процесів.....	74
3.2. Пріоритети та перспективи розвитку дезінтеграційних процесів країн-членів Європейського союзу.....	82
3.3. Шляхи подолання наслідків дезінтеграційної кризи в Євросоюзі.....	90
ВИСНОВКИ.....	96
СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ.....	98

ВСТУП

Актуальність теми дослідження. Вихід Великобританії з Європейського Союзу зумовлений як внутрішніми причинами та британською специфікою, так і впливом на Об'єднане Королівство загальноєвропейських дезінтеграційних процесів. Настрої євроскептицизму, тобто негативного ставлення до євроінтеграції, присутні не лише у Великобританії, а й у низці інших європейських країн, що посилює дезінтеграційні процеси у Європі, які проявляються у тому, що країни-члени ЄС починають сумніватися у подальшому поглибленні євроінтеграції, а інколи навіть починають замислюватися над виходом з ЄС. Брекзит став найсильнішим проявом європейських дезінтеграційних процесів, і тому доцільно проаналізувати, які саме негативні явища в ЄС спонукали Великобританію до виходу з Євросоюзу. Ще задовго до проведення у Великобританії референдуму про вихід з ЄС вже обговорювалася імовірність Грекзиту – виходу Греції з Євросоюзу, також виникали сумніви щодо подальшого перебування у євроні досить проблемних і обтяжених великими боргами економік Португалії, Іспанії та Ірландії. Потужні настрої євроскептицизму присутні і в Італії, а більшість країн Центральної та Південно-Східної Європи, які приєдналися до ЄС останніми, не зуміли повністю адаптуватися до нових умов членства в ЄС і тому не надто зацікавлені у поглибленні євроінтеграційних процесів. Ці та інші негативні явища в Європі створюють перешкоди євроінтеграції і навіть викликають ризики успішного розвитку оберненого процесу – дезінтеграції. Тому тема є дуже актуальною.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Дана проблематика вивчалася у різноманітних аспектах істориками, економістами, політологами.

Діяльність ЄС у подоланні криз вивчали М. Феррера, П. Стетхем, Х. Тренз. Питання міждержавної взаємодії в кризових ситуаціях досліджували

П. Бераменді, П. Геншель, М. Яхтенфахс, Д. Ходсон, К. Касак, М. Кітінг, Дж. Стейсі. Проблеми інтеграції та дезінтеграційні тенденції в ЄС досліджували Г. Фалкнер, С. Хоболт, К. де Вріес, Є. Джонес, Р. Келемен, Дж. Стейсі, Д. Веббер. Варіанти сценаріїв розвитку, еволюції та концепції реформування ЄС розробляли Ж. Турк, Дж. Трондал, Б. Лерут, С. Гензле, А. Шуцко, К. Шуллер, С. Малік, Н. Кавешніков, Дж. Еммануїлідіс.

Мета і завдання дослідження. Метою дипломної роботи є дослідити особливості розвитку та взаємодії процесів дезінтеграції та визначити їх вплив на сучасну політичну систему Європейського союзу.

Для досягнення поставленої мети було визначено та виконано такі **завдання:**

- визначено поняття дезінтеграційної кризи;
- охарактеризовано сутність, передумови виникнення дезінтеграції в економіці Євросоюзу;
- описано еволюцію наукових уявлень про сутність, роль та значення дезінтеграції в Європейському союзі;
- з'ясовано основні форми та динаміку розвитку Європейських країн-членів до дезінтеграційних процесів;
- визначено характерні ознаки та особливості політико-бюрократичних чинників дезінтеграції;
- здійснено аналіз міжнародного досвіду Великобританії: причини та наслідки виходу з Європейського союзу;
- досліджено суперечності розвитку та аналіз боротьби Європейського союзу до дезінтеграційних процесів;
- з'ясовано пріоритети та перспективи розвитку дезінтеграційних процесів країн-членів Європейського союзу;
- виокремлено шляхи подолання наслідків дезінтеграційної кризи в Євросоюзі.

Об'єктом дослідження є європейська дезінтеграція на сучасному етапі.

Предметом дослідження є економічні відносини, що складаються в умовах дезінтеграційної кризи в Євросоюзі.

Методи дослідження. Методологічною основою магістерської роботи є системний підхід з використанням комплексу загальнонаукових та спеціальних економічних методів пізнання, зокрема: порівняльного аналізу під час дослідження структури та розвитку європейського союзу в реальному часі; в структурі внутрішніх та зовнішніх ринків; з'ясування реального положення ЄС у світі; можливості інтеграції та дезінтеграції різних країн.

Теоретична, методична та практична значущість отриманих результатів. Теоретична значущість. Розширене уявлення про сутність, передумови виникнення дезінтеграції в економіці Євросоюзу; еволюцію наукових уявлень про сутність, роль та значення дезінтеграції в Європейському союзі; основні форми та динаміку розвитку Європейських країн-членів до дезінтеграційних процесів. Практична значущість. За результатами дослідження дипломної роботи мною запропоновано власні шляхи, форми та завдання для подолання наслідків дезінтеграційної кризи в Євросоюзі, що можуть бути використані практично і теоретично.

Інформаційною базою дослідження є роботи вчених та науковців, монографії, підручники.

Структура роботи. Магістерська дипломна робота включає в себе вступ, три розділи, висновки та список використаних джерел.

РОЗДІЛ 1.

ТЕОРЕТИКО-МЕТОДОЛОГІЧНІ ЗАСАДИ СКЛАДОВОЇ ЄВРОПЕЙСЬКОГО СОЮЗУ

1.1. Поняття дезінтеграційної кризи

У світовому суспільстві під дезінтеграцією розуміється процес, прямо протилежний процесу інтеграції, який виражається в скороченні економічної взаємодії країн, розпаді існуючих зв'язків, структур, інститутів, що призводить до роз'єднання країн. Цей процес підвищує відносну незалежність елементів. Проте ми не можемо вважати розпадом кожен деструкцію, кожен розпад, оскільки не завжди процеси такого роду призводять до того, що елементи, на які руйнується система, набувають самостійного існування. При цьому дезінтеграція не завжди призводить до повного розпаду існуючих інтеграційних зв'язків і повернення суб'єктів до вихідної точки відліку.

Для більш глибокого розкриття поняття та визначення дезінтеграційної кризи, пропоную зробити аналіз понять: економічна криза, інтеграція, економічна дезінтеграція.

**Таблиця 1.1 - Сучасні наукові підходи до трактування сутності
поняття «економічна криза»**

Джерело	Трактування сутності поняття
Економічний словник	Порушення рівноваги між попитом і пропозицією на товари та послуги. Проявляється різким переломом кон'юнктури, що моментально викликає спад виробництва, ріст безробіття, збільшення кількості банкрутств, а також тенденцію до поглиблення кризи
Джон М. Кейнс	Криза – раптова й різка, як правило, зміна зростаючої тенденції зниження, тоді як у зворотному процесі такого різкого повороту найчастіше не буває
Ю Розенталь, Б. Піджненбург	Кризовими називають ситуації, позначені високою небезпекою, станом невпевненості, відчуттям невідкладності
І.В. Дацюк	Криза – об'єктивний процес, що призводить до оптимізації системи або до її знищення у разі неспроможності адаптуватися до нових умов та розвиватися, адже це ставлення ґрунтується на діалектичній єдності основних тенденцій в існуванні системи – сталого функціонування та розвитку, що поступово змінюють одна одну
А.М. Ткаченко, О.П. Єлець	Криза – це широкомасштабна, непередбачена, переломна подія, яка приводить як до негативних наслідків у господарській діяльності (що зумовлюють розбалансування системи підприємства), так і до позитивних наслідків, які підвищують ефективність діяльності підприємства, приводячи в дію трансформаційні сили, що сприяють його еволюції
Л. Бартон	Криза – широкомасштабна, непередбачена подія, яка веде до потенційно негативних результатів. Ця подія та її наслідки можуть завдавати серйозної шкоди всій організації (працівникам, продукції, зв'язкам, фінансам та репутації)

Джерело: складено автором на основі [13,14,15,16].

Економічна криза – це ситуація, за якої економіка країни значно погіршується. Ми також називаємо це справжньою економічною кризою. У більшості випадків фінансовий занепад є наслідком економічної нестабільності. Під час невдалих часів ВВП, як правило, падає, ліквідність висихає, а ціни на нерухому власність і фондові ринки стрімко знижуються. Це економічний спад, який стає все гіршим і гіршим. ВВП означає валовий внутрішній продукт. ВВП — це сума всього, що виробляє країна за певний період.

Економічний спад означає уповільнення зростання або скорочення ВВП. Під час економічного спаду ціни на нерухомість падають, безробіття зростає, позики падають, а компанії інвестують менше. Коли економічна криза нищівна, виникає депресія. Коли це серйозно, але не настільки руйнівню, це спад. Спади і депресії мають спільні риси. Удвох випадках економіка знижується, а безробіття збільшується. Однак депресія є важчою і зазвичай тривалішою. Ми часто бачимо словосполучення економічна криза та фінансова криза в підручниках з історії, газетах і ділових журналах. Хоча обидва словосполучення мають подібні значення, вони різні.

Фінансова криза зазвичай включає проблеми в банківському секторі та фінансовому. Банки, фінансові установи, валютний ринок і ринки капіталу, наприклад, є частиною банківського та фінансового сектору.

Якщо великий банк країни руйнується, це означає фінансову кризу, особливо якщо інші банки також починають руйнуватися. Це також фінансова криза, якщо значна кількість позичальників не виконує свої борги (не повертає те, що вони позичили).

Якщо ці проблеми триватимуть, проблема почне впливати на макроекономічні умови. Макроекономіка стосується речей, які охоплюють всю економіку, таких як зростання ВВП, безробіття та інфляція. Значне підвищення процентних ставок також є макроекономічним питанням.

Глобальна фінансова криза – це фінансова криза, яка охоплює декілька країн одночасно. Під час глобальних фінансових криз фінансові установи втрачають віру. Згодом вони припиняють кредитувати один одного, а трейдери припиняють купувати фінансові інструменти. Більшість кредитів зрештою припиняється, і підприємства значно страждають.

Остання світова фінансова криза сталася в 2007/8 роках. Ми називаємо це глобальною фінансовою кризою 2008 року або фінансовою кризою 2008 року.

Як зазначалося вище, якщо фінансовий занепад посилиться та пошириться, це зрештою принесе наслідки на макроекономічні умови. Якщо ці умови здійснюються фінансова криза, змінюється на економічну.

Одною з їх відмінностей є те що перша має наслідки тільки в одному секторі, на відміну від іншої (економічної) - що шкодить одразу всій економіці. Зростає безробіття, ВВП припиняє рости або скорочується, і багато інших речей йде не так.

Простіше кажучи; якщо влада та відповідальні особи не вирішують належним чином фінансову кризу, вона може перерости в економічну кризу. Що стає причиною економічної кризи? Чому ми весь час стикаємося з проблемами в економіці та завжди шукаємо недоліки в системах?

Усі спади мають різні причини та наслідки. Економіка, яка переживає зростання, швидше за все впаде в рецесію (спад) в рамках економічних циклів. Однак інші фактори можуть спричинити рецесію також, багато з яких неможливо передбачити або запобігти. Ось три поширені причини економічної кризи. Перша з них є надмірна пропозиція. Під час економічного буму компанії прагнуть збільшити виробництво, щоб задовольнити попит споживачів. Коли попит досягає піку та починає падати, надмірна пропозиція товарів і послуг, які не споживаються, може призвести до рецесії, коли компанії вироблятимуть менше та скорочуватимуть кількість виробництва, тоді як люди втратять купівельну спроможність, а споживання продовжує падати.

Другою причиною є невизначеність. Незнання того, як зміниться економіка, робить прийняття бізнес-рішень більш ризикованим. Війни та пандемії — це дві ситуації, які можуть зробити споживчі тенденції непередбачуваними в короткостроковій, середньостроковій та довгостроковій перспективі, що породжує економічну невизначеність. Оскільки підприємства та люди утримуються від витрат та інвестиційних рішень, економічна активність падає.

Третя причина є спекуляція. Загалом, економічні бульбашки утворюються, коли ціна чогось раптово зростає через спекуляції, ринкові тенденції чи довіру споживачів. Інвестори скуповують його, сподіваючись отримати прибуток від підвищення ціни. Однак, коли вони починають розпродувати, пропозиція перевищує попит (тобто стає менше нових покупців) і знижує ціни, спричиняючи лопання бульбашки. Так сталося з тюльпанами в 17 столітті і ринком житла в 2008 році.

Чим довша економічна рецесія, тим важче усунути її наслідки, такі як низьке споживання, низькі інвестиції, менше товарів і послуг і безробіття. Це також підвищує ризик економічної депресії, наступної складної ситуації, через яку може пройти економіка.

Європейський союз сьогодні переживає не найкращі часи. Низка проблем політичного, економічного та ідеологічного характеру ставлять під сумнів успішний розвиток глобалізаційних процесів на європейському просторі. Інтеграція є відкритим і, мабуть, повільно протікаючим процесом. Досвід показує, що при значних розбіжностях в інтересах, країни-члени ЄС дуже неохоче йдуть на компроміси. З іншого боку, інтеграція набула характеру об'єктивного процесу, що стало несподіванкою для багатьох спостерігачів.

Сьогодні, в світовому масштабі, поширення набувають дезінтеграційні процеси, не минули вони і Європу. В даному регіоні це виявляється у зростанні масштабів відцентрових тенденцій. Слово “дезінтеграція” виникло від з'єднання префікса “дез” (лат. de), що означає відсутність, скасування, усунення чогось або зворотний, протилежний напрямок процесу, і слова “інтеграція”, яке, в свою чергу, походить від лат. “інтегр”, тобто “цілий”, або англ. “to integrate” – об'єднувати, “integration” – об'єднуватися. В основі процесів дезінтеграції та інтеграції лежать відповідно відцентрові (centrifugal) і доцентрові (centripetal) тенденції [17].

Питання дослідження проблем інтеграції пов'язано з визначенням реальних інтеграційних процесів та спрямоване на виявлення загальних тенденцій, що стосуються причин, умов та основних рис цього явища. Говорячи про визначення інтеграції, виникає ряд питань, відповіді на які часто здаються неоднозначними, бо в економічній і політичній теорії науки існують власні підходи до визначення цього поняття. За останні 50 років поняття «інтеграція» стало невід'ємною частиною політичного та економічного життя в більшості країн. Термін «інтеграція» в широкому сенсі відповідає виникненню нової структури з окремих частин. [18]

Основні прояви дезінтеграції:

- збільшення показників диференціації держав;
 - не функціонування регіональних асоціацій,
 - переорієнтація регіональних економічних центрів на країни, які не є учасниками інтеграційних об'єднань;
 - конфлікт інтересів національних і наднаціональних;
 - роздрібненість економічного простору в інтеграційній групі;
 - вихід або призупинення членства учасників в існуючих об'єднаннях
- [18]

Інтеграція та дезінтеграція пов'язані між собою явища, одночасно існують у сучасному світі або змінюють одне одного на кожному етапі розвитку країн та інтеграційних об'єднань. Якщо інтеграція дозволяє отримати переваги об'єднання розрізнених частин в єдине ціле від взаємодоповнюваності економік країн-учасниць, то дезінтеграція послаблює їх взаємну залежність. Більше того, інтеграційні та дезінтеграційні тенденції присутні одночасно в кожній інтеграційній групі. Домінування інтеграційних тенденцій забезпечує йому стабільне існування. В іншому випадку розпад створює загрозу цілісності інтеграційного об'єднання. Очевидно, що інтеграція та дезінтеграція як засоби трансформації економічної системи впливають на її основи,

супроводжуються перебудовою структур, форм і методів економічної діяльності, зміною її цільової спрямованості. Вступаючи в інтеграційне об'єднання, стаючи підсистемами ще більш складної економічної системи з притаманними їй характеристиками та закономірностями функціонування і, відповідно, докорінно змінюючи якість взаємовідносин з суб'єктами зовнішнього середовища та іншими учасниками, національні економіки переживають періоди системної трансформації.

До визначення дезінтеграції Європи простіше кажучи, європейську дезінтеграцію можна розглядати як процес, зворотний європейській інтеграції. Стверджується, що європейська інтеграція відбувається у трьох різних формах:

-по-перше, поглиблення – це коли політичні повноваження передаються з національного на європейський рівень;

-по-друге, розширення відображає підвищення компетенції ЄС у нових сферах політики;

-по-третє, розширення – це коли кількість держав-членів ЄС збільшується через розширення. Ця концептуалізація дотримується політико-інституційного розуміння європейської інтеграції, яке на сьогоднішній день домінувало в науці ЄС. Воно відрізняється від більш широкого розуміння європейської інтеграції, яке також включає економічні та соціальні фактори, які складніше чітко «виміряти». [2]

Політико-інституційне розуміння дозволяє розглядати як європейську інтеграцію, так і дезінтеграцію як багатовимірні та двоспрямовані явища. Визначена таким чином, політична дезінтеграція відбувається, коли наднаціональні інституції ЄС (наприклад, Європейська комісія, Європейський суд, Європейський центральний банк) втрачають владу чи повноваження, коли колишні спільні сфери політики ренаціоналізуються та/або коли держава-член виходить із ЄС. Водночас європейська інтеграція/дезінтеграція стає неперервною, а не дихотомічною

концепцією, поміщеною в континуум із двома крайніми кінцями: повномасштабна інтеграція на одному кінці та повномасштабна дезінтеграція на іншому кінці. Інші стверджували, що дезінтеграцію краще розуміти як процес, а не як результат. Це, однак, ускладнює встановлення орієнтира для фактичної матеріалізації дезінтеграції.[4]

У світлі цих визначень я пропоную застосувати досить просте визначення європейської дезінтеграції, яке керується політико-інституційним розумінням європейської інтеграції. Європейська дезінтеграція передбачає зворотний процес принаймні одного з двох вимірів європейської інтеграції (поглиблення та розширення).

Така концептуалізація дозволяє розглядати європейську інтеграцію/дезінтеграцію як багатовимірний і двоспрямований процес. Крім того, концептуалізує європейську інтеграцію та дезінтеграцію як безперервні – не дихотомічні, взаємовиключні – явища. Для порівняння важливо, щоб європейська інтеграція/дезінтеграція вимірювалася за допомогою тих самих показників. Нарешті, знову ж таки щодо вимірності, інтеграцію/дезінтеграцію слід розглядати як результати, а не як поточні процеси.

Дезінтеграція багаторівневої системи також проявляється у протиріччі між рішеннями національних і наднаціональних інституцій в інтеграційному об'єднанні, втраті довіри до останніх населенням ЄС, яке не відчуває почуття включеності в процес прийняття рішень та здатність впливати на діяльність наднаціональних органів влади.

Х. Шеллер та А. Епплер відштовхуються від розуміння процесів інтеграції та дезінтеграції як багатовимірних (multidimensional) і наголошують на необхідності врахування не лише інституційних та політичних, але й суто економічних та соціокультурних аспектів процесу. Така поліфакторність уможливорює одночасне існування інтеграційних та дезінтеграційних тенденцій у різних вимірах (інституційному,

територіальному, економічному та соціокультурному), коли в одній підсистемі відбувається інтеграція, а в іншій – дезінтеграція, але при цьому події в одній сфері впливають на розвиток в інших сферах [3, с. 26]. З огляду на цей принцип, вони стверджують, що всередині ЄС з початку останньої фінансово-економічної кризи відбувається процес дезінтеграції, насамперед в економічному аспекті та аспекті легітимності, внаслідок істотних втрат через нав'язування проблемним країнам півдня ЄС рецептів жорсткої економії, що призвели до негативних економічних наслідків та соціальної дезінтеграції. Причому дезінтеграція в економічному аспекті має функціональний характер, коли внутрішній ринок ЄС став розпадатися, по суті, на регіональні субринки внаслідок ринкової ізоляції окремих країн-членів та виникнення реальної асиметрії між багаторівневою політичною системою та ринками (наявні політичні інструменти та ресурси недостатні для відновлення врегульованого стану ринків та захисту їх від системних ризиків), а також виникнення виразних дисбалансів у показниках економічного розвитку і конкурентоспроможності серед країн-членів [3, с. 29, 31]. Я. Зелонка, розглядаючи кризу ЄС у широкому історичному контексті і зважаючи на те, що його легітимність спирається насамперед на ефективність інститутів, а не на демократію чи культурну (національну) ідентичність, передбачає три можливі сценарії європейської дезінтеграції:

- сценарій стрімкої (abrupt) дезінтеграції під впливом якого-небудь зовнішнього шоку, здатного генерувати анархію, що виходить за межі політичного контролю (наприклад, падіння євро);
- «стрибок у федерацію» (jump into federation) – генерування нового відчуття спільності цілей, необхідних для формування нових ініціатив у напрямі формування глибшого політичного, економічного та фіскального союзів;

- «нове середньовіччя» (new medievalism) – найбільш імовірний та сприятливий сценарій, коли відбуватиметься прискорення диференційованої інтеграції у рамках концентричних кіл, з інтенсифікацією процесу в одних сферах та збереженням слабкої взаємодії в інших сферах; ЄС при цьому наблизатиметься до середньовічної парадигми, яка передбачає перехрещування владних повноважень (overlapping authority), множинність лояльностей, нечіткість кордонів та дуальність конкуруючих універсальних домагань (universal claims). [4]

Ми характеризуємо економічну дезінтеграцію кількома порівняльними статиками. Найважливіше, маємо справу зі зростанням вартості двосторонньої торгівлі між країною, що виходить, і іншими країнами-членами економічного союзу. По-друге, ми безпосередньо називаємо економічну дезінтеграцію зміною кількості країн-членів. Більше того, ми пов'язуємо ступінь економічної інтеграції з витратами на переїзд компаній мобільного зв'язку в даній країні та звертаємо увагу на міграцію домогосподарств.

Основні теорії міжнародної економічної дезінтеграції:

1. Ринкова- збільшення та посилення бар'єрів для міжнародного руху факторів виробництва
2. Інституційна- диференціація економічних політик окремих країн, "регуляторна декооперація".
3. Структуралістська- зниження рівня координації та реалізації економічних суверенітетів країн (виключний; спільний; делегований; підтримки, доповнення) [19].

Прихильники ринкових концепцій стверджують, що фактично економічна дезінтеграція веде до зменшення інтенсивності, глибини й охоплення взаємозв'язків між ринками різних країн, отже, до їхнього відокремлення. Наявність різного роду бар'єрів на шляху міжнародного

руху факторів виробництва означає зростання транзакційних витрат на їхнє переміщення, диференціацію цін на ринках окремих країн внаслідок відсутності арбітражу [19, с. 4–5]. Таким чином, змістом міжнародної економічної дезінтеграції в її ринкових концепціях є відокремлення національних ринків факторів виробництва.

Інституційні підходи до аналізу міжнародної дезінтеграції базуються на аналізі зменшення гомогенності (диференціації, асинхронності, непропорційності) національних та/або спільних економічних політик країн. Регуляторна декооперація призводить до сегментації бізнес-середовища, створює суттєво різні правила для міжнародного переміщення та використання факторів виробництва, отже, дезінтегрує економічні умови існування виробників і споживачів. Для структуралістських концепцій інтеграції та дезінтеграції характерним є наголос на якісних характеристиках координації та реалізації економічних і політичних суверенітетів країн. Зниження рівня координації економічних суверенітетів тут розглядають як економічну дезінтеграцію. Така дезінтеграція набуває форм руху від виняткового економічного суверенітету міжнародного інтеграційного угруповання до спільного економічного суверенітету групи країн, що інтегруються, далі до делегування частини економічного суверенітету країною міжнародному угрупованню без набуття членства в ньому, переходу до підтримки, доповнення національних суверенітетів, нарешті до незалежної реалізації економічного суверенітету. Відповідні тенденції для політичної дезінтеграції описуються теоріями неофункціоналізму, транзакціонізму, ліберального інтерговерналізму [20, 21].

Чинники міжнародної економічної дезінтеграції мають різноплановий характер і можуть бути систематизовані так:

- Зміна моделі соціально-економічного та/або політичного розвитку країн

- Структурне пристосування
- Глибока економічна криза
- Критична асинхронність й асиметрія економічних, соціальних, політичних, безпекових та інших ефектів інтеграції. [18].

Щойно я розглянула дуже детально поняття дезінтеграції, а зараз хотіла би розглянути поняття інтеграція. Отже, розпочнемо. Міжнародна економічна інтеграція - це процес господарсько-політичного об'єднання країн на основі розвитку глибоких стійких взаємозв'язків і розподілу праці між національними економіками, взаємодії їх виробничих структур на різних рівнях і в різних формах. На мікрорівні цей процес іде через взаємодію капіталів окремих господарських суб'єктів (підприємств, фірм) окремих країн шляхом формування системи економічних угод між ними, створення філіалів за кордоном. На міжнародному рівні інтеграція здійснюється на основі формування економічних об'єднань держав і узгодження національних політик.

Бурхливий розвиток міжфірмових зв'язків породжує необхідність міждержавного (а в деяких випадках наддержавного) регулювання, спрямованого на забезпечення вільного переміщення товарів, послуг, капіталів і робочої сили між країнами в рамках даного регіону, на узгодження і проведення спільної економічної, науково-технічної, фінансової і валютної, соціальної, зовнішньої й оборонної політики. В результаті створюються цілісні регіональні господарські комплекси з єдиною валютною інфраструктурою, загальними економічними пропорціями, фінансовими загальними фондами, наднаціональними або між державними органами управління.

Отже, міжнародна економічна інтеграція означає співробітництво між національними економіками різних країн з частковою або повною їх уніфікацією, ліквідацією бар'єрів у торгівлі між країнами, зближення

ринків кожної з країн з метою створення одного більшого, тобто спільного, ринку.

Формами міжнародної економічної інтеграції виступають:

1. Зона вільної торгівлі - пільгова зона регіонального типу, у межах якої підтримується вільна від митних і кількісних обмежень міжнародна торгівля країн, які входять у гаку зону. Зони вільної торгівлі сприяють зростанню внутрішньої, а на цій основі і взаємної торгівлі країн-членів. Найрозвиненішою з таких зон є Зона вільної торгівлі промисловими товарами в Європі.

2. Митний союз - спільна митна територія двох і більше країн з повною ліквідацією мит у взаємних відносинах і з єдиним митним тарифом відносно третіх країн. Мета створення митного союзу: полегшити торгівлю країн-учасниць і, в той же час, не створити додаткових перепон у торгівлі з третіми країнами. ВТО дуже ретельно слідкує за дотриманням цього положення серед своїх членів.

3. Спільний ринок - об'єднання національних ринків декількох країн в єдиний великий ринок з вільним переміщенням у його межах капіталів, товарів, послуг і робочої сили.

4. Економічний союз - об'єднання національних економік декількох країн на основі митного союзу, спільного ринку, уніфікації фінансових систем і проведення спільної валютної політики.

5. Політичний союз - об'єднання країн на основі укладення спільного договору з метою проведення спільної політики у всіх сферах суспільного життя.

6. Міжнародні організації, угруповання, комплекси — об'єднання країн чи інших суб'єктів за окремими інтересами (або групою окремих інтересів) для спільного здійснення різноманітних заходів, спрямованих на їхнє задоволення. [20].

Отже, розглянувши всі три терміни (економічна криза, інтеграція та дезінтеграція) ми можемо сказати, що всі вони пов'язані між собою та мають один на одного вплив. Чим більше наш світ розвивається тим більше ми стикаємося з цими поняттями у нашому житті. Інтеграція важлива для кожної країни для співпраці та розвитку світової економіки. Дезінтеграція важлива більше для більш сильних країн, оскільки об'єднавшись з іншими країнами у союзу вони можуть допомогти економіці слабших країн, але нашкодити своїй економіці. Взагалі всі економічні відносини це змагання між країнами задля кращих умов життя в середині країн.

1.2. Сутність, передумови виникнення дезінтеграції в економіці Євросоюзу

У 1985 році розпад країн за залізною завісою вважався немислимим. Проте на початку 1990-х років немислиме було оголошено неминучим. Східноєвропейський стрибок від «немислимого» до «неминучого» робить цей переломний історичний момент важливим тлом у наших спробах споглядати майбутню історію Європи.

Дійсно, розпад Європейського Союзу був немислимим ще кілька років тому, але сьогодні, через економічну кризу, що охопила всю Європу, це, на думку багатьох експертів, стало реальною можливістю. Європейська економічна криза продемонструвала, що ризик розпаду ЄС є не просто риторичним прийомом нервових політиків, спрямованих на застосування заходів жорсткої економії. Проблеми, з якими зараз стикається ЄС, реальні, і вони не лише економічні. Політична система Європи також стикається з протидією людей, для захисту майбутнього яких вона була створена. Статистика показує, що політична активність і громадська довіра до ЄС ніколи не були нижчими. Побоювання, що євросона може потрапити в нову рецесію, реальні.

Це викликає низку фундаментальних питань щодо майбутнього як самого ЄС, так і євро, валюти союзу. Схоже, що європейська економіка перебуває в глибокій і, можливо, фундаментальній кризі. Тому економісти, політики та прості люди запитують себе: наскільки міцною є економічна та політична основа, на якій побудована євროзона?

Участь у виборах у євроні є найнижчою за всю історію, що спонукає багатьох замислюватися про справжні мотиви тих, хто приймає політичні рішення, і про те, наскільки демократичними та обґрунтованими є їхні процеси прийняття рішень? Фінансова криза різко скоротила тривалість життя урядів і надихнула нові популістські партії в опозиції до ЄС. Громадські настрої перетворилися на тихий хор песимізму та гніву. Опитування «Майбутнє Європи», фінансоване Європейською комісією та опубліковане у квітні 2012 року, показало, що більшість людей погоджуються з тим, що ЄС є гідним місцем для життя, але брак впевненості в економічних показниках Союзу та його здатності відігравати важливу роль у світовій політиці зростає. Понад шість із десяти європейців тепер переконані, що життя тих, хто сьогодні є дітьми, буде важчим, ніж життя людей їх власного покоління. Ще більш тривожним є те, що майже 90 відсотків європейців бачать великий розрив між тим, чого хоче громадськість, і тим, що робить їхній уряд. Лише третина європейців вважає, що їхній голос має значення в ЄС, і лише 18 відсотків італійців і 15 відсотків греків вважають, що їхній голос має значення навіть у їхніх країнах. Що станеться з ЄС, якщо такі бідні країни, як Португалія, Італія, Іспанія та Греція, вийдуть з євро, скоротять свої збитки та окреслять новий економічний шлях з іншою економічною політикою?

Як показав радянський досвід, до розпаду економічного союзу чи країни може призвести не лише відсутність реформ, але, що важливіше, низка помилкових реформ із самого центру. Під час кризи політики шукають «срібну кулю», щоб вирішити всі проблеми. Але коли проблеми

більш системні, ніж поверхневі рішення, які містяться в запропонованих реформах фінансової допомоги, ці раптові заходи можуть легко стати причиною подальших проблем. Іншими словами, не тільки можливий розпад ЄС з периферії, як це вже сталося, але й навіть з самого центру. Так, деякі економісти навіть передбачили, що Німеччина, серце союзу, через її тісний зв'язок з євро може стати суттєвою причиною остаточного краху.

Передумови кризи в Європейському союзі, визрівали впродовж тривалого періоду. Ще десятиріччя тому з'явилися публікації, що акцентували на серйозних вадах у розвитку ЄС та його країн-членів. Дуже показовою стала реакція на це питання Дж. Сороса, який не лише ще в 2011 р. проголосив, що "ЄС перебуває на межі розпаду", але й охарактеризував стан Євросоюзу саме, як трагедію.

Водночас в академічному світі інтенсивно поширюються дослідження теоретичних питань дезінтеграції (див., зокрема, [11–18]) – ця проблема ще зовсім недавно була майже "білою плямою" в теоретичному дискурсі міжнародної економіки. При цьому підкреслюється комплексний характер кризових проявів в ЄС, які зумовлюють можливість такої перспективи. Зокрема, у дослідженні Т.І. Беренда констатується одночасна наявність дев'яти криз у розвитку ЄС – п'яти явних (криза євро, грецька боргова криза, російський виклик європейській безпеці, вихід Британії з ЄС, міграційна криза) та чотирьох більш прихованих (демографічна бомба з часовим механізмом, продовження процесу розширення ЄС та його суперечлива політика сусідства, зворотні тенденції у процесі трансформації в країнах Східної Європи та деякі негативні властивості сучасного капіталізму – спекулятивні кризи, безробіття та нерівність). [2]

Ключовим механізмом європейської дезінтеграції може стати колапс єврозони, яка, на думку Нобелівського лауреата Дж. Стігліца, має «природжені вади» [5, с. 5, 7], закладені в самій її структурі – її нормах, правилах та інститутах, які за своїм характером не відповідають

різноманітності умов країн-членів. Ці вади пов'язані з тим, що у групі країн з різними умовами економічна інтеграція явно випереджала політичну. Причому механізм євро сприяє збільшенню, а не зменшенню дивергенції між країнами, і тим самим веде до подальшого поглиблення розламу у стані країн-членів. Тому виходом з цієї ситуації може бути або «більше Європи», або «менше Європи» [5, с. 11]. У цьому контексті він окреслив три можливі шляхи розв'язання кризової ситуації: 1) проведення фундаментальних реформ у структурі єврозони та політики, нав'язаної країнам-членам; 2) добре кероване закінчення експерименту з євро як єдиної валюти; 3) сміливе створення нової системи, яка б підтримувала функції "гнучкого євро" (замість єдиної валюти для всієї єврозони мали би бути утворені декілька угруповань, кожне з яких мало би власну валюту в електронній формі) [5, с. 298].

Сьогодні Європейський Союз опинився на своєрідному роздоріжжі, або критичний стан системи, при якому система стає нестійкою. Такі стани, як відомо, можуть як зумовити подальший стрімкий розвиток – за рахунок стрибка у нову якість (вочевидь, тією чи іншою мірою у напрямі до європейської федерації або ж подібної до неї форми політичного устрою), або ж навпаки – призвести до стрімкої дезінтеграції та формування на цьому просторі фактично двох або навіть більше субрегіональних інтеграційних просторів за моделлю різнорівневої інтеграції.

Важливим комплексом чинників, що спричинили загострення дезінтеграційних настроїв у ЄС стали соціально-економічні виклики. Першим з низки надскладних викликів для ЄС стала фінансово-економічна криза, що нагрянула з Сполучених Штатів Америки, але тут вона сталася внаслідок внутрішніх непропорцій Союзу – дисбаланс неподільного економічного простору, в якому існує симбіоз усіх країни з дуже та середньо розвиненими господарствами, а також розлад між грошовим

союзом та самостійною економічною політикою членів єврозони. У критичні моменти, коли виникала загроза фінансового банкрутства низки держав з подальшим виходом з єврозони і навіть з ЄС, таким державам було надано екстрену допомогу, що зводило до мінімуму небезпеку дезінтеграції. Проте, це були лише тимчасові заходи, тоді як жодну з головних проблем, породжених економічною кризою, – скорочення надмірної зовнішньої заборгованості великої групи країн, відновлення економічної стабільності, відновлення сталого зростання економіки та суттєве зниження безробіття, ЄС досі не вирішив.

Фінансово-економічна криза виявила низку критичних внутрішніх проблем та слабких місць економіки ЄС, що гальмують та перешкоджають ефективній розбудові конкурентоспроможної європейської економіки [7].

Міжнародна міграція стала для ЄС одним з найтриваліших та найскладніших соціально-економічних викликів. З початку 2000-х років Європейський Союз стикається з однією з найглибших політичних та соціальних криз, а саме міграційною кризою. Позиція, зайнята з цього питання окремими державами-членами, продемонструвала значні розбіжності між країнами з погляду їхнього розуміння поняття «солідарність». Проблема міграції з Африки до Європи існує вже багато років, але стратегічного підходу з боку ЄС сформовано досі не було. [8].

Соціальний аспект кризи біженців проявився у культурному конфлікті між автохтонним населенням Європи та біженцями. У ЄС на різних рівнях було зроблено низку зусиль задля зупинення потоку нелегалів та, водночас, задля влаштування їхнього життя в європейському суспільстві. Останнє стало вкрай проблематичним, оскільки біженці формували переважно мусульманську діаспору. На відміну від інших діаспор, як от грецька, польська, українська тощо, що виникли в Західній Європі, іммігранти мусульмани від самого початку розселялися компактно, утворюючи в передмістях великих міст своєрідні "резервації", в яких

відтворюються порядки, звичаї та культура держав походження іммігрантів. Прогнозується, що до 2050 року мусульманське населення ЄС значно зросте, в той час я немусульманське населення стрімко скорочуватиметься [9]. Ідея соціальної та культурної інтеграції іммігрантів в рамках концепції «мультикультуралізму» провалилася в зв'язку з низьким рівнем асиміляції біженців.

Проаналізувавши прояви європейської дезінтеграції, посилаючись на останні події в різних сферах політики, також треба вказати на рушії та бар'єри дезінтеграції, які допомагають пояснити, чому це відбувається в одних, але не в інших сферах політики. Усі ці приклади є частиною «множинної кризи» ЄС.

Криза єврозони (2018-2022 рр.) поставила під загрозу існування Економічного та валютного союзу (ЄВС) ЄС. У той час як деякі політики вимагали виключення певних держав-членів (зокрема Греції), інші закликали свою власну країну (наприклад, Німеччину) вийти з єврозони. Деякі вчені стверджували, що розпад єврозони принесе значні переваги, особливо відновлення національного макроекономічного контролю. [12]

У той же час розпад єврозони широко розглядався як економічно та політично дорогий. Крім того, країни-члени, які найбільше постраждали від кризи «Південь» залежали від фіскальної підтримки багатших держав-членів «Півночі» і врешті-решт були готові домовитися про програму структурної перебудови та пройти їх. Однак, що більш важливо, єврозона мала потужну наднаціональну інституцію у формі Європейського центрального банку який через свою монетарну політику сприяв рефінансуванню держав членів і порятунку важливих національних банків. Зрештою, передусім нібито надзвичайно високі витрати та потужна наднаціональна інституція стали значними перешкодами для розпаду ЄВС.

Шенгенська криза 2020-х років високий потік біженців і мігрантів до ЄС становив загрозу для Шенгенської зони «без кордонів». Шенгенська

криза призвела до часткового розпаду Загальноєвропейської системи надання притулку таким чином, що Дублінські правила, які визначають державу-члена, відповідальну за розгляд заяви про надання притулку, були проігноровані. кількох держав-членів на зовнішніх кордонах ЄС, таких як Греція, Італія та Угорщина. У Шенгенській зоні також відновлено контроль на деяких внутрішніх кордонах. Нарешті, деякі країни-члени відкрито виступили проти європейського законодавства, відмовившись прийняти юридично обов'язкове переміщення біженців у всьому ЄС. [12]

Порівняно з кризою єврозони, не було потужної наднаціональної інституції, яка могла б сприяти або просто виграти час для політичних компромісів. Що ще важливіше, тягар щодо прибулих біженців та мігрантів був дуже нерівномірно розподілений між державами-членами: тоді як кілька країн, які отримали найбільшу частку, вимагали більшого розподілу тягаря, більшість держав-членів майже не постраждали від цього та мали мало стимулів робити внески в рішення для всього ЄС. У результаті політика надання притулку та внутрішньої безпеки в ЄС значною мірою була ренаціоналізована, а інституції ЄС – а саме Комісія та Суд – частково втратили повноваження., хоча шенгенська зона також стала свідком деяких незначних кроків подальшої інтеграції – наприклад, збільшення штату Frontex, агентства ЄС з прикордонної та берегової охорони – загалом ця криза призвела до часткового розпаду шенгенської зони як за рівнем поглиблення, так і за обсягом розширення.

Також, хотілось би зауважити що кожна система не ідеальна та має свої недоліки, що також спричиняють в нашому випадку дезінтеграцію. Наразі хотілось би більш детально розглянути недоліки європейського союзу.

Всі ми знаємо відому фразу Європейський Союз відкриває кордони. Тепер розглянемо її більш детально. Відкриття кордонів для маленьких не розвинених країн - це звісно великі можливості та низка переваг, але що це

значить для великих та розвинених країн– Менше кордонів = Підвищена небезпека. Хоча вся концепція скорочення кордонів між членами ЄС легка для розуміння і в теорії звучить чудово, реальність уже розкрила нам її основні небезпеки. Ми були свідками такої кількості непотрібних війн і злочинів усіх видів протягом історії. Більшість із них організувала одна особа чи організація. Тепер, коли ця особа/організація має достатньо влади, вона/це може спричинити хаос і поставити під загрозу життя звичайних людей. Таким чином, менша кількість обмежень серед країн ЄС допомогла координувати жакливі напади в Парижі в 2021 році (в них загинули понад 130 людей). Континент також постраждав від інших подібних атак з відкритими кордонами. ЄС має працювати набагато наполегливіше, щоб вирішити цю велику проблему та максимально обмежити ймовірність цих терористичних нападів.

Ще одним недоліком системи є те що правила ставить європейський союз, що є цілком зрозумілим тому що, повинні бути певні правила та всь члени об'єднання повинні їх дотримуватись, але країни вступають до об'єднання на одних умовах, а за період членства додаються нові правила з якими не всі країни згодні. Отже це спричиняє проблему, що органи місцевого самоврядування безсилі діяти в деяких випадках

За останнє десятиліття ми стали свідками великих міграційних хвиль у Європі. Люди з країн Близького Сходу знаходили всілякі способи втекти з рідних країн і дістатися європейських країн у пошуках кращого життя. Постійні війни в Ємені, Сирії, Іраку тощо унеможливили нормальне життя в цих країнах. Ми всі очікували, що Європейський Союз вирішить цю зростаючу проблему, але те, як він вирішив її, дуже розчарувало. Основна проблема полягала в тому, що органи місцевого самоврядування країн-членів ЄС не отримували достатньої допомоги від альянсу, окрім вже наявної гуманітарної допомоги.

Європейський союз використовує не прозору економіку та це змушує задуматись про корупційні схеми. Відсутність прозорості є серйозною проблемою в будь-якій сфері. У більшості випадків він приховує деякі заборонені дії. Хоча немає ніяких підказок щодо будь-яких заборонених дій в Європейському Союзі, відсутність прозорості виборів членів Європейської комісії є неправильною. Таким чином, звичайні люди не мають жодного уявлення про те, хто їх представляє або наскільки хорошу роботу ця особа виконує на такій важливій посаді. Члени ЄС не можуть тут багато чого зробити, оскільки вони зобов'язані суворо дотримуватися законів організації, якщо хочуть залишитися в ній.

Ще один недолік пов'язаний з витратами. Кожна держава-член зобов'язана надавати значні суми грошей для підтримки функціонування Європейського Союзу. Наприклад, Сполучене Королівство повинно було заплатити Союзу 19,8 мільярда доларів США за членство. Ці гроші краще було б витратити в межах країни.

Союз надає перевагу більшим країнам, тому що з ними легше допомогати менш розвиненим країнам, але при цьому іноді не звертають на наслідки у розвинених країнах та в країнах з більшою кількістю населення можна швидше покращувати економічні показники.

Фінансові дані за останнє десятиліття підтверджують це твердження. Згідно зі статистичними даними Міжнародного валютного фонду, ВВП на душу населення зріс набагато вище в деяких великих країнах, тоді як в інших, як-от Греція, навіть спостерігалось зниження. Таким чином, GDB на капітал зріс на 19% у Німеччині та на 14% у Нідерландах з 2020 по 2022 рік. Країни, які зіткнулися з серйозними економічними проблемами, такі як Греція чи Італія, накопичили набагато скромніші цифри. Таким чином, можна говорити про подвійні стандарти, оскільки згідно з початковою угодою дефіцит бюджету не може перевищувати 3% ВВП країни. Слід також згадати про невідповідну структуру оподаткування в Союзі. Це

практично унеможливило ріст і розвиток нових компаній. Жодне з найбільших підприємств у всіх важливих галузях ЄС не було створено протягом останніх 30 років. Знаючи, що за останні кілька десятиліть ми спостерігали стрімке зростання таких компаній, як Google, Amazon або Facebook, легко визнати відсутність розвитку нових компаній у країнах Європейського Союзу.

Європейський союз – найбільший економічний партнер України за відновлюваними галузями. На це не може вплинути ані російська агресія, ані війна. Тільки у 2021 році Україна наростила експорт до ЄС в півтора рази. Це металургійна промисловість, сільськогосподарська продукція, машинобудування.

Перспектива членства в Європейському Союзі – стратегічний вибір України. І за останні 15 років цей вибір незмінний попри те, хто очолює уряд і хто працює в країні її Президентом.

1.3. Еволюція наукових уявлень про сутність, роль та значення дезінтеграції в Європейському союзі

XXI століття принесло нові виклики Європейському Союзу перед рядом криз, таких як світова фінансова криза 2008 року, міграційна криза 2015-2017 років, зростання націоналістичних та євроскептичних рухів та партій як у національних державах, а також вихід Великої Британії з ЄС, так і в Європейському парламенті, що спричинили більш критичний дискурс щодо майбутнього Європейського Проекту. Ця низка криз сприяла переосмисленню проекту Європейського Союзу та майбутнього його інтеграційного процесу. Європейська комісія як ключовий наднаціональний інститут ЄС в рамках «Білої книги» включила в свої аналітичні матеріали альтернативи звуження інтеграції та песимістичні сценарії розвитку ЄС.

Сценарій дезінтеграційного напрямку ЄС в Білій книзі Європейської Комісії окреслений як «Нічого, окрім єдиного ринку» і відображає загальний відхід держав-членів від попереднього рівня інтеграції [18]. За цим сценарієм, держави послідовно слідують рішенню про скорочення та, врешті, припинення співпраці в рамках співтовариства у просуванні європейської політики в таких сферах, як міграція, безпека, оборона та інші. Сценарій передбачає повернення ряду повноважень та компетенцій на національний рівень, посилюючи міжурядовий зв'язок. В такому разі, будь-які питання та розбіжності будуть вирішуватися на двосторонньому, а не наднаціональному рівні, а співпраця в рамках ЄС буде обмежена та зосереджена на єдиному ринку.

Значного та тривалого за ефектом підривного удару економіці ЄС завдав Брекзит. Частка ЄС у світовому товарному експорті знизилася на 2,5 процентних пункти. Великобританія завжди відігравала важливу роль на міжнародних ринках капіталу, будучи до 2008 р. великим нетто-експортером прямих іноземних інвестицій. На кінець 2018 р. на неї припадало 5,9% світового запасу вхідних та 5,5% вихідних прямих іноземних інвестицій. Ті ж показники для ЄС-28 дорівнювали 31,3% та 37,1% відповідно.

Іншими словами, внаслідок Брекзиту Євросоюз позбавляється приблизно п'ятої частини свого колишнього сегмента на глобальному ринку зарубіжних прямих капіталовкладень. Сукупні активи британських банків оцінювалися на кінець вересня 2019 р. у суму, що дорівнює 7,4 трлн дол., що становило майже 9% від відповідної світової величини – 86,5 трлн дол. Небезпечним фактором стала втрата головного світового майданчику торгівлі валютами, яким є Лондон. У квітні 2019 р. денний оборот світових валютних ринків сягнув 6,6 трлн дол. [10]. При цьому в одній тільки Великій Британії здійснювалося угод на 43% щоденного світового обороту, тоді як відповідна частка Сполучених Штатів була майже втричі меншою –

16% [34]. Позиції провідних країн ЄС-27 не йшли в жодне порівняння з участю Сіті. На Францію припадало 2,0% обороту світових валютних ринків, Німеччину – 1,5%, Нідерланди – 0,8%, Іспанію – 0,5%, але в Італію – 0,2%. Таким чином, після Брекзиту держави ЄС, включаючи євროзону, потрапили у залежність від норм та практик регулювання валютних угод у країні, на яку не поширюється право ЄС.

Пандемія вірусу COVID-19 завдала дуже відчутного удару по економіці ЄС та призвела до безпрецедентного економічного спаду у 2020 році. Справжнє ВВП Європейського Союзу знизилося на 6,1%, більше, ніж за часів світової фінансової кризи [11]. Відповідь Європейського Союзу на кризу була миттєвою, дієва та дуже добре налагоджена на всіх рівнях. Держави-участники ЄС, що підтримуються інструментом ЄС SURE, давали велику допомогу бізнесу та своїм підлеглим, навіть, за допомогою короткострокових схем роботи, крім істотної підтримки ліквідності фірм. Попри сприятливі короткострокові перспективи, довгострокові структурні проблеми зберігаються. Зростаюча нерівність у доходах і багатстві, територіальна нерівність усередині держав-членів та між ними, а також не рівно розподілений доступ до навчання та умінь стримують економічне покращення показників та спричиняє перевантаження соціальної структури європейського угруповання. Ковід, окрім того що породив низку нових, актуалізував багато дійсних проблем. Державні фінанси отримали значний удар, а бюджетні розбіжності між державами-членами посилилися. Загострене становище після COVID-19 збільшила ряд системних чутливих місць ЄС, зокрема, збільшилась внутрішня диспропорція, пов'язана з великим державним та особистим боргом, що зумовлено рецесією та антикризовими заходами. Допандемійна динаміка цін на ринку залишилася незмінною, проте значно зросла заборгованість за іпотечними кредитами в деяких країнах. Фінансова залежність окремих держав від

галузі туризму створило суттєвий дефіцит бюджетів у цих державах. Таким чином, пандемія стала своєрідним лакмусовим папірцем, що засвідчив низку вкрай серйозних системних проблем, що створюють небезпечне економічне тло для розвитку кризових тенденцій в ЄС.

Якби дезінтеграція була протилежністю інтеграції, Brexit мав би призвести до підвищення податків відповідно до загальноприйнятої точки зору. Однак багато хто вважає, що Великобританії доведеться знизити податки після Brexit, щоб зберегти конкурентоспроможність, і це також призведе до зниження податків в інших країнах ЄС. Можливі наслідки для податкової політики від виходу США з СОТ також не зрозумілі апріорі. Оскільки США є великим ринком, який хочуть обслуговувати іноземні фірми, вищі бар'єри для торгівлі між США та рештою світу можуть спричинити більший приплив капіталу до США (через ПІІ). Це може зробити можливим підвищення податків у США та чинити тиск на зниження податків в інших країнах, щоб запобігти відтоку капіталу.

Новий настрій тривоги та невпевненості відображено в останньому дослідженні «Майбутнє Європи», яке фінансується Європейською Комісією та опубліковано в квітні 2012 р. Ще більш тривожно, майже 90 відсотків європейців бачать великий розрив між тим, чого хоче громадськість, і тим, що роблять уряди. Як тільки ми визнаємо, що дезінтеграція є «мислимим» варіантом, це стає важливим зрозуміти, до чого призведе «розвал Союзу». У випадку імперії Габсбургів, Радянського Союзу та Югославії розпад означав, що держава зникла з карти, і виникли багато нових держав. Але ЄС не є державою, та навіть якщо вона згортається, карти виглядатимуть так само. Крім того, розпад ЄС не обов'язково означатиме, що його країни-члени припинять бути ринковими демократіями, або що всі форми співпраці між Європейські країни, включаючи навіть деякі спільні інституції, зникнуть.

Як же тоді можна визначити чи концептуалізувати «розпад» Союзу? Чи стане вихід лише однієї країни з єврозони розпадом? Або ключовим індикатором буде скасування деяких основних досягнень європейської інтеграції (таких як припинення вільного пересування людей або скасування Європейського суду)? Чи стане розпад євро сигналом про кінець ЄС або просто повернення до ситуації, яка передувала прийняттю спільної валюти? Ще занадто рано прогнозувати, як буде в ЄС дезінтеграція закінчиться або як далеко вона досягне, але це точно що поточний статус-кво не можна зберегти. У Європі двадцятого століття розпад імперії набув форми недемократичних імперій, зруйнованих демократичними мобілізаціями з боку їхніх підданих. Демократи були тими, хто руйнував імперії, а ліберали намагалися їх зберегти та реформувати. В 1848 року ліберали та націоналісти були союзниками в Габсбургах. Імперія, об'єднана у спільному протистоянні авторитарному (але не конкретно етнічний) центру. До 1918 року вони стали один одному вороги. У 1848 році як демократи (більшість з яких також були націоналістами), так і ліберали наполягали на тому, що народ має вирішувати. У 1918 році ліберали були налякані перспективою народної демократії. Як Ернест Геллнер написав: «Зрештою, практично всі «етніки», включаючи навіть або особливо німецькомовних, обернулися проти центру, який, незважаючи на те, що він був династичним і традиційним, зрештою зміг покладатися лише на підтримку нових людей: комерційні, промислові, академічні та професійні меритократи, зацікавлені у підтримці відкритого ринку товарів, людей та ідей та універсальності, відкрите суспільство» [36].

У випадку з Радянським Союзом і Югославією, Тіто (комуністи федерації) стали жертвами не лише власних структурних недоліків, а й до вибухів народних національних і демократичних прагнень. Коротко,

ентузіазм людей щодо демократії був основною причиною розпаду європейських імперій.

Нинішня криза в ЄС – зовсім інша справа. Оскільки це включає «демократичну імперію» - добровільну квазіфедерацію демократичних держав, в яких права і свободи громадян гарантуються, а в яких – ні, але демократії можуть приєднатися, але там, де люди розчаровані демократією.

Вперше після запуску європейського проекту 1945 рік, цілі «щодалі тіснішого союзу» та «поглибленої демократії» розходяться. Наразі політичний союз, здатний підтримати євро зі спільною фіскальною політикою не може бути досягнуто, поки є членом ЄС держави залишаються повністю демократичними, тому що їхні громадяни цього не підтримають. З іншого боку, розпад спільної валюти може призвести до розпаду Союзу, а також існує ризик внутрішнього демократичного розпаду в деяких країнах Сходу і Півдня, особливо в Угорщині, Румунії та Греції. Перед вибором обмеження демократії щоб врятувати євро або допустити крах євро разом з європейцями знову відчують невизначену перспективу демократичного оновлення - змушені вибирати між меншим із двох зол.

Всупереч очікуванням деяких теоретиків демократії, ЄС не розвалиться через «демократичний дефіцит» європейських інституцій. Не врятує його й демократична мобілізація громадянського суспільства. Парадоксально, але широко поширене розчарування в демократії – спільне переконання, що національні уряди безсилі перед обличчям глобальних ринків — це, можливо, найкраща надія на примирення зростання напруга між метою подальшої європейської інтеграції та метою поглиблення демократії в Європі.

Проте було б нерозумно очікувати, що таке «демократичне виснаження» може врятувати європейський проект. За характером розчарування демократія суттєво відрізняється на різних континентах,

особливо між фіскально здорова Північ (Австрія, Фінляндія, Німеччина та Нідерланди) і борговий Південь (Греція, Італія, Португалія та Іспанія). Розчарування в політиці в суспільствах на південній «периферії» може зменшити їхнє небажання делегувати більше повноважень європейському центру, але це не завадить політичній негативній реакції на політику жорсткої економії нав'язаний північним «центром». Крім того, постійна довіра в національних демократичних інститутів з боку виборців європ. Північ, ймовірно, змусить їх відмовитися від політичного союзу.

Сьогодні проблема розширення ЄС стоїть досить гостро та підсилюється внутрішніми кризовими явищами, як от криза єдності, пандемія вірусу Covid-19, Брекзит та поширення євроскептичних настроїв. Ситуацію можна розглядати з різних точок зору та оцінювати по-різному. З точки зору оцінки впливу розширення на ЄС можна стверджувати, що вона несе серйозну загрозу та небезпеку, не вирішення якої може поставити під сумнів існування ЄС в цілому. Наростання внутрішнього невдоволення диктує потребу нагального вирішення проблеми та розробки і імплементації відповідної політики.

Розглянемо дезінтеграційні процеси України та РФ. Економічна дезінтеграція України з РФ (2014-2022):

- Призупинення РФ Угоди про ЗВТ, торговельні обмеження і заборони, взаємні економічні санкції;
- Інфраструктурна ізоляція України;
- Силова, примусова дезінтеграція АР Крим і ТОТДЛО з режиму ПВЗВТ з ЄС.

РОЗДІЛ 2.

ФУНКЦІОНУВАННЯ ТА РОЗВИТОК ДЕЗІНТЕГРАЦІЇ В ЄВРОПЕЙСЬКОМУ СОЮЗІ

2.1. Основні форми та динаміка розвитку Європейських країн-членів до дезінтеграційних процесів

З 1957 року Європейський Союз зумів досягти для своїх громадян і світу:

- мирний континент;
 - свободу громадян жити, навчатися чи працювати будь-де в ЄС;
 - найбільший у світі єдиний ринок;
 - допомога та розвиток для мільйонів людей у всьому світі.
- Євро – користується понад 340 мільйонів громадян ЄС, євро усунув ризик коливань валюти та обмінні витрати, а також зміцнив єдиний ринок – на користь усім нам.
 - Телефонні та цифрові послуги – завдяки скасуванню правил роумінгу ви можете користуватися телефоном і онлайн-послугами без додаткової плати по всьому ЄС.

Споживачі з ЄС можуть почуватися в безпеці, знаючи, що вони отримають свої гроші назад, якщо повернуть непотрібні продукти, і отримають відшкодування, якщо під час подорожі у них виникнуть будь-які затримки або скасування, яких можна уникнути. А стандарти, яким мають відповідати товари в магазинах ЄС, є одними з найсуворіших у світі як щодо якості, так і безпеки.

ЄС є найбільшим торговим блоком у світі. Це найбільший у світі експортер промислових товарів і послуг і найбільший імпортний ринок для понад 100 країн.

Вільна торгівля між його членами була одним із основоположних принципів ЄС. Це можливо завдяки єдиному ринку. За межами своїх кордонів ЄС також відданий лібералізації світової торгівлі.

ЄС гарантує, що ви захищені від недоліків глобалізації завдяки підтримці ЄС малого бізнесу та правилам, які гарантують, що великі компанії сплачують справедливу частку податків. ЄС також може допомогти, якщо до вас як до власника бізнесу ставилися несправедливо.

Успішні програми ЄС, такі як Erasmus+, можуть допомогти вам отримати навчання, щоб отримати максимальну віддачу від своєї кар'єри.

ЄС досяг сильної позиції, діючи разом на глобальній арені, а не використовуючи окремі торговельні стратегії.

ЄС займає першочергову позицію, коли йдеться про світову торгівлю. Відкритість нашого торговельного режиму означає, що ЄС є найбільшим гравцем на світовій торговій арені та залишається надійним партнером для ведення бізнесу. Гарним прикладом такої угоди є Угода про вільну торгівлю між ЄС і Сінгапуром.

Угода про вільну торгівлю між ЄС та Сінгапуром, підписана в 2018 році, спрощує для компаній ЄС збільшення експорту до Сінгапуру, допомагає захистити права людей на роботі та навколишнє середовище та відкриває ринки Сінгапуру для компаній ЄС для надання послуг і державних контрактів. Розглянемо угоду більш детально. Повна назва угоди звучить: Угода про вільну торгівлю між ЄС та Сінгапуром та Угода про захист інвестицій.

Європейський Союз і Сінгапур домовилися про Угоду про вільну торгівлю та Угоду про захист інвестицій.

Угода спрямована на:

- скасувати майже всі митні збори та позбутися дублюючої бюрократії;

- покращити торгівлю такими товарами, як електроніка, продукти харчування та фармацевтичні препарати;
- стимулювати зелене зростання, усунути торговельні перешкоди для зелених технологій і створити можливості для екологічних послуг;
- заохочувати компанії ЄС інвестувати більше в Сінгапур, а сінгапурські компанії інвестувати більше в ЄС.

Країни-члени ЄС схвалили торговельну угоду 8 листопада 2019 року. Вона набула чинності 21 листопада 2019 року.

ЄС співпрацює з урядами 150 країн-партнерів у світі, що розвивається, а також з громадянським суспільством і міжнародними організаціями.

Наприклад, на Гаїті ЄС надає низку різних форм допомоги та сприяння розвитку, щоб допомогти країні розвинути стійкість, усунути структурні недоліки та надати короткострокову допомогу найбільш уразливим. З 1994 року ЄС надав Гаїті 419 мільйонів євро допомоги на:

- надати доступ до медичних послуг, що рятують життя
- розповсюдження термінового житла в таборах і приймаючих сім'ях
- забезпечити доступ до водопостачання та каналізації
- роздавати їжу
- запобігти зростанню недоїдання, спалахів епідемій і потенційних громадянських заворушень
- зменшити вразливість у таборах
- створити системи раннього попередження та зміцнити укриття та інфраструктуру проти повторюваних ураганів, повеней та інших природних небезпек.

Для порівняння переваг та недоліків країн, щодо членства в ЄС - хочу розглянути країну Австрію.

Австрія є федеративною парламентською республікою з главою уряду - канцлером - і главою держави - президентом. Країна складається з 9 земель (Bundesländer). Виконавчу владу здійснюють як регіональні, так і федеральні уряди. Федеральний парламент складається з 2 палат: Нижньої палати (Nationalrat) - обирається прямим голосуванням - і Верхньої палати (Bundesrat) - обирається регіональними парламентами.

Найважливішими секторами економіки Австрії у 2020 році є промисловість (21,4%), оптова та роздрібна торгівля, транспорт, розміщення та громадське харчування (20,4%), державне управління, оборона, освіта, охорона здоров'я та соціальна робота (18,6%).

На торгівлю всередині ЄС припадає 69% експорту Австрії (Німеччина 30%, Італія 6%, Франція 4%), тоді як за межі ЄС 6% надходять до Сполучених Штатів і 5% до Швейцарії.

З точки зору імпорту, 77% надходить з країн-членів ЄС (Німеччина 41%, Італія 6%, Чехія та Нідерланди 4%), тоді як за межами ЄС 5% надходить зі Швейцарії та 4% з Китаю.

У Раді ЄС національні міністри регулярно збираються для прийняття законів ЄС і координації політики. Засідання Ради регулярно відвідують представники австрійського уряду, залежно від сфери політики, яка розглядається.

Рада ЄС не має постійного одноосібного президента (як, наприклад, Комісія чи Парламент). Натомість його роботою керує країна, яка головує в Раді, яка змінюється кожні 6 місяців.

Протягом цих 6 місяців міністри з уряду цієї країни очолюють і допомагають визначати порядок денний засідань Ради в кожній сфері політики, а також сприяють діалогу з іншими інституціями ЄС. Датою президентства Австрії є Липень -грудень 1998 | Січень-червень 2006 | Липень-грудень 2018 року.

Австрія має 12 представників у Європейському економічному та соціальному комітеті. З цим дорадчим органом, який представляє роботодавців, працівників та інші зацікавлені групи, проводяться консультації щодо запропонованих законів, щоб отримати краще уявлення про можливі зміни в робочих і соціальних ситуаціях у країнах-членах.

Австрія має 12 представників у Європейському комітеті регіонів, асамблеї регіональних і місцевих представників ЄС. З цим дорадчим органом проводяться консультації щодо запропонованих законів, щоб переконатися, що ці закони враховують точку зору кожного регіону ЄС.

Зараз пропоную розглянути конкретні економічні показники Австрії до входу у ЄС та динаміка розвитку за роки членства.

По-перше, які ж переваги Австрія здобула за роки членства:

- Економія близько 2,1–5,25 мільярдів євро щорічно завдяки скасування митного контролю та часу очікування кордонів (за розрахунками Європейської комісії не менше 2 відсотків від вартості товару).
- експорт до інших держав-членів ЄС зріс більш ніж втричі: з 33 мільярдів євро в 1995 році до 112 мільярд євро у 2021 році (Статистика Австрії).
- ЄС є найважливішим експортним регіоном: 70 відсотків зовнішньої торгівлі припадає на країни ЄС.
- рівень світового експорту (експорт товарів і послуг у порівнянні з ВВП) з 33,6 відсотка (1995 р.) до 55,9 відсотка (2021 р.) зросла.
- Кількість австрійських експортерів з приблизно 12 000 у 1989 році (відкриття Сходу) до 63 200 зараз (джерело: AWO 2022). Інтернаціоналізація австрійської економіки почалася з східного відкриття в 1989 році.

Розглянемо дані рис 2.1.

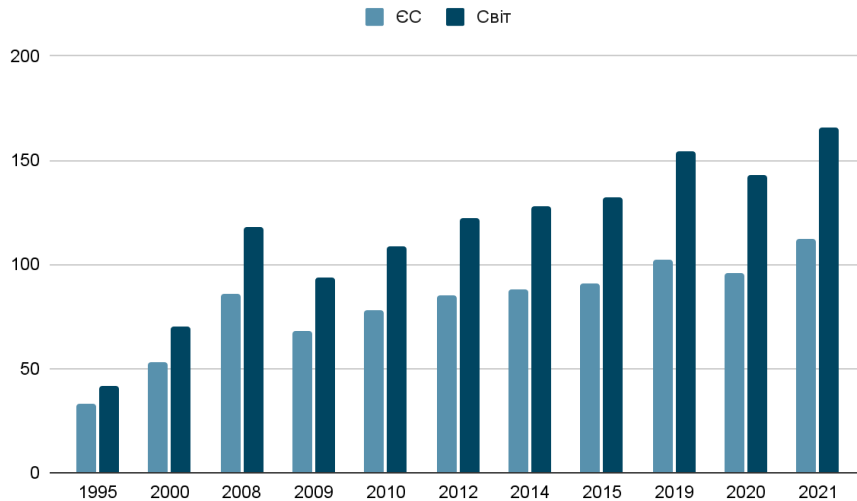

Рис. 2.1 – Експорт по всьому світу та в країни ЄС-27 1995-2021 млрд. євро [18]

Джерело: складено автором на основі [18].

Отже, у 2021 році експорт становив 160 млрд. євро.

На рис. 2.2 подано експорт у 2021 році по всьому світу за регіонами у відсотках.

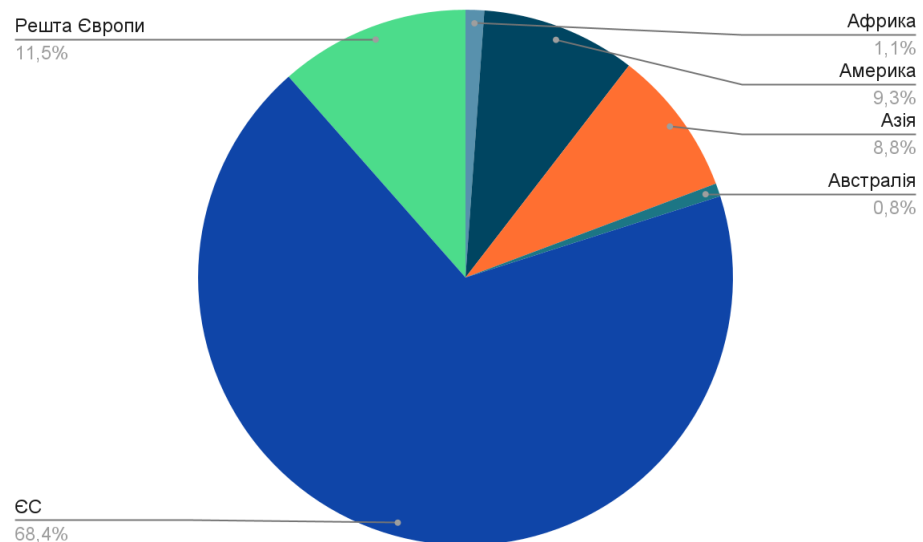

Рис. 2.2 – Експорт у 2021 році по всьому світу за регіонами у відсотках

Джерело: складено автором на основі [19].

Загалом Австрія має постійне позитивне сальдо торгівлі з новими країнами-членами ЄС.

Рисунок 2.3 показує торгівельний баланс Австрії з 13 новими державами-членами 2003–2021.

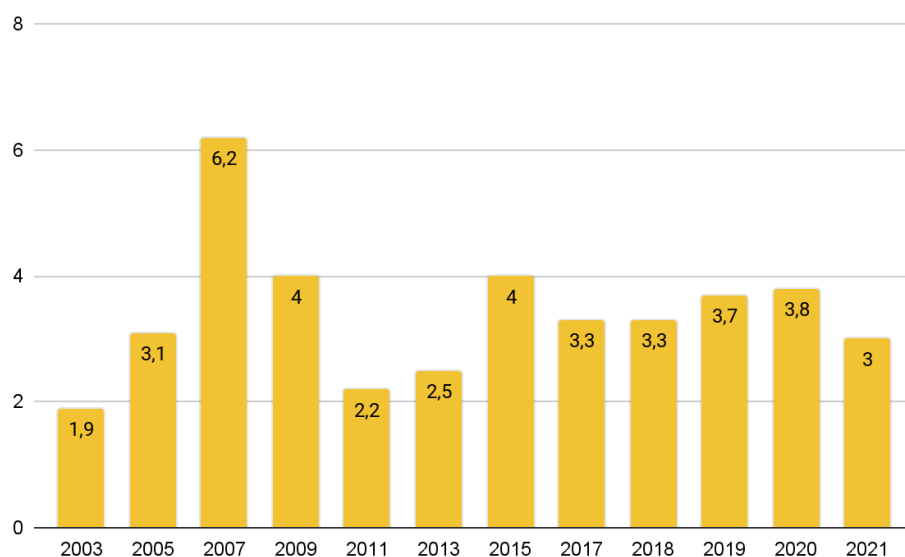

Рис. 2.3 – Торгівельний баланс Австрії з 13 новими державами-членами 2003–2021

Джерело: складено автором на основі [19].

Експорт лише до п'яти нових країн-членів Угорщини, Словаччини, Словенії, Чехії та Польщі зросли в п'ять разів після вступу Австрії до ЄС у 1995 році: вони зросли з 4 мільярдів євро (1995 рік) до 9,7 мільярдів (2003) і до 25,5 мільярдів євро в 2021 році (див. рис. 2.4.)

Рис. 2.4 – Розвиток експорту в мільярдах євро до 13 «нових» держав-членів

Джерело: складено автором на основі [19].

Конкретні переваги для австрійських компаній:

- Загальне звільнення від митних зборів на внутрішньому ринку, відсутність прикордонного контролю (заощаджує близько 2 відсотків вартості товару);

- Усунення нетарифних торговельних бар'єрів, взаємне визнання сертифікатів випробувань: це дає можливість компанії заощаджують 15-20 відсотків вартості товарів із широким розподілом по різним товарним категоріям. Такі торговельні бар'єри спричинили високі одноразові постійні витрати на вихід на ринок, тому були особливо обтяжливими для МСП

- Кількість австрійських експортерів зросла з приблизно з 12 000 (1989) до приблизно 63 200 (2022).

Отже, ЄС забезпечив понад півстоліття миру, стабільності та процвітання. Він також відіграє важливу роль у дипломатії та працює над просуванням цих самих переваг, а також демократії, основних свобод і верховенства права по всьому світу.

Основним рушієм економіки ЄС є єдиний ринок. Це дає змогу більшості товарів, послуг, грошей і людей вільно пересуватися більшою частиною континенту. Звичайно, пересуватися Європою стало набагато легше – усі громадяни ЄС мають право навчатися, працювати чи виходити на пенсію в будь-якій країні ЄС. Кожна країна ЄС зобов'язана ставитися до вас, як до громадянина ЄС, як до своїх власних громадян, у сфері працевлаштування, соціального забезпечення та оподаткування.

2.2. Характерні ознаки та особливості політико-бюрократичних чинників дезінтеграції

Розорювання теоретичного поля європейської інтеграції, таким чином, дає різноманітний урожай змінних, присутність яких може мати дезінтеграційний вплив на ЄС (див. табл. 2.1).

Якщо ці змінні використовувати як основу для розробки прогнозів щодо ймовірності розпаду Європи, то конкуруючі теоретичні точки зору умовно поділяються на дві групи. За винятком неочікуваного процесу деінституціалізації, колапсу економічної взаємозалежності та рівнів інших форм транснаціонального обміну в Європі або глибокої кризи, яка руйнує «дуже чіпкі» інституційні механізми ЄС, неофункціоналісти, трансакціоналісти, ліберальні міжурядові та історичні інституціоналісти усі мінімізують ризик розпаду Європи. Інституціоналізм IR і, тим більше, класичний міжурядовий механізм більш обережні щодо майбутнього ЄС.

Таблиця 2.1- Теорії розвитку дезінтеграції в Європейському Союзі

Теорія	Основна змінна	(Потенціал) Дезінтегратор	Прогноз на основі теорії
Реалізм (Міршаймер)	Розподіл військової потужності	європейська багатополярність після розвалу НАТО	Розпад малоймовірний, поки США зберігають військову присутність
Класична між державність (Моравчик І)	Уподобання/інтереси 3 великих держав ЄС	Розбіжність інтересів великої трійки держав	Розпад малоймовірний за умови співпраці Франції та Німеччини
Неоліберальний інституціоналізм (Кеохейн)	Роль інституцій у сприянні співпраці (ЄС)	Зниження спільних інтересів членів і гегемонічне домінування/волі	Дезінтеграція стає все більш можливою
Історичний інституціоналізм (Пірсон; Телен і Стейнмо)	Дедалі жорсткіша інституційна обмеження (зазвичай зовнішні викликані)	Кризи або критичні моменти	Розпад вірогідний тільки в дуже виняткові обставини
Ліберальна між державність (Моравчик І.І.)	Велика 3-ка влади та економіка взаємозалежність	Зменшення економічної взаємозалежності та розбіжності економічних інтересів великої трійки	Розпад дуже малоймовірний — взаємозалежність залишається дуже сильною
Неофункціоналізм /транзакціоналізм (Стоун Світ і Сандгольц)	Поширення/транснаціональний обмін і суспільство	Занепад транснаціонального обміну і суспільства;	Розпад практично виключений — інституціоналізація запобігає навіть спричиненому кризою колапсу
Порівняльний федералізм (Келемен; Маккей)	Судові, партійні та соціально-культурні гарантії проти вибуху федеративної держави	Слабкість спільної ідентичності та інтеграційних загальноєвропейських політичних партій	Зростаючий ризик дезінтеграції зі зростаючою передачею влади з національного рівня на рівень ЄС

Джерело: складено автором на основі [29].

Якщо ці змінні використовувати як основу для розробки прогнозів щодо ймовірності розпаду Європи, то конкуруючі теоретичні точки зору умовно поділяються на дві групи. За винятком неочікуваного процесу деінституціалізації, колапсу економічної взаємозалежності та рівнів інших форм транснаціонального обміну в Європі або глибокої кризи, яка руйнує «дуже чіпкі» інституційні механізми ЄС, неофункціоналісти, трансакціоналісти, ліберальні міжурядові та історичні інституціоналісти усі мінімізують ризик розпаду Європи. Інституціоналізм IR і, тим більше, класичний міжурядовий механізм більш обережні щодо майбутнього ЄС.

Розглядаючи з цих точок зору, європейська інтеграція є більш умовним явищем, що базується на масштабі спільних інтересів держав-членів, який, можливо, збузився після послідовних хвиль розширення, та/або на ступені гегемоніального лідерства чи зближення інтересів між ЄС. Останній зменшився, оскільки Велика Британія виявилася ворожою до більш тісної інтеграції з більшістю питань, залишаючи долю ЄС у цих перспективах все більше в руках франко-німецького дуету.

Нарешті, порівняльно-федералістичні підходи викликають сумніви щодо того, чи існує достатньо сильна та широко поширена спільна ідентичність і чи існують достатньо інтегративні пан'європейські політичні партії, щоб підтримувати тип федеративної держави, в яку ЄС дедалі більше перетворювався. Порівняльний емпіричний — міжчасовий і міжпросторовий — аналіз вказує на рухи двох таких «плит», які можуть спровокувати великі політичні землетруси в Європі. Порівнюючи політику ЄС після 2000 року з політикою попередніх півстоліття, я припускаю, що європейській інтеграції загрожує різке зростання ворожості до ЄС у внутрішньої політики держав-членів. Протиставляючи Європу іншим регіонам, я стверджую, що «напівгегемоністська», проінтеграційна Німеччина пояснює унікально високий рівень політичної інтеграції в

Європі, але існує значний і зростаючий ризик того, що прихильність Німеччини європейському «проекту» в майбутньому ослабне. Перший аргумент теоретично ґрунтується на підході «внутрішньої політики» до розуміння міжнародних відносин. Під «внутрішньою політикою» я маю на увазі тут, як і теоретики раціонального вибору політичної поведінки, те, що вибір національних політичних партій і лідерів щодо ЄС пов'язані з цим, питання в основному залежать від їхньої мети максимізації підтримки виборців і, таким чином, перемоги чи збереження політичних посад.

Еволюція масових політичних уподобань і ставлення до ЄС наразі дає національним політикам дедалі сильніші стимули протистояти європейській інтеграції та обмежує їхні можливості підтримувати її там, де вони, тим не менш, хочуть це робити. Другий аргумент спирається на теорію гегемонійної стабільності, яка стверджує, що переважне домінування однієї країни є необхідною (але недостатньою) умовою для підтримки відкритої та стабільної світової (у нинішньому контексті регіональної) економіки.[34]

Теорія гегемонної стабільності виводить необхідність гегемоністського лідерства для економічної відкритості та стабільності з теорії суспільних благ, ствержуючи, що лише великі держави мають матеріальні стимули постачати невиключні «колективні» товари, а не «безкоштовну поїздку». Німеччина має сильні економічні та політичні стимули в підтримці політично та економічно стабільної Європи, через яку її уряди історично вважали найкраще забезпеченою інтеграції, але з її політичними лідерами також зростає «євро скептичний» внутрішнього політичного тиску, невідомо, чи воно захоче, не кажучи вже про здатність нескінченно довго нести тягар гегемонського лідерства.

Сплеск національно-популістської політики та ЄС дедалі більше «недозволений диссенсус». Перша «тектонічна плита», рух якої почав дестабілізувати європейську інтеграцію, стосується внутрішньої політики

держав-членів. У неофункціоналістських, транзакційних, ліберальних міжурядових та історико-інституційних теоріях «об'єктивні» економічні та інституційні обмеження переважають внутрішній політичний тиск у державах-членах. Проте приблизно до кінця десятиліття внутрішні політичні констеляції в державах-членах у переважній більшості сприяли тіснішій політичній інтеграції. По-перше, цей процес ще не поширювався на багато ключових сфер суверенітету національної держави, тому питання ЄС загалом не досягли дуже високого рівня політичної значимості й могли ними керувати національні політичні еліти, які не стикалися з дуже жорсткими обмеженнями, накладеними масовою політичною думкою.

Не в останню чергу порівняно з поточною кризою в євросоні, матеріальні ставки в питаннях ЄС були скромними. По-друге, у політичному ландшафті більшості держав-членів у будь-якому випадку домінували принципово проєвропейські соціал-демократичні, християнсько-демократичні та ліберальні політичні партії.

Як уже зазначали численні оглядачі ЄС, цей «дозвільний консенсус», який забезпечував сприятливий контекст для європейських політичних еліт для створення більш тісної інтеграції та ізолював ухвалення рішень ЄС від масового політичного тиску, тим часом зазнав краху. У деяких державах-членах, зокрема, але не лише у Великій Британії, звичайно, завжди існувала значна внутрішньополітична опозиція європейській інтеграції. Тим не менш, у період після холодної війни та після Маастрихтського договору, а особливо протягом останнього десятиліття, вороже ставлення до ЄС і тісніша європейська інтеграція, мабуть, трансформували внутрішній політичний контекст прийняття рішень ЄС до точки, де можна було б точніше говорити «неприпустимого диссенсусу», який серйозно обмежує простір для маневру урядів-членів щодо питань ЄС. Як зазначалося вище та всупереч очікуванням неофункціоналістів,

таких як Хаас, зростання обсягів транснаціонального обміну в Європі не спричинило відповідного зростання європейської політичної ідентичності. «Європейці» серед громадян держав-членів — ті, хто має «глибокі економічні та соціальні зв'язки зі своїми колегами по всій Європі» і отримують від Європи «матеріальну та культурну користь» — можуть скласти не більше 10–15% населення ЄС. Вони переповнені двома набагато більшими групами громадян, які мають або «більш поверховий» зв'язок з Європою (40–50%), або практично жодного (ще 40–50%). [61] Ця відносна нестача «європейців» серед громадян ЄС, у свою чергу, робить підтримку ЄС та процесу інтеграції залежними від еволюції економічної кон'юнктури та інших короткострокові змінні. Як і в епоху після Маастрихту, через єдину валюту ЄС дедалі більше асоціюється з економічною кризою, стагнацією та жорсткою економією, ця підтримка зменшилася [21]. До 2012 року довіра до ЄС серед громадян держав-членів впала до «найнижчого рівня» [17]. Ледве троє з 10 — 31%, порівняно з 50% до світової фінансової кризи — мали «позитивний» імідж ЄС [17].

Зростання «антиєвропейських» або «євроскептичних» політичних настроїв відкрило політичний простір для появи та зростання націонал-популістських партій, які виступають проти європейської інтеграції, які зараз представлені в законодавчих органах більшості держав-членів ЄС та у деяких з них мають повноваження формувати або руйнувати уряди [34]. Враховуючи зростаючу політичну загрозу, яку становлять ці рухи, для традиційних «проєвропейських» партій стало політично менш можливим ігнорувати настрої, які вони представляють. Оскільки націонал-популістські партії стають все більш необхідними для формування уряду та все активніше беруть участь у ньому, їхні можливості впливати на дії урядів-членів на європейському рівні розширилися.

У той самий час, коли баланс політичних сил у багатьох державах-членах різко схилився в бік «антиєвропейських» політичних сил,

спроможність урядів контролювати порядок денний ЄС у державах-членах — передумова для безперервного функціонування процесів переговорів та ратифікація політики ЄС — була розмита. По-перше, вони стикаються з дедалі непереборнішим політичним тиском, щоб легітимізувати важливі рішення ЄС — зміни договорів — на народних референдумах. Ця тенденція зробила долю ЄС та процес інтеграції дедалі вразливішими до зміни суспільної думки.

По-друге, як показує криза євро, спроможність національних урядів виконувати умови угод ЄС проти ворожих внутрішніх інтересів, громадської думки, протестів і навіть страйків ставилася під усе більший сумнів. Разом ці тенденції породили зростаючу та дедалі гострішу напругу між вимогами або логікою внутрішньої політики, з одного боку, та вимогами ЄС (та міжнародних фінансових ринків), з іншого — напруга, яка час від часу проявляється в урядах «боржників». «Відступ щодо виконання заходів жорсткої економії, узгоджених в обмін на фінансову допомогу, а також через невизначеність щодо того, чи обіцяють країни-кредитори обсяги фінансової допомоги, необхідні для збереження єврозони. Таким чином, протягом останнього десятиліття ЄС вступив на незвідану територію, на якій набагато більшою мірою, ніж у минулому, внутрішня політика держав-членів більше не функціонує як «союзник», а радше як «супротивник» європейської інтеграції.

Якщо в епоху «вседозволеного консенсусу» європейська інтеграція була схожа на просування армії плоскою широкою незахищеною рівниною, то тепер ЄС нагадує крок за кроком переговори про свій шлях через підступний, вузький, крутий і звивистий гірський перевал під ударом ворога. У міру того, як у державах-членах розвивається все більш «недозволений диссенсус», небезпека того, що він впаде з однієї чи іншої сторони, значно зросла. Лише зараз стійкість ЄС до ворожого політичного контексту в державах-членах починає піддаватися серйозному

випробуванню. Теорії інтеграції, які переважно базуються на аналізі європейської інтеграції до та відразу після закінчення холодної війни, можуть перебільшувати її стійкість і недооцінювати вразливість ЄС до політичної опозиції та протестів у державах-членах.

Роль Німеччини як (напів)гегемона ЄС. За інших рівних умов розширення членства в ЄС після закінчення холодної війни та єврозони після запровадження євро в 1999 році в будь-якому випадку ускладнило б завдання посередництва в конфлікті як в єврозоні, так і в ширшому ЄС. Однак криза в єврозоні легко затьмарює масштаби будь-яких існуючих раніше розподільчих конфліктів у період, коли народна підтримка процесу інтеграції в державах-членах уже зменшувалася. Це передбачало запровадження радикальних програм жорсткої економії серед держав-боржників у єврозоні та, щоб виручити їх, мобілізацію державами-кредиторами великих обсягів позик і кредитів, які, в тій мірі, в якій держави-боржники на певному етапі за замовчуванням, погашенню не підлягає. У такій політико-економічній кон'юктурі, в якій, згідно з легендарним висловом прем'єр-міністра Люксембургу та голови Єврогрупи Жана-Клода Юнкера, політичні лідери «всі знають, що робити», але «не знають, як бути переобраними після того, як ми це зробимо» — існує або зазвичай існував би гострий ризик того, що процес розробки політики ЄС, який сильно орієнтований на консенсус, буде повністю паралізований. Це підводить нас до другої «тектонічної плити», яка зрушується таким чином, що може — але не обов'язково — зірватиме європейську інтеграцію: роль, яку відіграє Німеччина в ЄС. У міру розвитку та поглиблення кризи Німеччина дедалі помітніше взяла на себе роль «незамінного» члена єврозони та ЄС. [24]

За загальним консенсусом, Європейська Комісія, передбачуваний поборник спільних європейських інтересів, була маргіналізована. Їй не потрібні ані ресурси, ані демократична легітимність, щоб керувати

кризовою стратегією ЄС. Оскільки Берлін демонстрував «сміливіше політичне лідерство, ніж будь-коли в історії європейської валютної інтеграції», Франція, здавалося, була деградована до дедалі молодшого партнера в будь-яких дедалі асиметричніших двосторонніх відносинах, у яких баланс сил нагадував той, що в «особливі» англо-американські відносини [22]. Унікальна здатність Німеччини створити або зруйнувати євро, безперечно, пояснює, чому, коли канцлер Ангела Меркель увійшла до кімнати, інші лідери ЄС були схильні «замокнути» (Rachman, 2011). Водночас, однак, воно стало все більш невизначеним, чи в довгостроковій перспективі Німеччина зможе і захоче зберегти цю роль.

Порівняльний аналіз підкреслює унікальність регіональної ролі Німеччини в Європі та припускає, що зменшення тривалої сильної підтримки Німеччиною європейської інтеграції серйозно дестабілізує ЄС. Зростаючі рівні транснаціонального обміну та зростаюча економічна взаємозалежність, відповідно, дедалі більше звужують діапазон політичних варіантів, відкритих для урядів-членів, і змушують їх мовчазно погоджуватися на вибір, який приводить до тіснішої інтеграції. Однак міжрегіональне порівняння показує, що немає тісної відповідності між рівнями внутрішньорегіональної торгівлі та політичної інтеграції. Так, у 2008 р. внутрішньорегіональна торгівля становила 42,5% загальної торгівлі в Східній Азії (включає 10 держав-членів Асоціації держав Південно-Східної Азії, Китай, Японію, Південну Корею та Тайвань) і 40% у Північній Америці (Канада, Мексика та США) — приблизно дві третини цієї цифри (64%) для 27 членів ЄС [35]. Торгівля між 21 країною-членом Азіатсько-Тихоокеанського економічного співробітництва (АТЕС) становила трохи більшу частку їх загальної торгівлі, ніж між державами-членами ЄС.

Протягом останніх десятиліть у Східній Азії, Північній Америці та Азіатсько-Тихоокеанському регіоні фактично зріс рівень торговельної

політики та інших форм співпраці, що свідчить про те, що зростання рівня економічного обміну та економічної взаємозалежності справді створює тиск на уряди з метою інституціоналізації своїх економічних зв'язків. Проте рівні політичної інтеграції у Східній Азії, Азіатсько-Тихоокеанському регіоні та Північній Америці навіть віддалено не можна порівняти з рівнем у Європі [24].

Очевидно, що вплив зростаючих рівнів економічного обміну та взаємозалежності на політичну інтеграцію опосередковується — і обмежується — іншими змінними. Тому політичну винятковість Європи не можна пояснити наявністю надзвичайно щільно інтегрованої регіональної економіки.

Порівняно дуже високий рівень політичної інтеграції Європи найкраще пояснює присутність у вигляді Німеччини регіонального гегемона, який підтримує інтеграцію.

Коен у своєму описі умов виживання багатонаціональних валютних союзів [6]. Рідкісні «історії успіху» інтеграції — Європейська асоціація вільної торгівлі (ЄАВТ) до того, як вона фактично припинила своє існування після приєднання Великої Британії до ЄС у 1973 році, Північноамериканська угода про вільну торгівлю (НАФТА) і Німецька угода 19-го століття Zollverein — не було б матеріалізовано в обліковому записі без підтримки відповідних «провідних» держав-членів, а саме Великобританії, США та Пруссії. Проте ані Сполучене Королівство, поки воно належало до ЄАВТ, ані США в НАФТА не прагнули створити нічого або більше, ніж зону вільної торгівлі, тому «заявлені цілі інтеграції» в обох випадках були набагато більш обмеженими, ніж ті, що пов'язані з ЄС. Те, що зробило ЄС винятковим щодо регіональної політичної інтеграції, полягає не в надзвичайно високому рівні економічної інтеграції та не в наявності «провідної держави» як такої, а скоріше в тому, що, порівняно з іншими «провідними» регіональними державами, член держава, яка

виконує цю роль в ЄС — Німеччина — переслідує набагато радикальнішу програму, яка передбачає створення квазіфедеративної європейської держави. Проінтеграційний порядок денний Німеччини ґрунтувався на двох головних мотивах. По-перше, процвітання Німеччини набагато більше залежить від торгівлі з її географічними сусідами, ніж процвітання інших ймовірних регіональних гегемонів: близько 60% її торгівлі припадає на інші країни-члени ЄС. У 2011 році на цю торгівлю припадало понад 80% профіциту поточного рахунку Німеччини в розмірі 158 мільярдів євро. По-друге, і що не менш важливо, враховуючи її демографічний та економічний розмір, її історичну роль як ініціатора двох світових воєн і винуватця Голокосту, а також її географічне розташування в центрі Європи, Німеччина потребує добрих і тісних відносин з іншими європейськими державами. щоб запобігти ризику дипломатичної ізоляції та відродження традиційної політики «балансу сил» у регіоні.

У рамках теорії гегемонічної стабільності ми розглядаємо «доброзичливе керівництво» регіональними державами як виконавцями двох найважливіших функцій щодо політичної інтеграції. Вони, по-перше, служать «координаційним центром у координації правил, положень і політики» і, по-друге, допомагають, надаючи фінансову допомогу, «послабити напругу, яка виникає через несправедливий розподіл прибутків від інтеграції» [19, с.77]. Федеративна Республіка Німеччини протягом тривалого часу відігравала роль «регіонального платника», роблячи з певним відривом найбільші чисті внески до бюджету ЄС. Ці внески були дуже важливими у фінансуванні Спільної сільськогосподарської політики, яка була умовою для участі Франції в європейській інтеграції, а також регіональної політики ЄС, на якій бідніші країни-члени регулярно наполягали як на умові їх мовчазної згоди в політиці не тільки лібералізації ринку, але й але також, як показали переговори щодо Маастрихтського договору, валютна інтеграція. Німеччина внесла 27%

бюджету тимчасових і постійних фондів допомоги, створених у 2010 і 2011 роках, щоб запобігти розпаду єврозони. Однак, принаймні до нинішньої кризи, Німеччина не забезпечувала постійного «координаційного центру» для правил, норм і політики ЄС. Історично склалося так, що вона, як правило, віддавала перевагу Франції з основних питань. Хоча, особливо після розширення на схід, він займає «центральну позицію мережі» в процесах переговорів ЄС, вибір політики ЄС не відображає непропорційно переваги Німеччини. Компроміс і консенсус, а не німецький диктат, є правилами прийняття рішень в ЄС. Оскільки ЄС гарантує німецьким фірмам доступ до великого європейського ринку та захищає Німеччину від небезпеки дипломатичної ізоляції, саме його існування забезпечує Німеччині значні економічні та політичні переваги, які досі вважалися такими, що переважають вартість чистого внеску Берліна до бюджету ЄС. Як регіональний платник, але до цього часу, як правило, не був непропорційно впливовим регулятором, Німеччина довгий час була радше «напів гегемомом», ніж «нормальною» гегемонією в ЄС. Велика залежність ЄС від фінансової потужності Німеччини робить виживання ЄС відповідно сильно залежним від підтримки Німеччиною процесу інтеграції. Проте існують значні перешкоди для того, щоб Німеччина грала роль повноправного «доброзичливого гегемона» в ЄС. По-перше, про що свідчить насамперед небажання німецьких політичних еліт і громадян сприяти розгортанню військової сили за кордоном, Німеччина після Другої світової війни не звикла і відчуває глибокий дискомфорт від ідеї відігравати таку роль. По-друге, оскільки «ефективні» регіональні гегемони повинні бути здатні до швидких і рішучих дій, особливо для боротьби з фінансовою чи іншою кризою, структура німецької політичної системи, в якій повноваження щодо прийняття рішень є сильно фрагментованими, і ключові для ЄС рішення вимагають тривалих переговорів і широкого консенсусу між урядом і опозицією,

федеральними урядами і урядами штатів, законодавчими і судовими органами, також створює перешкоди для німецького уряду у виконанні цієї ролі. Дійсно, нещодавня юриспруденція Федерального конституційного суду, яка, серед іншого, посилила повноваження Федерального парламенту щодо прийняття рішень щодо ЄС, наклала додаткові обмеження на федеральний уряд у цьому відношенні. По-третє, сильно орієнтована на експорт структура німецької економіки, одним із проявів і наслідків якої є майже постійне активне сальдо торгівлі з іншими державами-членами ЄС, робить Німеччину неспроможною виконувати одну з ключових функцій стабілізуючого гегемона, а саме забезпечувати економічно хворих держав-членів єврозони з «ринком останньої інстанції». По-четверте, з точки зору своєї економічної та фінансової (не кажучи вже про інші види) потужності, Німеччина не домінує в євроні чи ЄС такою ж мірою, як інші передбачувані гегемонні держави, тому в чистому матеріальному плані вона не може «виручити» з інших великих держав-членів єврозони так само легко, як США, наприклад, міг би «виручити» Мексику під час фінансової кризи 1994 року.

Хоча ці структурні обмеження обмежують здатність німецького уряду діяти як стабілізуючий гегемон в ЄС, різноманітні події з кінця 1990-х років також зменшили його готовність робити це. Особливо з розвитком і посиленням кризи в зоні євро традиційно сильна «проєвропейська» політична орієнтація німецької масової громадськості та еліт стала слабшою та неоднозначною. Ця тенденція є ще більш зловісною для ролі Німеччини в ЄС, оскільки в той же час після закінчення холодної війни зовнішня політика Німеччини загалом дедалі більше «одомашнювалася». Роздмухувана елементами преси, громадська думка щодо ЄС стала більш розділеною та критичною, а щодо деяких питань, зокрема щодо «рятування» держав-боржників у євроні, стала явно ворожою. Федеральні землі (Bundesländer) також стали більш стійкими до

передачі подальших повноважень щодо формування політики Брюсселю. Хоча Федеральний конституційний суд (Bundesverfassungsgericht) не визнав жодного з останніх європейських договорів несумісним з Основним законом Німеччини, його рішення, здається, обмежують ступінь, до якого додаткові повноваження можуть бути передані з національного на європейський рівень. «Антиєвропейські» або «євроскептичні» течії набули поширення та є помітними та голосними в кількох політичних партіях, зокрема в Баварському Християнсько-соціальному союзі (ХСС), Вільній демократичній партії (ВДП) та Лівій партії (Шідер, 2011). . Відображаючи зміни поколінь у німецькій політичній еліті, європейський дискурс політичних лідерів став менш ідеалістичним і більш заснованим на інтересах [35]. У сукупності, разом із масштабом матеріальних ставок кризи єврозони, ці фактори пояснюють, чому, ризикуючи знову розпалити давно згасле полум'я антинімецьких настроїв, німецький уряд нещодавно став набагато відвертішим і наполегливішим у здійсненні своєї влади в ЄС. Берлін стикається з дедалі складнішим завданням узгодження мінімуму того, що він повинен зробити, щоб «врятувати євро», з максимумом, який він може продати внутрішнім політичним гравцям і виборцям, не викликаючи політичного бунту.

Тим не менш, фундаментальної зміни парадигми в європейській політиці Німеччини ще не відбулося. Коли міністр внутрішніх справ Німеччини попередив інші країни-члени на ранній стадії кризи єврозони, що Німеччина збирається рішуче захищати свої національні інтереси і «діяти так само, як інші європейські країни в Брюсселі», він додав: «це не буде зробити його автоматично антиєвропейським» [26]. Національні інтереси Німеччини в ЄС не обов'язково збігаються з інтересами інших, традиційно більш «євроскептичних» держав-членів. Політичний тиск на правлячу правоцентристську коаліцію з метою докорінної зміни орієнтації своєї європейської політики — хоча він і зростає — не такий сильний, як у

багатьох інших державах-членах. У Німеччині досі немає значної антиєвропейської, націонал-популістської політичної сили, а головні федеральні опозиційні партії, Соціал-демократична партія (СДПН) і, тим більше, Зелені, залишаються рішуче проєвропейськими. Якщо наступним федеральним урядом Німеччини стане Велика коаліція Соціал-демократичної та Християнсько-демократичної партій, він буде більш твердо «проєвропейським», ніж існуюча коаліція, оскільки FDP з її гучною «анти-євро» меншістю буде понижена до Опозиція та християнські демократи не піддадуться спокусі антиєвропейського популізму через свою участь в уряді разом із СДПН. Якщо наступним федеральним урядом стане «червоно-зелена» коаліція, він, імовірно, буде більш «проєвропейським», ніж існуючий уряд, що унеможливить фундаментальну переорієнтацію європейської політики Німеччини протягом наступних кількох років. Але «червоно-зелений» уряд може зіткнутися з дедалі більшою євроскептичною правоцентристською опозицією, яка, якщо й коли повернеться до влади в Берліні, може підштовхнутися до внутрішніх розрахунків на виборах і зайняти значно більш конфронтаційну позицію щодо ЄС та європейська інтеграція, особливо якщо за проміжний період криза єврозони не була вирішена, а фактичні чи потенційні витрати для Німеччини продовжували зростати. Ця спокуса може стати ще сильнішою, якщо, як здається ймовірним, процвітання Німеччини поступово стане менш залежним від експорту до інших європейських економік і більш залежним від експорту до Азії, таким чином підриваючи один із двох стовпів, що лежать в основі німецького «проєвропеїзму». Велика коаліція проєвропейських соціал- та християнських демократів, з іншого боку, може, як показує досвід інших держав-членів ЄС, породити появу та зростання нових націонал-популістських партій та/або, з електорально-політичних мотивів,

трансформацію в євроскептичні рухи тих відомих партій, які тоді були б в опозиції.

2.3. Аналіз міжнародного досвіду Великобританії: причини та наслідки виходу з Європейського союзу

Вихід Великобританії з Європейського Союзу, або Brexit (англ.: брегзит — злиття слів «Британія» та «вихід»), — питання, яке неодноразово порушувалося консервативними та націоналістичними партіями, що закінчилось референдумом 23 червня 2016 року. Офіційно був запланований на квітень 2019 року. Ініціатива та авторство Бориса Джонсона.

Вихід Британії зі складу Європейського Союзу супроводжується величезною суспільною увагою, як британського суспільства, так і європейського загалом. Широку суспільну та медійну увагу отримали складні переговори британського уряду з керівництвом ЄС щодо умов виходу, а особливо щодо подальшого статусу британсько-ірландського кордону та перспектив подальшого існування Єдиного міграційного простору.

Британія довго відкладала вихід з ЄС через суперечки щодо умов подальшої співпраці та самого виходу з ЄС. В липні 2019 року прем'єр-міністр Британії Борис Джонсон запевнив, що виведе країну з ЄС до 31 жовтня за будь-яких обставин, але цього так і не сталося.

31 січня 2020 року о 23:00 за місцевим часом (GMT) Велика Британія покинула Європейський Союз.

Історія Британії відрізняється від історії її європейських сусідів. Її позиція як нескореної острівної держави, давня традиція парламентської демократії та вкорінене відчуття того, що врешті-решт вона може подбати про себе, відрізняє її від інших європейських націй. Вона ніколи не була такою симпатією до європейського ідеалу. Вона приєдналася в 1973 році

радше тому, що, здавалося, не було іншого виходу, окрім приєднання до більш процвітаючих на той час західноєвропейських демократій. Це також правда, що десятиліттями британський політичний клас і медіа грали в гру проти ЄС, де вигадані історії про жахи ЄС розклеювали на перших шпальтах бульварних газет. Ефект сорока років негативного висвітлення в засобах масової інформації було важко подолати під час чотиримісячної кампанії референдуму. Британія – не єдина європейська країна, де політики погоджуються про щось у Брюсселі, а потім повертаються додому і звинувачують Брюссель у прийнятому рішенні. Але в Британії гра велася з набагато більшою інтенсивністю та більшим масштабом, ніж в інших країнах.

Останнім особливим британським актом, який також відіграв значну роль у результатах референдуму, було рішення уряду Блера у 2003 році дозволити повну свободу пересування всім державам, які приєдналися до ЄС у 2004 році. Як наслідок, 1 січня 2004 року Сполучене Королівство (а також Ірландія) поширило повне вільне пересування на всі 10 країн-кандидатів, починаючи з Центральної та Східної Європи, країн Балтії, Кіпру та Мальти. Усі інші західноєвропейські держави-члени, крім Швеції, зберегли свої права за Договором призупиняти повне вільне пересування працівників на сім років. Оскільки Великобританія, Ірландія та Швеція були єдиними трьома державами, які забезпечили повне вільне пересування, кількість людей, які шукали роботу у Великобританії з ЦСЄ та країн Балтії, різко зросла. Очевидно, це було рішення Британії не використовувати свої права за Договором щодо обмеження вільного пересування. Тим не менш, під час кампанії референдуму в ЄС учасникам кампанії виходу було не важко приписати сплеск робітників у Великобританію ЄС, а не британському уряду.

Цей приплив був посилений економічною кризою. Оскільки євროзона не змогла забезпечити зростання серед своїх 19 членів, а

економіка країн-боржників різко скоротилася, більше людей прибуло з південної Європи та Ірландії. Британська економіка швидко виправилася після кризи, оскільки Велика Британія контролювала власну валюту та борг і могла запровадити ефективні фіскальні стабілізатори. Однак потім Лондон виявив, що через пристрасть єврозони до фіскально жорсткої економічної політики Великобританія також виступала в якості амортизатора зайнятості для Франкфурта.

Величезна кількість людей, які переїжджають до Сполученого Королівства з країн Центральної та Східної Європи та з південної Європи, здається, була головним фактором, що спонукав голосування за вихід. Слід помітити, що в деяких частинах країни, таких як Лондон і великі міста, де давно існували іноземні громади, британці набагато спокійніше ставилися до імміграції та рішуче голосували за те, щоб залишитися в Союзі. Однак у тих частинах країни, де нещодавно спостерігався сплеск нових іноземних працівників, вони активно проголосували за вихід. Голосування за вихід також зросло в тих частинах країни, де було дуже мало нової або історичної імміграції, але де виборці побоювалися, що іммігранти також можуть незабаром прибути до їхніх околиць.

Тож навіть на ці специфічно британські причини відмови від голосування на референдумі сильно вплинули європейські дії та події.

Існує також ряд спільних стурбованостей, занепокоєнь і гніву щодо Європейського Союзу на всьому континенті, які у Великій Британії підсилили голосування за вихід.

Найбільш очевидним є те, що єврозона не змогла реформувати себе, щоб мати таку саму здатність, як і будь-який інший суверенний емітент валюти, об'єднувати борги та забезпечувати перекази та фіскальні стабілізатори для функціонування зони єдиної валюти. Або організувати стратегію м'якого виходу з євро для держав, з якими Німеччина принципово не готова об'єднувати борги та політику фіскальних

трансфертів. «Викид банків» з суверенним і банківським боргом у поєднанні з нескінченною політикою скорочення бюджету, нав'язаною Франкфуртом і Брюсселем, надзвичайно підірвали підтримку Союзу, і не лише у Великій Британії.

Технічно, звичайно, можна сказати, що Сполучене Королівство не є членом єврозони, і тому яке це хвилює Лондон? Однак, як пояснювалося вище, надзвичайно руйнівна фіскальна політика у Франкфурті та Брюсселі має прямий вплив на Велику Британію, заповнивши Британію більшою кількістю людей, які шукають роботу. Так само це зменшує цінність єдиного ринку для Великобританії, оскільки фіскальна жорсткість єврозони стримує економічне зростання.[52]

Значна частина британського бізнесу та інтелектуальних класів, які, природно, були проєвропейськими, почали переглядати свою підтримку Союзу.

Цей самий процес делегітимізації євро в ЄС також триває по всьому континенту. Це варіюється від націоналістів від французького «Національного фронту» до італійського «Руху п'яти зірок» і німецького ADF, які генерують дедалі зростаючу політичну підтримку на тлі невдач єврозони до виснаження ділової та інтелектуальної підтримки для Союзу.

Широкий масштаб і форма впливу голосування щодо Brexit ще деякий час не будуть зрозумілі. Через три місяці після голосування ми маємо дуже слабке уявлення про форму майбутніх відносин Британії та ЄС або план будь-якого договору чи торгової угоди між Лондоном і Брюсселем. Однак є кілька чітких наслідків.

По-перше, голосування країни-члена за вихід є величезним шоком для самооцінки Союзу, його глобальної позиції та відчуття тривалості європейського проекту. Якщо одна держава-член може проголосувати за вихід, потенційно це можуть зробити й інші: немає нічого неминучого в Європейському Союзі, який постійно розширюється та розвивається. Його

можна відкотити. Оскільки, особливо у зв'язку з кризою євро, таке відчуття крихкості ЄС уже існувало, голосування щодо Brexit тепер ще більше послабить довіру до Союзу, його легітимність і політичну здатність діяти.

По-друге, це також накладає додатковий тягар на інституції ЄС та країни-члени, які борються з кризою євро, міграційними потоками, ІДІЛ та російською агресією. Робота зі складними переговорами щодо Brexit зменшує ресурси, доступні для вирішення всіх цих криз, і збільшує складність управління цими кризами, оскільки вони починають підживлювати одна одну. Цю взаємодію між кризами можна побачити у використанні націоналістичними силами, такими як Національний фронт у Франції, для розгортання результату Brexit у більш широкій атаці проти членства в ЄС та євросоні. Це активізує сили проти ЄС на всьому континенті, з перспективою того, що ЄС справді розвалиться, і йому знадобиться лише ще кілька подій, таких як голосування за Brexit, щоб припинити існування Союзу.

По-третє, хоча ми не знаємо форми жодної угоди між ЄС і Великою Британією, ЄС потенційно втратив свого найбільш економічно ліберального члена. Вплив Brexit тут, швидше за все, призведе до уповільнення розвитку єдиного ринку. Такі проекти, як Енергетичний союз, також втратять головного чемпіона. Існує також подальша взаємодія зі зростанням націоналізму в Європі, оскільки з втратою Великобританії деякі переваги єдиного ринку цілком можуть зникнути. Зростаючі націоналістичні партії, ймовірно, вимагатимуть більшого захисту місцевої промисловості. Без Сполученого Королівства, здатного зважити терези проти такого протекціонізму, здатність північноєвропейських вільних трейдерів захистити єдиний ринок викликає сумніви.

Ще одна загроза для єдиного ринку впливає безпосередньо з виходу Британії. Як пояснювалося вище, Сполучене Королівство певною мірою

діяло як амортизатор зайнятості для єврозони та поглинуло працівників із країн ЦСЄ. Якщо Сполучене Королівство більше не надає широкого права працювати на своїй території для громадян ЄС, ці працівники натомість шукатимуть інших країн Союзу. Тому виникає додаткова небезпека того, що для націоналістичних партій, що набирають силу, збільшення потоків громадян ЄС на їхні ринки праці стає головною політичною проблемою. Націоналістичні партії, схожі на UKIP у Сполученому Королівстві, прагнуть не лише атакувати ЄС за його невдачі в боротьбі з міграційними потоками, а й за збільшення потоків робітників із ЄС у їхні країни.

Можна стверджувати, що збиток, завданий Сполученому Королівству від Brexit, забезпечить більше заспокоєння та підтримки для ЄС або, принаймні, визнає, що існують небезпеки виходу з Союзу. Можливо, це не те, як Brexit спрацює.

Великобританія, на відміну від 19 держав єврозони, залишається суверенною валютою. Він може брати позики за високими ставками на двадцятирічних умовах у власній валюті, дозволяючи фінансуванню інфраструктури та промисловості створювати нові джерела зростання; Лондонське Сіті може повернутись до глибокої регулятивної конкуренції з Європейським Союзом, а значне падіння валюти надає Великій Британії засоби для отримання серйозної конкурентної переваги на міжнародних ринках. Це дає Лондону можливість розробити велику фінансову економічну програму, щоб компенсувати шкоду, завдану невизначеністю голосування щодо Brexit. Як наслідок, Британія може брати участь у переговорах протягом наступних кількох років з ЄС, завдаючи обмежених економічних збитків, у той час як економіка підтримує стабільний рівень економічного зростання.

Британська економічна стабільність після голосування щодо Brexit є формою загрози для ЄС. Чим стабільнішою є британська економіка, тим більше націоналістичних партій використовуватиме голосування за Brexit

як аргумент, щоб сказати, що немає нічого страшного перед виходом із Союзу.

Самі переговори щодо Brexit цілком можуть спричинити значні розбіжності всередині Союзу, які потім цілком можуть вплинути на інші європейські кризи. Наприклад, якщо деякі з країн ЦСЄ хочуть бачити більш щедрі угоду з Великою Британією, стурбовані збереженням участі Великобританії у сфері безпеки та оборонного співробітництва, а деякі країни Західної Європи на чолі з Францією прагнуть менш щедрої угоди, бути далі тріщини схід-захід. Вони вже наявні з огляду на занепокоєння щодо конституційних рішень і рішень урядів Угорщини та Польщі щодо прав людини. Brexit лише посилить ці тріщини.

Якщо Сполучене Королівство зробить жорсткий Brexit, вони отримають більше свободи для створення власних торгових угод і правил. Жорсткий Brexit – це сценарій, за яким Великобританія відмовляється від доступу до єдиного ринку та митного союзу. Відновлення суверенітету сприймають як перемогу навіть ті, хто вирішив залишитися в ЄС.

Наприклад, згідно із законодавством ЄС, громадянин іншої країни ЄС може вирішити переїхати до Великобританії та жити там без обмежень. Це призвело до значного зростання імміграції до Британії та створило труднощі із задоволенням потреб у житлі та послугах. Через жорсткий Brexit Велика Британія буде здійснювати повний контроль над своїми кордонами.

Будучи частиною ЄС, Сполучене Королівство отримує вигоду від торгових угод між ЄС та іншими світовими державами. Як суб'єкт ЄС має сильнішу переговорну силу, оскільки це найбільша економіка як група. Таким чином, вийшовши, Велика Британія втратить переговорну силу та вільну торгівлю з іншими європейськими країнами. Коли Велика Британія намагається відтворити торгові угоди з іншими країнами, вони можуть отримати менш сприятливі результати.

Невизначеність Brexit також спричиняє нестабільність і впливає на бізнес, який працює у Великобританії. У разі жорсткого Brexit товари та послуги обкладатимуться митами, що збільшить вартість сировини до Британії та готової продукції.

У день оголошення результатів референдуму фунт впав до 31-річного мінімуму. Це відображало невпевненість інвесторів щодо майбутнього Великої Британії після Brexit. Оскільки інвестори адаптувалися до новин, фунт зміцнювався протягом наступного року. Однак після того, як плани переходу Brexit були оприлюднені та неодноразово відхилені, фунт знову ослаб. У той час як менша вартість валюти збільшує експорт, волатильність фунта свідчить про відсутність довіри інвесторів. Це також робить не привабливим придбання британських активів з фіксованим доходом, а прямі іноземні інвестиції (ПІІ), ймовірно, сповільняться.

Невизначеність щодо тарифів призвела до падіння автомобільної промисловості Великобританії на 46% у 2017 році та на 80% за три роки. Хоча Brexit не був єдиною причиною зниження, він відіграв важливу роль. Британські автомобільні заводи отримують компоненти з Європи та експортують більшість готових автомобілів до Європи. За наявності мит на імпорт автомобілів заводи з виробництва автомобілів у Великобританії можуть стати збитковими.

Brexit також може вплинути на ланцюг поставок. З огляду на можливі затримки на кордонах і додаткові вимоги до імпорту компонентів, компаніям доведеться зберігати більше запасів, щоб уникнути затримок. Honda вже закрила свій завод у Британії, а Nissan вирішив виробляти нову модель автомобіля в Японії, а не в Британії. Однак обидві компанії заявили, що рішення було прийнято не через Brexit.

Іншою галуззю, яка сильно постраждала, є індустрія фінансових послуг. Оскільки для банків діє багато регулятивних законів, встановлених

ЄС, Brexit залишить банки у Великобританії в невизначеній ситуації. Наприклад, під час жорсткого виходу банки Великобританії можуть не мати доступу до європейського ринку. На початку 2019 року повідомлялося, що банки та фінансові компанії вже перевели активи на 1 трильйон доларів з Великої Британії до ЄС.

Помилковим був підхід ЄС до угоди з Лондоном із позиції звичайної брюссельської «бюрократичної політики». Так, це звичний підхід. Так, громіздка машина управління, яка має враховувати інтереси 27 держав, навіть у такій моделі зазнає природних труднощів. Але одна справа, коли набір формальних критеріїв і підхід «ось вам комплект вимог, виконуйте або йдіть геть» застосовується до кандидата в члени, — це виправдано тим, що без масштабної адаптації норм і підходів новий учасник об'єднання просто підірве його єдність зсередини. Але дотримуватися того ж принципу відносно члена ЄС, що йде, країни, адаптованої до взаємодії з правовим полем і управлінськими механізмами Євросоюзу ліпше, ніж більшість його членів, — явний перебір.

Британія потрібна Європейському Союзу не менше, ніж ЄС — Лондону. Для останнього зберегти тісні зв'язки означає зберегти статус у світі та пом'якшити кризу, пов'язану з Брекзитом. Але й для Євросоюзу цей зв'язок означає збереження місця у світовій політиці та стійкості в економіці. Мова не про ще одну східноєвропейську країну, яку доведеться роками «відгодовувати», щоб підтягти до середнього рівня об'єднання. Британія — одна з найбільших економік світу. Про її силу і стійкість свідчать не тільки сухі цифри ВВП і зовнішньоторговельного обігу, — значно важливіше те, що навіть болісний вихід із ЄС і масштабні втрати від пандемії не коштували їй місця в списку світових лідерів. А ще Велика Британія — ядерна держава, постійний член РБ ООН, лідер величезної Співдружності (хоча далеко не з усіма колишніми колоніями в Лондона

дружба та цілковита злагода). У ЄС подібних ресурсів дуже мало, й точно не варто ризикувати їх втратою через брак політичної гнучкості.

Брекзит для Євросоюзу залишається найважливішим тестом на готовність виступати самостійним гравцем у світовій політиці, — а для цього потрібно не лише неухильно дотримуватися власних принципів, а й бути готовим переглядати їх там, де цього потребує ситуація, змінювати, ставлячи наріжним каменем результат. Поки що тест провалено: ЄС демонструє мінімальну гнучкість і високу інертність у роботі над угодами з Лондоном. Нинішній рік стане вирішальним просто тому, що далі зволікати вже не виходить: очевидно, що якщо «особливих відносин» не буде остаточно оформлено в найближчі місяці, Лондон змушений буде будувати відносини з ЄС на платформі звичайного добросусідства, без особливих привілеїв і довіри. Подальша невизначеність загрожує системною кризою і в економіці, й у політиці. Поки що на поступки йшов переважно Лондон, і можливості для нових у нього практично вичерпалися. Черга за Брюсселем: відійти від формального слідування правилам, піти на політичні компроміси, зробити поступки Лондону (так, поки що безпрецедентні, але необхідні) або втратити Британію. Найближчі загрози для Британії більш приземлені, але не менш масштабні й небезпечні.

По-перше, не зупинилося руйнування економічного союзу між ЄС і Великою Британією. Так, деякі його елементи демонтують навмисне, як у випадку з регулюванням певних параметрів британського бюджету (саме «брюссельське управління» британськими грошми було однією з «червоних ганчірок» для прихильників Брекзиту). Фактично новий документ є поглибленою угодою про торгівлю, а значить, не буде не лише спільної економічної політики (що природно, адже Британія залишає об'єднання), а і обов'язкового узгодження спільних підходів у цій сфері.

Так, залишаються принципи й стандарти ЄС (багато які з них і надалі діятимуть у Британії), але це стосується тільки вже наявного масиву норм. Проблема виникає з новими, адже в сучасному світі фундаментальні зміни відбуваються часто, взяти хоча б онлайн-торгівлю. Саме в цих нових сферах, що займають дедалі більшу частку світової економіки, розбіжності накопичуватимуться і поглиблюватимуться. Багато в чому здатність Лондона й Брюсселя вирішувати такі питання залежить від того, як функціонуватиме Рада співробітництва (головна політична інституція двосторонньої взаємодії) і галузеві спецкомісії. Саме цього року стане зрозуміло, чи можуть ці інструменти бути ефективними й реагувати на нові виклики, або ж створений механізм поховає надії на успішне економічне співробітництво під купою нескінченних суперечок і погоджень.

По-друге, триває поглиблення розколу між центром і регіонами. До кінця минулого року втіленням цієї кризи стали проблеми лейбористів. Партію не перший рік лихоманить, і основні її проблеми пов'язані тепер із нездатністю знайти своє місце в Брекзиті. Лейбористи проти виходу з ЄС, але, поважаючи демократичний централізм, патріотично підтримують його «для демонстрації єдності нації»; вони за збереження спільного ринку, але голосують за демонтаж його складових, щоб досягнути хоч якоїсь угоди з Брюсселем. Не дивно, що партія розвалюється, всередині неї вже діють фракції, які різняться поглядами одна від одної більше, ніж від інших політичних партій країни. Відхід Джеремі Корбіна нічого не виправив: новий лідер Кір Стармер теж не може навести мости між однопартійцями.

І все це було б проблемою однієї окремо взятої партії, якби лейбористи не були своєрідною сполучною ниткою для різних частин Британії. Лейбористська партія однозначно виступає за збереження єдності Великої Британії, а її популярність у Шотландії та Уельсі давала можливість цю ідею успішно просувати в регіонах. Із самого початку

проєвропейська позиція лейбористів лише посилювала їхню привабливість для виборців. Але відсутність послідовності в питанні Брекзиту призвела до перетікання електорату до регіональних партій — також проєвропейських, але таких, що стоять на позиціях широкої автономії, якщо не незалежності. Консерватори стали для всіх втіленням Брекзиту (який у регіонах від початку не мав підтримки), а інші загальнонаціональні партії занадто слабкі, щоб підтримувати єдиний політичний дискурс у суспільстві. Лондонські політики й жителі регіонів що далі, то більше говорять різними мовами, і відсутність взаєморозуміння прямо загрожує єдності. Так, і цього року нового референдуму про незалежність (ані в Шотландії, ані будь-де) не буде. Але без зміцнення політичної та суспільної тканини Британії боротьба регіонів за самостійність лише посилюватиметься. Відновлення єдності, що дуже потоншала, — ще одне завдання нинішнього року.

Нарешті, по-третє, найочевиднішим мінусом Брекзиту на сьогодні є руйнування єдиного простору ЄС і Британії для звичайних людей. Нова угода вже визначила необхідність робочих віз для британців, що працюють у країнах Євросоюзу, аналогічних заходів вживе британська сторона. Суттєво ускладняться доступ до освітніх проєктів, надання медичних і соціальних послуг. Це удар не лише по британцях, а й по іміджу Євросоюзу як провідника прав людини та захисника інтересів простих громадян. Розчарування жителів по обидва боки протоки очевидне вже нині, і воно тільки наростатиме в міру того, як дедалі більша кількість людей стикатиметься з новими обмеженнями. Кредит довіри до політиків у цьому питанні невеликий, і нинішнього року перегляд рішень, які зачепили інтереси людей, має стати одним із пріоритетів триваючого Брекзиту.

Також треба не забувати про недоліки Брекзиту. Першим недоліком є фінансовий крах. Найбільше побоювання у світової спільноти викликають фінансові наслідки. Лондон – найбільший фінансовий центр Європи, і

один з найбільших у світі. Британський Мінфін вже попереджав, що в разі, якщо на Brexit вирішать покинути ЄС, років через 15 Великобританія недорахується від 3,4 до 9,5% ВВП. Бюджет країни ж, своєю чергою, недоотримає від 20 млрд до 45 млрд фунтів стерлінгів у вигляді податків.

Референдум вже дав про себе знати. Фунт стрімко опустився до свого 30-річного мінімуму, впавши на 10% і встановивши рекорд – найбільше падіння за один день. Що ж далі? Подібні дії потягнуть за собою відчутний обвал біржового індексу країни (FTSE). За ним покотиться вниз і курс валюти – фунта стерлінгів. Від цього у збиток підуть фінансові та інвестиційні компанії, деякі банки можуть збанкрутувати.

Внаслідок цієї авантюри Лондон втратить статус головного фінансового центру Європи, а суттєва частина фінансових операцій буде перенесена в інші грошові столиці світу для більшої надійності.

Другим недоліком є безробіття Закриття банків і банкрутство підприємств може призвести до безробіття. Однак масштаби його поки що оцінити складно. Деякі експерти вже говорять про можливу втрату мільйонів робочих місць, інші ставляться до таких оцінок з часткою скептицизму.

«Робоче майбутнє» Британії залежить, зокрема, від іноземних компаній – захочуть вони залишатися в неєвропейській Британії або ж згорнуть свої філії до кращих часів, а також від того, чи зможуть британці сформувати усередині країни необхідну кількість робочих місць без сторонньої підтримки.

Наступним недоліком знецінення майна. Протягом багатьох років Лондон впевнено посідає перші позиції в рейтингах найдорожчої нерухомості в світі поряд з пентхаузами Нью-Йорка, Монако і ОАЕ. Цього року в місті навіть з'явився новий автобусний тур для туристів під назвою У володіннях лондонської клептократії. Гостям Лондона показують маєтки

Ріната Ахметова, Дмитра Фірташа, віце-прем'єра РФ Дмитра Шувалова та інших російських і українських олігархів. До речі, Фірташу в Лондоні належить цілий квартал житлових будинків і навіть колишня станція метро, а пентхауз Ахметова оцінюють у 136 млн фунтів. Фінансова криза в країні може відбитися на нерухомості істотним знеціненням, від чого всі вкладення стануть не вигідними і непрестижними.

«Brexit»- третя криза стосується країни-члена, яка бажає вийти з членства в ЄС, і, отже, впливає на розширений вимір європейської політичної інтеграції. Це було викликано національним референдумом у червні 2016 року, де більшість британців проголосували за вихід. Brexit не тільки призвів до внутрішньої політичної кризи у Сполученому Королівстві, але також є кризою європейської інтеграції, Brexit став явним проявом розпаду Європи.

Однак остаточний результат кризи Brexit невідомий. Процедурні труднощі, з якими британський уряд стикався під час переговорів, ілюструють, наскільки складним (і дорогим) є вихід із членства в ЄС. Це вказує на упередженість статус-кво в європейській інтеграції, яку неодноразово підкреслювали вчені ЄС і яка може запобігти повному розпаду ЄС. Дійсно, важче належним чином розпустити або фундаментально реструктуризувати організацію, установу чи політичний режим, ніж запровадити їх.

Проблеми, пов'язані з утриманням відкритого кордону між Північною Ірландією (частина Великобританії) та Республікою Ірландія (держава-член ЄС), були ключовими каменями спотикання. У жовтні 2019 року, щоб забезпечити відкритий кордон на острові Ірландія та зберегти мирний процес, Велика Британія та ЄС погодилися, що Північна Ірландія фактично залишиться в єдиному ринку та митному союзі ЄС після Brexit. Відомий як протокол Північної Ірландії (до договору про вихід Великої Британії та ЄС), ця домовленість усуне необхідність регулятивних і

митних перевірок торгівлі товарами на сухопутному кордоні Північної Ірландії, але вона також по суті створить митний кордон в Ірландському морі. між Північною Ірландією та рештою Сполученого Королівства (тобто Великої Британії) для захисту правил єдиного ринку ЄС. Велика Британія офіційно вийшла зі складу ЄС 31 січня 2020 року, але продовжувала застосовувати правила ЄС і брати участь у єдиному ринку та митному союзі ЄС протягом 11-місячного перехідного періоду. За кілька днів до закінчення перехідного періоду 31 грудня 2020 року Велика Британія та ЄС уклали 1200-сторінкову Угоду про торгівлю та співробітництво (ТСА), а також дві інші угоди щодо ядерної співпраці та захисту безпеки секретної інформації. Після Brexit домовленості щодо Північної Ірландії також набули чинності після закінчення перехідного періоду, у січні 2021 року; З тих пір труднощі з впровадженням призвели до переривання певної торгівлі між Північною Ірландією та Великою Британією, посилили політичні та суспільні розбіжності всередині Північної Ірландії та напружили відносини Великобританії та ЄС. ЄС відкидає заклики уряду Великої Британії та деяких країн Північної Ірландії переглянути протокол щодо Північної Ірландії та намагається співпрацювати з Великою Британією щодо шляхів подолання операційних проблем і послаблення напруженості в Північній Ірландії. Уряд Великої Британії стверджує, що він віддав би перевагу досягненню рішення шляхом переговорів, але вніс до парламенту Великобританії законодавство, яке дозволить Великобританії в односторонньому порядку припинити застосування частин протоколу. Незважаючи на Brexit, лідери ЄС стверджують, що «Союз 27 країн продовжить своє існування». [30] Однак Велика Британія була другою за величиною економікою блоку і разом з Німеччиною та Францією вважалася однією з «великої трійки» ЄС.

Багато спостерігачів вважають, що ЄС зайняв жорстку позицію в угоді про вихід і подальших переговорах щодо торговельної угоди,

відмовляючись дозволити Великій Британії обирати переваги ЄС, не беручи на себе обов'язкових зобов'язань, частково для того, щоб перешкодити іншим державам-членам і євроскептиків від роздумів про розрив з ЄС, що ще більше розколе блок. Деякі в ЄС продовжують висловлювати стурбованість тим, що Велика Британія може стати економічним конкурентом у довгостроковій перспективі, особливо якщо Велика Британія суттєво відхилиться від екологічних, трудових стандартів ЄС або стандартів державної допомоги таким чином, що може дати британським підприємствам торговельну перевагу. Інші експерти стверджують, що Brexit може зменшити вплив ЄС на світовій арені, враховуючи, що ЄС зараз виявляється без дипломатичного, військового та економічного впливу Великобританії.

Водночас деякі стверджують, що Brexit зрештою може призвести до більш односторонності у ЄС, здатного йти до глибшої інтеграції без спротиву Великобританії.

РОЗДІЛ 3.

ПЕРСПЕКТИВИ ДЕЗІНТЕГРАЦІЙНОЇ КРИЗИ В ЄВРОПЕЙСЬКОМУ СОЮЗІ

3.1. Суперечності розвитку та аналіз боротьби Європейського союзу до дезінтеграційних процесів

З початку кризи в єврозоні в 2009 році ЄС зіткнувся з низкою проблем, включаючи масовий наплив біженців, Brexit, пандемію коронавірусу та російське вторгнення в Україну. Можна з упевненістю передбачити, що ця епоха криз триватиме ще кілька років. Геополітичне суперництво та негаразди в сусідніх регіонах, глибока економічна та соціальна нерівність, а також прискорення глобального потепління створюють складніше середовище, ніж будь-коли стикався Союз. Послужний список ЄС щодо врегулювання криз за останнє десятиліття містить уроки, які можна застосувати до поточних і майбутніх викликів. Ключове питання полягатиме в тому, як союз може зібрати необхідну солідарність і згуртованість, щоб вижити у все більш суперечливому та складному світі.

Останні тринадцять років, протягом яких ЄС стикався з одним великим викликом за іншим, підтвердили мудрість цієї знаменитої цитати з його мемуарів. Фінансова криза в ЄС (2009–2012 рр.) принесла значні інновації у фінансовій архітектурі союзу, а масовий приплив біженців до Європи у 2015 та 2016 роках призвів до суттєвої модернізації механізмів захисту зовнішніх кордонів союзу. Рішення Великобританії вийти з ЄС призвело до посилення згуртованості членів союзу, що залишилися, і розблокування переговорів щодо оборонної політики. Перші місяці пандемії призвели до створення фонду відновлення ЄС, який став проривом у фінансовій солідарності держав-членів і дав початок першій колективній програмі вакцинації в Союзі. Нарешті, вторгнення Росії в Україну спонукало до масової мобілізації зовнішньої політики ЄС на підтримку України, включаючи, вперше, постачання зброї та жорсткий режим санкцій проти Москви.

Те, що стосується людей, ще більшою мірою стосується складної багаторівневої організації з важкими процедурами прийняття рішень і всіма притаманними труднощами колективних дій. Сильний зовнішній або внутрішній тиск, гостра терміновість і явний ризик бездіяльності часто необхідні, щоб переконати ЄС розірвати свою перевагу поступового прогресу шляхом тривалих технократичних переговорів і натомість діяти сміливо та рішуче.

Монне опублікував свої мемуари в 1976 році, які показують, що цей позитивний імпульс надзвичайних ситуацій має давню традицію. Проте процес інновацій через кризу досяг нового рівня інтенсивності протягом останніх тринадцяти років, здавалося б, постійного кризового стану. Деякі з нововведень цих років були передбачені договорами ЄС та іншими програмними документами союзу. Більшість з них виникли завдяки імпровізації, яка часто виникала під час вечірніх засідань Європейської Ради. Деякі кроки, зроблені протягом цього періоду, ознаменували важливий перехід. Поряд зі своєю роллю нормотворчого апарату, ЄС розвивається як виконавчий актор. Пряме оперативне залучення, таке як колективні закупівлі вакцин і, можливо, у найближчому майбутньому, спільні пропозиції щодо закупівлі енергоресурсів і надання військової підтримки Україні було б немислимим ще кілька років тому.

Останні тринадцять років справедливо називають перманентним кризовим станом. Неважко передбачити, що решта 2020-х років буде такою ж насиченою. Поки Путін сидить у Кремлі, а цілком можливо, і довше, Росія й надалі залишатиметься загрозою європейській стабільності. Енергопостачання, частково пов'язане з війною, також навряд чи швидко зникне. Дефіцит енергії та інфляція можуть спровокувати економічний спад у Європі з серйозними соціально-економічними наслідками. Зростання цін на продовольство може призвести до голоду та соціальних розладів у значних частинах Близького Сходу та Північної Африки. Погіршення американсько-китайських відносин і низка ризиків для стабільності в регіонах, що оточують Європу, загрожують початком нових геополітичних викликів. Америка перш за все може зашкодити трансатлантичній співпраці та залишити ЄС напризволяще розв'язувати кризи. І

зміна клімату, що з кожним роком проявляється дедалі болісніше, очолює список відомих загроз, оскільки її вплив впливає на багато аспектів життя, включаючи виробництво їжі, громадське здоров'я, безпеку та міграцію.

Як показала пандемія, раптова надзвичайна ситуація часто спочатку викликає рефлекс на націю. Оскільки уряди в першу чергу стурбовані безпекою та благополуччям своїх громадян, початкова фаза врегулювання криз може відзначатися значною мірою неминучим високим ступенем національного егоїзму. Уряди, природно, воліють самі вирішувати критичні ситуації. І якщо можна уникнути негативних наслідків для внутрішньої солідарності ЄС, у цьому немає нічого поганого.

Під час пандемії початкові обмеження на подорожі, транспорт і торгівлю поставили під загрозу функціонування внутрішнього ринку ЄС, але завдяки тиску з боку Європейської комісії цей імпульс було виправлено через кілька тижнів. Пізніше Німеччина, Франція та деякі інші країни Північної Європи, ймовірно, могли б закупити вакцини раніше, якби вони діяли самостійно або меншою групою. Але цей вибір був би погано сприйнятий у бідніших частинах ЄС. Таким чином, спільна програма закупівлі вакцин коштувала найсильнішим і найбагатшим державам-членам. Але ця вартість була варта того, щоб заплатити, оскільки вона допомогла зберегти єдність ЄС загалом. Навпаки, шкода від стійкої схильності до нескоординованих національних дій під час міграційної кризи 2015–2016 років була довготривалішою та досі не була повністю подолана.

Коли уряди країн-членів ЄС досягають межі того, що вони можуть досягти національними засобами, вони зазвичай вдаються до колективних дій. Але це часто відбувається на пізньому етапі, коли попередні зусилля ЄС мали б кращі результати. Загалом, було б бажано, щоб цей перехід від національного егоїзму до колективної відповідальності відбувся раніше під час кризи. У цьому відношенні може допомогти систематична підготовка на рівні ЄС до різних кризових ситуацій, включаючи більш активне використання прогнозів і планування сценаріїв, а також інтенсивний зв'язок між інституціями та урядами на початку надзвичайної ситуації. ЄС уже має низку механізмів реагування на кризи, наприклад

Інтегрований механізм реагування на політичні кризи та Механізм цивільного захисту ЄС. У світлі досвіду останніх криз Комісія запропонувала надзвичайний інструмент єдиного ринку, який спрямований на збереження вільного руху товарів, послуг і людей, а також доступності основних товарів і послуг у майбутні надзвичайні ситуації.

Іншим уроком для ЄС було навчитися справлятися з розвитком асиметрично розвинутого ринку. Асиметричними потрясіннями, які залишають частини ЄС незачепленими або навіть протиставляють країни-члени одна одній, за своєю суттю важче впоратися, ніж кризи, що впливають на весь союз подібним чином. Міграційна криза продемонструвала, як різні інтереси в поєднанні з ідеологічною різноманітністю можуть зірвати спроби колективних дій. Однак більшість криз містять як симетричні, так і асиметричні елементи. Так було під час фінансової кризи з розривом між Північною та Південною Європою на тлі загрози краху євро. Це також справедливо для геополітичного зіткнення з Росією, яке є викликом для ЄС загалом, але по-різному впливає на різні частини союзу.

Нинішня енергетична криза служить ще одним прикладом асиметрії, яка перешкоджає узгодженим діям ЄС. Невдовзі після початку повномасштабного вторгнення Росії в Україну Європейська комісія вже попередила про негативні наслідки використання Путіним експорту енергоносіїв як геополітичної зброї. Але інтереси держав-членів у цій сфері політики різноманітні. У різних країнах використовуються різні енергетичні суміші. Одні сильно залежать від імпорту енергоресурсів з Росії, а інші – зовсім ні. Є багато національних чемпіонів із закріпленими інтересами та довгостроковими контрактами на постачання енергоресурсів. Ранні заклики до колективних дій щодо встановлення цінових обмежень або колективної купівлі енергії зустріли значний опір. Лише в серпні 2022 року, коли ціни стрімко зросли, що загрожувало масовими перебоями в зимові місяці, багато урядів почали закликати до спільних дій, хоча й не домовившись про точні кроки, які необхідно вжити.

У світлі цієї різноманітності поглядів комісія діє обережно. Вона пропонувала оподаткувати несподіваний прибуток енергетичних компаній,

рекомендував кілька заходів з енергозбереження та дозволив державні субсидії проблемним виробникам. Більшість країн-членів вимагали обмеження ціни на газ для всього ЄС, але деякі з багатших країн вважають за краще покладатися на національні заходи. Зокрема, пакет підтримки Німеччини вартістю 200 мільярдів євро викликав велике обурення в менш заможних країнах і загрожує знову відкрити розрив між Північчю та Півднем в ЄС. На даний момент все ще можливо, що ЄС розробить потужну колективну відповідь на енергетичну надзвичайну ситуацію на основі спільної закупівлі енергії, обмеження цін або нового фінансового пакету за зразком фонду відновлення. Якщо ні, це, швидше за все, закінчиться неузгодженою мозаїкою національних заходів і взаємними звинуваченнями між державами-членами, результат, який також зменшить солідарність, необхідну для протистояння Росії.

Подібна динаміка, здається, відзначає роботу ЄС щодо зміни клімату. Оскільки на всій планеті існує лише один клімат, боротьба з глобальним потеплінням, очевидно, має бути спільною проблемою, яка не лише об'єднує весь союз, але й вимагає активної взаємодії з іншими країнами по всьому світу. По суті, Союзу вдалося відіграти провідну роль у встановленні міжнародних цілей щодо зміни клімату. Але поставити амбітні цілі було легко. Внутрішні переговори профспілки щодо впровадження політики та заходів уже показали, що нерівномірну залежність членів від викопного палива та різні промислові інтереси часто важко узгодити.

Крім того, зміна клімату проявляється в посухах, пожежах і повенях, які по-різному впливають на різні частини Європи. Частково вплив кліматичної кризи буде раптовим і локалізованим, вимагаючи негайного реагування в місцях, які безпосередньо постраждали. Інші наслідки виявлятимуться як поступові зміни умов, що вимагатимуть ширшої, довгострокової політики. Пом'якшення кліматичних змін передбачає солідарність за межами кордонів, оскільки дії жодної окремої держави щодо скорочення викидів не рухатимуть голку окремо, якщо інші не рухатимуться в тому ж напрямку. Навпаки, адаптація до зміни клімату може відбуватися по-різному, оскільки необхідні заходи часто можуть бути вжиті на

місцевому чи регіональному рівні, а відмінності в добробуті та економічному розвитку відіграватимуть важливу роль.

Ця розбіжна, асиметрична динаміка може перешкодити здатності ЄС виробляти спільні рішення. Проте високий рівень економічної інтеграції всередині союзу та взаємна взаємозалежність, що випливає з цього, повинні сприяти протидії цим тенденціям. Будь-який серйозний виклик частинам союзу в кінцевому підсумку також вплине на інші країни-члени. Солідарність, що виникає на основі чистого альтруїзму, — це чудова річ, але найкраще вона працює в міжособистісних стосунках. Серед держав правдоподібніше покладатися на солідарність, засновану на освіченому егоїзмі. Внутрішній ринок Союзу є, мабуть, найміцнішим і найнадійнішим стовпом солідарності між державами-членами. Але оскільки на ранніх стадіях кризи не завжди розуміють ці взаємні залежності та наступне зараження та побічні ефекти надзвичайних ситуацій, шлях до спільних рішень може бути важким і довгим. Посилення спільної спроможності ЄС аналізувати та оцінювати ширший вплив асиметричних потрясінь може певною мірою пом'якшити цю проблему.

Наступний крок котрий ставить перед собою Європейський Союз є організація політичного та інституційного лідерства. Зрештою, ефективна реакція на кризу є політичним викликом і вимагає лідерів, здатних вийти за рамки національної політики та зрозуміти свою відповідальність за майбутнє ЄС. Підтримка колишнього канцлера Німеччини Ангели Меркель фонду подолання пандемії була взірцевою в цьому відношенні. Вона розуміла небезпеку руйнівного економічного впливу пандемії на південноєвропейських членів і пожертвувала давніми принципами німецької ортодоксії, щоб дозволити нову, широкомасштабну програму фінансування. Незрозуміло, чи здатний нинішній уряд Німеччини на подібне лідерство в енергетичній кризі. Традиційно європейське лідерство в кризових ситуаціях передусім очікувалося від Франції та Німеччини. Їхні внески залишаються необхідними, але в сьогоденнішому більш складному та неоднорідному союзі Парижу та Берліну вже недостатньо, щоб визначити курс для союзу в цілому. Нині конструктивні ініціативи та обструкції

можуть виходити з усіх частин об'єднання. Європейська рада, до складу якої входять глави держав і урядів країн-членів ЄС, залишатиметься ключовим органом, який приймає рішення в разі невідкладних криз. Це єдиний орган, який має достатньо повноважень для імпровізації. Оскільки в останні роки кризи поширилися, Європейська рада збиралася частіше, зокрема (після пандемії) у віртуальному форматі. Однак її методи роботи також мають бути пристосовані до більш жорстких вимог епохи перманентної кризи.

Що стосується міжнародних криз, можна навести вагомі аргументи на користь створення структури підтримки для Європейської ради, приблизно за зразком Ради національної безпеки у Вашингтоні. Такий орган, який міг би стати спеціальною частиною Європейської служби зовнішніх дій, аналізував би й оцінював міжнародні події та надавав стратегічні поради Європейській Раді. Спільна оцінка ситуації, окрім національних брифінгів, допомогла б двадцяти семи членам ЄС ухвалити важливі рішення. Ця допоміжна структура також може слугувати центром обміну інформацією для європейської дипломатії високого рівня установ і держав-членів, одночасно допомагаючи координувати повідомлення та політику.

Хоча країни-члени все ще вирішують питання, Європейська Комісія взяла на себе більшу роль у врегулюванні криз. Часто його технічний досвід і робочі можливості є важливими для розробки рішень на рівні ЄС. Оскільки колегія уповноважених із двадцятьма сімома членами є громіздким органом, президент комісії (за підтримки її Генерального секретаріату) став центральною дійовою особою. В останні роки саме президент Комісії та глави урядів великих держав-членів ЄС формували реакцію союзу на кризи. Зазвичай комісія не робить офіційних пропозицій, якщо не бачить достатній шанс, що вони будуть прийняті.

Численні виклики найближчих років, безсумнівно, вимагатимуть збільшення спроможності Комісії врегулювати кризи за рахунок збільшення ресурсів і більш гнучких і спритних процедур. Щоб підвищити узгодженість інституції, важливо також підвищити здатність президента формувати власну команду уповноважених.

Для Європейського союзу перш за все важливим є довіра країн, тому свою стійкість ЄС намагається отримувати через довіру країн.

У стресових ситуаціях кругозір звужується, а нагальні проблеми витісняють ширші міркування. Уряди в надзвичайних ситуаціях долають своє ставлення до нації, лише якщо вони впевнені, що спільні зусилля додають цінності, і якщо вони вірять, що їхні партнери співпрацюватимуть ефективно та лояльно. У випадку Європи довіра між державами-членами Союзу та до інституцій ЄС у Брюсселі є ключовим складником успішного врегулювання криз. Така довіра зміцнюється спільними інтересами, заснованими на глибокій економічній інтеграції та взаємозалежності. Цей процес також самозміцнюється: так само, як довіра необхідна для досягнення рішень, надання таких рішень є найкращим способом побудови подальшої довіри. Позитивний досвід у вирішенні викликів підвищує вірогідність того, що теперішні та майбутні кризи також будуть ефективно врегульовані. Після глибокої кризи самовпевненості в середині 2010-х років ЄС тепер, завдяки низці нещодавніх успіхів, здається більш упевненим у своїй здатності вирішувати складні проблеми.

Але так само, як довіру можна створити, її також можна швидко зруйнувати. Помилки та затримки можуть мати високі витрати з точки зору доброї волі. Багаторічна звичка урядів країн-членів перекладати провину на Брюссель, коли щось йде не так, може підірвати суспільну підтримку європейських рішень. Внутрішні розбіжності, такі як розбіжності між членами Союзу з Північної та Південної Європи щодо демонстрації солідарності проти закликів до відповідальності у фіскальних питаннях або неліберальної політики та порушення верховенства права лідерами Угорщини та Польщі, зменшують взаємну довіру між державами-членами та мають тенденцію поширюватися на різні аспекти роботи ЄС. Якщо дефіцит енергії та інфляція призведуть до серйозного економічного спаду та соціальних потрясінь, це пожвавить популістські рухи та рухи проти ЄС у всьому Союзі та може послабити здатність Союзу діяти разом.

З огляду на крихку згуртованість союзу, зміцнення довіри між державами-членами та до інституцій ЄС повинно бути постійною проблемою. Це

спільна відповідальність урядів держав-членів та інституцій ЄС, яка має виходити за межі сфери політичних еліт і систематично залучати громадянське суспільство. Уряди з більшою готовністю братимуть участь у колективних діях на рівні ЄС, якщо їхнє населення буде налаштовано прихильно. І звичайні європейці підтримають участь ЄС лише в тому випадку, якщо вони зрозуміють, що інтеграція не лише дає значні переваги з точки зору процвітання та стабільності, але також передбачає спільну відповідальність за добробут кожного партнера в цій справі. Якщо ЄС, до складу якого зараз входить менше 6 відсотків населення світу, не хоче бути роз'єднаним у все більш неспокійному світі, йому доведеться подолати традиційні концепції національного суверенітету та піднятися на новий рівень єдності. Міцніші та глибше вкорінені зв'язки солідарності стануть найкращою гарантією стійкості союзу в епоху, охоплену кризами.

3.2. Пріоритети та перспективи розвитку дезінтеграційних процесів країн-членів Європейського союзу

Розпад ЄС цілком можливий. Виходячи з наявної інформації про події в регіоні ЄС, неможливо з упевненістю сказати, як і коли ця можливість може стати реальністю. У цих рамках можна уявити принаймні три сценарії. Один зі сценаріїв – розпад внаслідок хвилі виходу значної кількості членів ЄС. Brexit дає підстави для цього сценарію, навіть незважаючи на те, що труднощі з досягненням взаємоприйнятної угоди для Британії та ЄС щодо їхніх майбутніх відносин можуть стати перешкодою для тих членів ЄС, які могли б розглянути можливість виходу з союзу. Незважаючи на те, що вихід із ЄС є малоімовірним, як зазначають багато вчених (наприклад, Vollaard 2018), ті країни ЄС, які не задоволені напрямком ЄС, можуть розглядати його як варіант в епоху після Brexit, яка була табу в епоху перед Brexit. Як згадувалося раніше, невдоволення, яке з'явилося у формі явного непокори політикам, правилам і нормам ЄС з боку Австрії, Італії, Угорщини, Чеської Республіки та Польщі, свідчить про те, що принаймні деякі члени ЄС не сприймають керівництво ЄС, яке керує їхніми країнами. і, отже, могли б побачити заслугу у виході з союзу, якщо їх поточне ставлення до ЄС

збережеться та поглибиться. Зростання існуючих крайніх націоналістичних/правих і ксенофобських груп у регіоні ЄС також може призвести до дезінтеграції. Різні варіанти таких угруповань вже при владі в Австрії, Італії, Угорщині, Чехії та Польщі, тоді як подібні угруповання набирають сили в інших країнах ЄС. Франція є основним прикладом цього явища, де її популістське, праве та ксенофобне Національне об'єднання (раніше відоме як «Національний фронт») становить серйозний виклик для «основних» партій країни, як відзначають також інші зацікавлені дослідники. Маючи негативні погляди на ЄС через його сприйняте послаблення суверенітету Франції, його прихід до влади потенційно може спричинити вихід Франції з ЄС, хоча це мало ймовірно в осяжному майбутньому. Тим не менш, ті самі політичні партії ростуть як гриби в інших країнах ЄС в результаті зниження рівня життя, спричиненого поганими економічними показниками. Такі ситуації зазвичай породжують і зміцнюють крайній націоналізм і ксенофобію, спрямовану на оскарження достоїнств членства в ЄС, що розмиває їхню державну владу, вимагаючи від них діяти в рамках правил і норм ЄС і бути підзвітними перед ним. Нарешті, можливим сценарієм є практичний розпад. У цьому випадку зростання націоналізму в країнах ЄС може послабити ентузіазм щодо ЄС і перешкодити подальшій інтеграції до членства за рахунок втрати частини національної сили та авторитету. Деякі країни ЄС можуть навіть зменшити свої зобов'язання перед ЄС, проводячи власну політику та в тій чи іншій мірі дотримуючись власних правил і норм. У таких випадках вони все ще можуть бачити переваги в членстві в ЄС, оскільки це дає їм доступ до ринків інших членів ЄС і полегшує пересування їхніх людей у межах зони ЄС, додаючи до колективної влади ЄС, яка може допомогти їм захистити свої інтереси, коли їм заперечили країни, що не входять до ЄС. Отже, вони можуть залишитися в ЄС і вибірково слідувати його політиці, правилам і положенням, коли вони служать своїм національним інтересам, маючи при цьому вдома розв'язані руки.

Хоча проблематика виходу Британії з ЄС уже досить детально вивчена у науковій літературі, однак попередні дослідження детально не розглядали це питання у контексті загальноєвропейських дезінтеграційних процесів та їх впливу

на рішення Великобританії вийти з ЄС, і тому увага буде зосереджена на аналізі причин процесу Брекзиту як складової загальноєвропейських дезінтеграційних процесів. У червні 2016 року у Великобританії пройшов історичний референдум, у ході якого трохи більше половини британців проголосували за вихід їх країни з ЄС. Ця подія продемонструвала різке посилення дезінтеграційних настроїв у одній із країн ЄС, і вивчення її причин та наслідків допомагає краще усвідомити суть та перспективи розвитку дезінтеграційних процесів у тих країнах ЄС, які залишилися в Євросоюзі. Великобританія завжди займала специфічну позицію щодо євроінтеграції і виділялася від решти країн ЄС, причому не тільки за економічними чи політичними ознаками, але і географічно. Однак, не лише внутрішня специфіка Великобританії призвела до виходу Об'єднаного королівства з об'єднаної Європи.

Негативні з точки зору британців процеси у континентальній Європі та невдоволення політикою керівними інституціями ЄС у Брюсселі зіграли суттєву роль у рішенні британців покинути ЄС. Перш за все, британська еліта та населення були упродовж останніх десятиліть незадоволені масштабом та темпами євроінтеграційних процесів, внаслідок яких почала вимальовуватися перспектива перетворення Євросоюзу з міжнародної організації у федеративну державу. Уже зараз ЄС важко назвати класичною міжнародною організацією, оскільки у нього є такі атрибути держави як єдиний парламент та загальноєвропейський суд (Європарламент та Європейський Суд), рішення яких розповсюджуються на всю територію ЄС. Європейська Комісія також має досить широкі повноваження і поступово перетворюється на загальноєвропейський уряд. Прихильники поглиблення європейської інтеграції, яких називають єврооптимістами або євроентузіастами, а найбільш активних із них навіть єврофедералістами, розробляють плани подальшої консолідації ЄС і це відлякує Британію, яка традиційно виступає за збереження національного суверенітету і проти передачі занадто великої кількості повноважень національних урядів та парламентів на наднаціональний рівень [4]. Слід відзначити, що Великобританія була не єдиною країною, яка негативно ставилася до прискорених темпів

інтеграції. Наприклад, подібно до Великобританії, Данія та Швеція відмовилися запроваджувати єдину єрвалюту. Показовим для британців був також приклад Норвегії, у якій на референдумі населення висловилося проти приєднання до ЄС. Приклад Норвегії, а також Швейцарії британські єрроскептики наводять для того, щоб аргументувати свою позицію про те, що їх країна також може процвітати, перебуваючи за межами ЄС [5]. Позиції британських єрроскептиків суттєво підсилювалися після початку глобальної фінансово-економічної кризи 2008 року. Якщо до цієї кризи британські єрроскептики могли назвати не так уже й багато негативних моментів єроінтеграції, які зводилися головним чином до обмеження національного суверенітету, то після початку економічної кризи аргументів в арсеналі єрроскептиків побільшало, а їх підтримка серед населення зросла. Саме негативні процеси в Єрросюзі у 2010-х роках сприяли посиленню антиєвропейських настроїв у британському суспільстві [6]. У 2010 році розпочалася тривала боргова криза у Греції. Зовнішній борг Греції складав майже 180% її ВВП [7], і країні загрожував дефолт, а це у свою чергу могло завдати великого удару по єрвалюті та економіці ЄС в цілому. Грецька економіка виявилася не готовою до існування в конкурентних умовах єррозони і єдиної європейської валюти і тому вона не витримала першого ж після вступу Греції до єррозони у 2001 році серйозного випробування у вигляді кризи 2008 року. Через це на початку 2010-х років навіть обговорювалися сценарії виходу Греції з зони єрро та ЄС, тобто варіант Грекзиту повністю не виключався [8]. Однак, Грекзит міг обернутися для всієї Єрропи не тільки негативними політичними наслідками, а і вкрай небажаними соціально-економічними проблемами [9]. Тому розвинуті країни ЄС вирішили надати фінансову допомогу Греції, а також Португалії та Ірландії задля уникнення економічної катастрофи у всій Єрропі [10]. Таким чином, виявилось, що об'єднана Єрропа стала не тільки більш економічно потужною, а й більш вразливою, оскільки у взаємопов'язаній європейській економіці соціально-економічні проблеми більш слабких країн-членів ЄС могли негативним чином відобразитися і на економіках більш розвинутих країн, навіть якщо останні не мали великих боргів, бюджетних дефіцитів чи інших фінансово-економічних

проблем. Тому євроскептики, причому не тільки у Великобританії, а і в інших розвинутих країнах-членах ЄС, після початку розмов про імовірний Грекзит та економічні проблеми Південної Європи в цілому, отримали можливість використати ще один вагомий аргумент на користь виходу їх країн з ЄС, адже вихід з цієї структури, хоч і неминуче загрожував економічними втратами, однак міг врятувати від ще більших втрат у тому випадку, якщо ЄС не зуміє впоратися з борговими кризами своїх слабкіших у економічному відношенні членів [11]. Ситуація загострилася, коли виявилось, що економічна криза 2008 – 2009 років особливо боляче вдарила по Іспанії, економіка якої набагато більша від грецької чи португальської і тому не може бути врятована одними лиш фінансовими дотаціями з Брюсселю. Крім того, загрозливих обсягів досяг зовнішній борг ще більшої економіки Італії (135 % ВВП) [12], і це потенційно може викликати ще більшу кризу, ніж та, в яку втягнула ЄС Греція на початку 2010-х років. Тому євроскептики мають змогу використовувати цю потенційну загрозу для агітації за вихід країн з Європейського Союзу, поки це об'єднання не зіткнулося з ще більшою соціально-економічною та політичною кризою, від якої неминуче постраждають усі його члени. Сама поява терміну «Грекзит» та його обговорення дало євроскептикам підстави маніпулювати аналогічним терміном «Брекзит» [13]. Поки Великобританія перебувала в Євросоюзі, то її вклад в бюджет ЄС, так само як і інших країн, використовувався в тому числі на підтримку проблемних економік Південної Європи. Тому британські євроскептики висловлювали невдоволення з приводу необхідності дотувати південноєвропейські країни, які потрапили у боргову кризу [14]. Також вони вважали велику розбіжність у рівні життя між країнами Центрально-Східної, Південної та Північної Європи ще одним доказом неефективності ЄС [15].

Перебування всіх цих далеко не однакових у плані соціально економічних умов країн у межах одного об'єднання, на думку євроскептиків, знижує ефективність ЄС, викликає кризи, подібні до переддефолтного стану Греції, і кінець-кінцем обертається великими фінансовими втратами для багатших країн ЄС, які змушені рятувати бідніші країни від колапсу. Збільшення кількості

мігрантів і біженців з країн Північної Африки та Близького Сходу після початку так званої арабської весни ще більше посилює дезінтеграційні настрої в Об'єднаному Королівстві. Щоправда, в самій Великобританії відсоток біженців з Близького Сходу набагато менший, ніж у інших європейських країнах, оскільки Великобританія не входить до Шенгенської зони.

Однак спостерігаючи за міграційною кризою на європейському континенті, британці побоювалися, що ця криза рано чи пізно може зачепити і їх країну, якщо вона залишатиметься в ЄС [16]. У той же час, уже реальною проблемою для Британії стало питання занадто великої кількості мігрантів з країн ЄС, які мали право працювати у країні, поки вона була членом Євросоюзу. Парадоксально, але вплив мігрантів у Великобританію з Центрально-Східної Європи став наслідком саме політики офіційного Лондона, яка, як уже зазначалося, полягала у активній підтримці територіального розширення на Схід. Після розширення ЄС у 2004 році кількість мігрантів з Центрально-Східної Європи у Великобританії різко зростає. У британців сформувався стійкий негативний стереотип польського сантехніка – вихідця з Польщі, який готовий жити і працювати у Великобританії на неprestижній роботі і за порівняно невелику зарплату, і побутова та політична культура якого суттєво відрізняється від традиційної британської.

У світлі Brexit та інших викликів ЄС зіткнувся з питаннями щодо своєї майбутньої форми та характеру. У червні 2016 року лідери ЄС оголосили про запуск процесу «політичного осмислення» для розгляду майбутнього ЄС. ЄС завершив процес обдумування в березні 2017 року під час відзначення 60-ї річниці Римських договорів (основоположних договорів ЄС).

У Римській декларації з нагоди 60-ї річниці лідери ЄС-27 підтвердили свою відданість проекту європейської інтеграції, визнали виклики, з якими стикається ЄС, і пообіцяли «зробити Європейський Союз сильнішим і стійкішим через ще більшу єдність і солідарність серед Деякі експерти стверджують, що «більше ЄС» і подальша інтеграція необхідні для кращого вирішення низки політичних та економічних проблем, з якими стикається блок. Інші скептично ставляться до того, що національні уряди будуть схильні поступитися більшими

повноваженнями брюссельській бюрократії, яка вважається непрозорою та не має зв'язку з проблемами пересічних європейців.

Починаючи з 2016-2017 років, значна увага приділялася розвитку «багатошвидкісного ЄС», у якому деякі країни-члени могли б погодитися на більшу інтеграцію в певних сферах, а інші могли б відмовитися. Деякі європейські політики та аналітики припускають, що такий багатошвидкісний ЄС уже існує на практиці з різним членством у ряді ініціатив ЄС, включаючи євронону, Шенген, питання юстиції та внутрішніх справ, а також політику оборони. Проте критики стверджують, що надання концепції багатьох швидкостей центральній частині ідентичності ЄС може спричинити розбіжності, підірвати солідарність ЄС і потенційно призвести до різних класів членства в ЄС.

Незважаючи на те, що ЄС формально не рухався до багатошвидкісного ЄС, ЄС намагався відповісти на останні виклики новою спільною політикою та шляхом досягнення більшої інтеграції в певних сферах (таких як безпека та оборона, як обговорювалося в «Чи є в ЄС оборона» політика?»). У травні 2022 року ЄС завершив річну Конференцію щодо майбутнього Європи, спрямовану на сприяння діалогу з широкого кола тем між громадянами, експертами та офіційними особами ЄС; конференція опублікувала підсумковий звіт із 49 пропозиціями щодо таких питань, як європейська демократія та верховенство права, економіка, політика охорони здоров'я, зміна клімату та міграція тощо. Інституції ЄС віддані оцінці пропозицій конференції та розгляду їх реалізації, деякі з яких вимагатимуть змін у договорі та можуть бути суперечливими. Наслідуючи приклад, поданий конференцією, Європейська комісія зобов'язалася забезпечити, щоб європейські громадяни й надалі відігравали більш активну роль у формуванні політики ЄС надалі.

Вторгнення Росії в Україну у 2022 році ще більше пожвавило дискусію щодо майбутнього ЄС. Як обговорювалося раніше, агресія Росії в Україні може підштовхнути зусилля ЄС щодо зміцнення спільної зовнішньої та оборонної політики та дала поштовх до розширення ЄС за рахунок України та інших країн у довгостроковій перспективі. Такі питання викликали значну дискусію про те, чи

може бути необхідна реформа договору ЄС, щоб змінити правила прийняття рішень ЄС і адаптувати інституції ЄС для ще більшого та більш різноманітного членства. Протягом багатьох років Німеччина та Франція також закликали до реформ євросони, і деякі аналітики припускають, що заходи ЄС з відновлення економіки COVID-19 і необхідність вирішення проблеми економічного спаду, спричиненого війною в Україні, можуть призвести до подальшої економічної інтеграції в ЄС. Водночас ініціативи ЄС у багатьох сферах політики можуть бути обмежені різними політичними уподобаннями між державами-членами та між установами ЄС. Крім того, деякі країни-члени, ймовірно, вагатимуться щодо початку значних реформ ЄС, які можуть призвести до обмеження прерогатив і суверенітету держав-членів.

Лідерство ключових країн ЄС також може вплинути на еволюцію ЄС. Німеччина та Франція традиційно відіграють помітну роль у виробленні політики ЄС. Президент Франції Еммануель Макрон був провідним прихильником оборонної інтеграції ЄС і стратегічної автономії ЄС. Канцлер Німеччини Олаф Шольц, який обійняв посаду наприкінці 2021 року, схоже, поділяє деякі амбіції Макрона, окресливши своє бачення ЄС у серпні 2022 року та закликавши до реформ ЄС, щоб допомогти прокласти шлях до подальшого розширення. Шольцтакож підтримав пропозицію Макрона щодо Європейського політичного співтовариства, спрямованого на сприяння тіснішій співпраці між ЄС та його сусідами, але ця ідея ще має бути конкретизована та отримала неоднозначну реакцію в ЄС.

Деякі експерти відзначають, що країни Центральної та Східної Європи, такі як Польща та країни Балтії, відіграли важливу роль у формуванні відповіді ЄС на війну Росії проти України та можуть відігравати все більш впливову роль у визначенні майбутнього розвитку ЄС. У той же час зусилля з відновлення чи реформування ЄС можуть постраждати, якщо уряди інших держав-членів очолять або підтримають євроскептичні партії, як очікується в Італії та Швеції.

3.3. Шляхи подолання наслідків дезінтеграційної кризи в Євросоюзі

За всі роки існування ЄС стикнувся з багатьма кризами та завжди знаходив вихід та не зупинився розвиватись.

Наприклад, фінансові реформи ЄС в світовій фінансовій кризі. Наслідки фінансової кризи для ЄС добре ілюструють це. Валютний союз, задуманий Маастрихтським договором, раніше був напів незавершеним проектом, якому бракувало адекватних гарантій і механізмів фінансової солідарності між державами-членами у випадках надзвичайних ситуацій. Постраждали від наслідків іпотечної кризи в США, фінансова система Європи наблизилася до краху. Але вплив кризи був нерівномірним. Південноєвропейські члени єврозони постраждали набагато більше, ніж інші. Вони не тільки впали в глибоку рецесію, але й були змушені впроваджувати жорстку політику економії, нав'язану північно-європейськими членами як умову для надання допомоги, яку вони отримали. Наступний гнів постраждалого населення Південної Європи відкрив розрив між Північною та Південною Європою, що перешкоджало співпраці з ЄС протягом кількох років.

Проте, незважаючи на асиметричний вплив кризи, усі члени ЄС також зіткнулися зі спільною загрозою розпаду єврозони, що мало б руйнівні наслідки для всіх них. Цей серйозний ризик спонукав членів ЄС об'єднатися, незважаючи на всі розбіжності, і домовитися про кардинальний перегляд фінансової архітектури ЄС. Це включало програми екстреного фінансування, нові обов'язкові фіскальні правила та запуск банківського союзу та було доповнено безпрецедентними фінансовими операціями Європейського центрального банку, які стабілізували банківську систему Європи та запропонували фінансову підтримку шляхом купівлі облігацій. Таким чином, у цьому випадку об'єднуючий ефект імперативу відвернення економічної катастрофи виявився сильнішим за роз'єднання, породжені кризою. Валютний союз ЄС ще не завершено, і деякі важливі реформи залишаються заблокованими. Але кроки, вжиті під час кризи,

безсумнівно, зробили єврозону більш стабільною та дозволили їй витримати подальші економічні зриви.

Другим прикладом успішного подолання кризи є міграційна криза та зміни в імміграційній політиці. Міграційна криза в Європі в 2015 і 2016 роках, під час якої більше 1 мільйона людей, переважно з Сирії та Афганістану, в'їхали до ЄС, слугує контрприкладом. Тут також амбітний інтеграційний проект, а саме Шенгенська зона без паспортів, виявився недостатньо надійним, щоб впоратися з серйозним викликом. Раптовий масовий приплив виявив глибокі тріщини в союзі. Різний історичний досвід членів сформував різко протилежне ставлення до імміграції. Країни на кшталт Німеччини, Швеції та деякі інші, які мають тривалий досвід високого рівня імміграції, спочатку зайняли привітну позицію, тоді як країни Центральної Європи, які десятиліттями існували у відносній ізоляції, прагнули перешкодити людям в'їжджати на свою територію. Не менш серйозною була напруга, пов'язана з географією. Прифронтові держави Південної Європи, куди прибула основна маса біженців, скаржилися на відсутність солідарності, тоді як країни Північної Європи, куди потрапила велика частка біженців, критикували уряди Південної Європи за те, що вони не виконують своїх зобов'язань щодо розглядати запити про притулок у своїх країнах, як того вимагає Дублінська постанова. Популістські та націоналістичні партії, які зазвичай також мають платформи проти ЄС, використали ці зростаючі антимиграційні настрої та завоювали перевагу в кількох державах-членах.

Це правда, що ця криза призвела до інновацій у міграційній політиці, таких як розширення можливостей Європейського агентства прикордонної та берегової охорони (також відомого як Frontex), органу, який відповідає за підтримку охорони зовнішніх кордонів, а також Агентство Європейського Союзу з питань притулку, агентство, спрямоване на допомогу та координацію політики держав-членів щодо надання притулку. Крім того, ЄС активізувався щодо зовнішнього виміру міграційної політики. Зокрема, угода з Туреччиною, досягнута в березні 2016 року, виявилася вирішальною для стримування потоку мігрантів.

Однак ці кроки не переважили негативного впливу кризи на згуртованість і солідарність ЄС. Посиленим інституціям досі не вистачає виконавчих повноважень, які б забезпечували надійний та ефективний контроль усіх зовнішніх кордонів союзу. До сьогоднішнього дня Шенгенська зона не повернулася до повної функціональності, оскільки між низкою країн продовжується прикордонний контроль. Оскільки питання розподілу тягаря не може бути вирішене, досі немає домовленості щодо нової, комплексної системи надання притулку, яка б замінила порушену Дублінську постанову. Внутрішнє протиріччя між ідеалом подорожей без кордонів і бажанням держав-членів контролювати, хто в'їжджає на їхню територію, ще не вирішено. Усе це означає, що Союз залишається вразливим до нових хвиль масової міграції, які є дуже ймовірними з огляду на численні загрози стабільності європейського сусідства.

Подолання пандемії Європейським союзом. Пандемія особливо добре продемонструвала складну динаміку реагування ЄС на кризу. Коли вірус вперше спричинив велику кількість смертей у Південній Європі, у кожній державі закріпилося мислення. Бар'єри між країнами ЄС зросли в марних спробах не допустити поширення вірусу, а уряди змагалися за придбання засобів індивідуального захисту. Це залишило мало простору для європейської солідарності, ще більше відчужуючи населення найбільш постраждалих країн Південної Європи. Уряди приймали інколи різко протилежні політики охорони здоров'я та спочатку чинили опір зусиллям Європейської Комісії щодо координації. Переговори щодо спільної відповіді на раптовий колапс європейської колективної економіки заважали старі ідеологічні розбіжності між членами Північної та Південної Європи. Але через кілька місяців ставлення почало змінюватися.

У міру того як вірус поширився по всій Європі та майже зупинив економіку континенту, криза все більше сприймалася як спільна загроза, з якою потрібно боротися колективними діями.

Північноєвропейські країни (зокрема Німеччина) розуміли, що катастрофічні економічні наслідки пандемії для південноєвропейських

держав-членів створюють великі ризики для майбутнього євросоюзу. Відмовившись від давніх табу, вони погодилися з пропозицією комісії щодо фонду відновлення у розмірі 750 мільярдів євро, який буде зібрано комісією на фінансових ринках і розподілено в основному як гранти. До речі, це масштабне розширення фінансування ЄС також допомогло пом'якшити напруженість між Північчю та Півднем, успадковану від фінансової кризи 2007–2012 років.

Паралельно з цією ініціативою ЄС досяг такого ж значного прориву в політиці охорони здоров'я. Хоча повноваження в цій сфері залишаються переважно за державами-членами, союз домовився про спільну програму закупівель вакцин. Хоча розповсюдження вакцин страждало від затримок, зрештою програма виявилася великим успіхом, оскільки забезпечила рівний доступ до вакцин для всіх держав-членів незалежно від їх економічної потужності. Це також довело, що за необхідної підтримки з боку урядів держав-членів ЄС здатний до інноваційної оперативної взаємодії.

Для подолання наслідків дезінтеграційної кризи в Євросоюзі, на мою думку, потрібно здійснити певний перелік базових реформ і сформувати інституції ЄС більш демократичними та гнучкими, при цьому, понизивши рівень бюрократії задля пришвидшення діяльності установ, їх кращої оперативної діяльності та ефективності.

Задля пониження рівня напруженості по осі національних урядів-наднаціональних інституцій, ЄС варто поновити баланс сил між Брюсселем і європейськими столицями, надавши національним урядам повноваження ухвалювати рішення щодо базових сфер економічної політики. Попри глобалізацію та важливі здобутки інтеграції і наднаціонального керування, концепція національної держави має першість серед акторів міжнародної арени.

Наступною реформою має бути деталізований перегляд політичної діяльності ЄС у сфері культурних розбіжностей та ідентичності.

Європейському Союзу варто долучити політику розширеного доступу до вищої освіти та підтримки економічно неблагополучних або нестабільних регіонів. ЄС варто підтримати механізм національного реагування на економічну

нестабільність, що дав би змогу національним урядам захищати своїх мешканців від економічних проблем завдяки залученню певної політики поглинання шоків.

В контексті вирішення цієї проблеми перед Європейським Союзом також є завдання дослідження попередніх криз задля формування механізмів, щоб уникнути можливості тавтології подібних криз.

Також, ЄС варто здійснити «роботу над помилками» щодо відповідей ЄС на коронакризу та удосконалити механізм відповіді на епідеміологічні проблеми у всіх його аспектах – санітарному, економічному та політичному.

Реформування потребує і європейська демократія, що зараз є у стані дефіциту в Брюсселі як серці Європейського Союзу. Віднайдення вирішення даної проблеми дефіциту демократії потребує від ЄС перерозгляду політики щодо втручання в закони та економічну політику держав-членів. Об'єднана Європа повинна створити вдалий союз, який поважає різноманітність, а не є уявним утворенням унітарної національної держави під гаслом поглиблення демократії та наднаціонального об'єднання. На даний момент політична демократія є автократичною та бюрократичною, а відповідно, вимагає вагомих трансформацій та перегляду.

Ймовірно, найважливішим та найскладнішим завданням в списку реформ задля уникнення дезінтеграції ЄС є завдання з демократизації та децентралізації економічного стану.

Європейському Союзу також потрібна довгострокова загальноєвропейська трансформація політики задля децентралізації економіки всієї Європи, щоб регіони та нації могли покращити свій економічний стан та бути більш самодостатніми. Такий крок дасть змогу оновити місцеву економіку у всій Європі, не порушуючи ніяк її культурний і політичний союз. Економічні реформи мають містити також реформи аграрної політики, а саме, поступову відмову сільськогосподарського сектору ЄС від вирощування та виготовлення м'ясного та молочного продукту задля вирощування більшої кількості фруктів та овочів, сформувавши при цьому довгостроковий план переходу на органічні способи вирощування.

На мою думку, потрібно також використати широкомасштабну програму зелених інвестицій, яка дозволить трансформувати Європу на територію, що буде самодостатньою у зеленій енергетиці.

Вказана низка економічних трансформацій має на меті, передусім, відновити привабливість ЄС з точки зору економіки та соціальної політики, що закономірно зменшить рівень дезінтеграційних тенденцій серед держав-членів.

ВИСНОВКИ

Дослідження викликів та загроз, що сформувалися перед Європейським Союзом як основним інтеграційним проєктом протягом перших двох десятиліть XXI століття, ситуацій дезінтеграційних процесів в ЄС та сценаріїв майбутнього ЄС, дають підстави для таких підсумків:

1. Дезінтеграційні тенденції та їх динамічне поширення в Європейському Союзі зумовлені певним переліком чинників внутрішнього та зовнішнього утворення. Це є фактична втрата європейськими цінностями чинності та об'єднаного потенціалу по причині превалювання національних політичних та економічних зацікавлень держав-членами наднаціональними інтересами.

Другим чинником є соціально-економічні проблеми, що були утворені фінансово-економічною, міграційною, кризою Брекзиту та коронакризою.

Третім чинником є дилема поширення ЄС. Дилема полягає у кризогенному потенціалі майбутньої нової хвилі розширення ЄС з огляду на досвід попередніх змін, що утворили досить глобальні внутрішні проблеми, які через понад 10 років не були цілком вирішеними, але, при цьому, невідворотності розширення, що є однією з головних сил Європейського проєкту.

Четвертим чинником є перелік внутрішньополітичних тенденцій серед держав-членів, а саме, підсилення євроскептичних, популістських та націоналістичних політичних ідей та сил. Дані внутрішньополітичні тенденції є утворенням через невдоволення політикою ЄС національних держав та рушійною силою протидії інтеграції.

2. Дезінтеграція в ЄС як явище набула досить поширеного, навіть масового характеру, що підтверджується низькою реальних ситуацій. Стратегія «мульти швидкісної» Європи, хоч і є як шлях для вдалого та не травматичного для держав-членів процесу поглиблення інтеграції, фактично, є виявленням закріплення дезінтеграційних вмінь та перспектив на програмному етапі.

Диференційована інтеграція в межах ЄС являє собою легітимний шлях для виконання не лише обмеженої інтеграції, але й правомірної дезінтеграції. Дана стратегія формує певну загрозу для ЄС як інтеграційного угруповання, що на

емпіричному рівні підтверджує приклад Великої Британії, щозвичнопослугувалася можливістю диференційованої інтеграції та, врешті, прийняла рішення не бути в ЄС.

Іншим вдалим прикладом є коронакризи є яскравим підтвердженням того, що дезінтеграція в межах ЄС є антикризовою практикою. Відповідь держав-членів на ранньому етапі пандемії вірусу Covid-19 була виявом недовіри до наднаціональних інститутів та превалюванням національних зацікавлень над наднаціональними, та як результат, серйозного відкочування від багаторічних здобутків інтеграції. Кейс коронакризи став результатом нестабільності та крихкості європейської єдності в межах ЄС та реальності можливості динамічної дезінтеграції.

3. Майбутнє ЄС є питанням для важливих політичних переговорів ?

Прогнози щодо майбутнього Європейського Союзу є досить непростими, в контексті напруженої регіональної та геополітичної ситуації, що сформувалася на міжнародній арені в 2022 році. Найбільш правильними в короткостроковій та середньостроковій перспективі є сценарії консолідації та гнучкої інтеграції, але в середньостроковій перспективі, ці сценарії призведуть до зміни ЄС в систему «ядра та периферії», що має дезінтеграційний потенціал. Для зменшення дезінтеграційних тенденцій та пониження вірогідності розпаду ЄС як інтеграційного угруповання, Європейський Союз вимагає серйозного та конструктивного трансформування з урахуванням досвіду криз та вирішенням вже діючих проблем.

Для подолання наслідків дезінтеграційної кризи в Євросоюзі, на мою думку, потрібно дослідити суперечності розвитку та проаналізувати боротьбу Європейського союзу з дезінтеграційними процесами, поставити нові цілі, пріоритети та шлях розвитку Європейського союзу, часи змінилась - тому їм потрібна нова діюча стратегія з новими шляхами подолання кризи та подальшого розвитку, потрібно тотально змінити напрям розвитку.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Albonico A., Tirelli P. Financial crises and sudden stops: Was the European monetary union crisis different?. *Economic Modelling*. 2020. Vol. 93. P. 13–26. URL: <https://doi.org/10.1016/j.econmod.2020.06.021> (date of access: 03.06.2022).
2. Bahtizina N. V., Shpak P. M., Khabriev B. R. Gas Crisis as a Precursor of European Recession. *Federalism*. 2023. Vol. 27, no. 4. P. 107–122. URL: <https://doi.org/10.21686/2073-1051-2022-4-107-122> (date of access: 13.05.2022).
3. Baláž V., Nežinský E., Williams A. M. Terrorism, migrant crisis and attitudes towards immigrants from outside of the European Union. *Population, Space and Place*. 2021. Vol. 27, no. 4. URL: <https://doi.org/10.1002/psp.2424> (date of access: 24.06.2022).
4. Busch D. Is the European Union Going to Help Us Overcome the COVID-19 Crisis?. *SSRN Electronic Journal*. 2020. URL: <https://doi.org/10.2139/ssrn.3591963> (date of access: 14.07.2022).
5. Cheryl Hogue. European Union proposal would restrict PFAS as a group. *Chemical & Engineering News*. 2023. P. 17. URL: <https://doi.org/10.47287/cen-10103-polcon5> (date of access: 04.06.2022).
6. Cohen N., Dootalieva A. European Integration and Disintegration. London: Routledge, 2022. URL: <https://doi.org/10.4324/9781003182344> (date of access: 05.06.2022).
7. Cooperation in crisis preparedness for *Agrilus planipennis* in the European Union. *EFSA Supporting Publications*. 2020. Vol. 17, no. 12. URL: <https://doi.org/10.2903/sp.efsa.2020.en-1985> (date of access: 12.06.2022).
8. Corradetti C. Hegemony Critique and the Crisis of the European Union. *Jus Cogens*. 2020. Vol. 2, no. 2. P. 139–153. URL: <https://doi.org/10.1007/s42439-020-00014-1> (date of access: 06.06.2022).
9. Dootalieva A., Cohen N. European Integration and Disintegration. Taylor & Francis Group, 2022.

10. European Union. *OECD Quarterly International Trade Statistics*. 2022. Vol. 2022, no. 1. URL: <https://doi.org/10.1787/269db8e5-en> (date of access: 23.06.2022).
11. Малюта, І., Петрова, Г., & Рудь-Вольга, Д. (2018). СУЧАСНІ ДЕЗІНТЕГРАЦІЙНІ ПРОЦЕСИ У ЄВРОПЕЙСЬКОМУ СОЮЗІ.
12. Habibi Khoshmehr H., Krechetnikov R. Poster: Disintegration of impulse-driven drops. 72th Annual Meeting of the APS Division of Fluid Dynamics, Seattle, WA, 23–26 November 2019. 2019. URL: <https://doi.org/10.1103/aps.dfd.2019.gfm.p0024> (date of access: 25.06.2022).
13. Issing O. The COVID-19 crisis: A Hamilton moment for the European Union?. *International Finance*. 2020. Vol. 23, no. 2. P. 340–347. URL: <https://doi.org/10.1111/infi.12377> (date of access: 03.06.2022).
14. Договір про Європейський Союз. URL: http://zakon.rada.gov.ua/laws/show/994_029.
15. Бруслик О. Окремий шлях Британії в процесі побудови і трансформації ЄС. URL: http://world.lb.ua/news/2016/01/23/326081_britaniya_ies_maybutnie_tumani_.html.
16. Дерега В.В. Характерні риси й особливості розширення ЄС. Світова та європейська інтеграція: навч. посіб. / за ред. Багмет М.О. Миколаїв: Вид-во МДГУ, 2008. С. 120-139.
17. Крушинський В.Ю. Великобританія в європейських інтеграційних процесах: автореф. дис ... д-ра політ. наук: 23.00.04; Київ. нац. ун-т ім. Т. Шевченка. Київ, 2004. 32 с.
18. Katsanidou A., Lefkofridi Z. A Decade of Crisis in the European Union: Lessons from Greece*. *JCMS: Journal of Common Market Studies*. 2020. Vol. 58, S1. P. 160–172. URL: <https://doi.org/10.1111/jcms.13070> (date of access: 28.06.2022).
19. Khesin E. Economy of the European Union: a Decade after the Crisis. *World Economy and International Relations*. 2020. Vol. 64, no. 1. P. 73–81. URL: <https://doi.org/10.20542/0131-2227-2020-64-1-73-81> (date of access: 27.07.2022).

20. Krūmiņš K. Asymmetrical Crisis in the European Union: The Example of Greece. *SSRN Electronic Journal*. 2020. URL: <https://doi.org/10.2139/ssrn.3695831> (date of access: 23.07.2022).
21. Liakopoulos D. Crisis of democratic legitimacy of the decision-making process of the Union and the role of the European Parliament. *Yearbook of European Union and Comparative Law*. 2023. Vol. 1, no. 1. P. 80–150. URL: <https://doi.org/10.12681/yeucl.33017> (date of access: 16.07.2022).
22. Malik S. Post-Brexit scenario: the European Union under threat. *Strategic studies*. 2018. T. 38, № 4. C. 90–109.71
23. Matthijs M. Europe after Brexit: a less perfect union. *Foreign affairs*. 2017. T. 96, № 1. C. 85–91.
24. Milačić S., Simonović Z., Kostić A. European Monetary Union as a stabilizing factor in the circumstances of economic crisis. *Ekonomika*. 2020. Vol. 66, no. 4. P. 13–28. URL: <https://doi.org/10.5937/ekonomika2004013m> (date of access: 28.06.2022).
25. Parkes S. European disintegration? The politics of crisis in the European union. *Journal of Contemporary European Studies*. 2020. Vol. 28, no. 4. P. 571–572. URL: <https://doi.org/10.1080/14782804.2020.1780072> (date of access: 13.05.2022).
26. Piris J.-C. The European Union in Crisis: What Should the Member States Do?. *SSRN Electronic Journal*. 2021. URL: <https://doi.org/10.2139/ssrn.3951810> (date of access: 16.06.2022).
27. POST CRISIS BANKING SECTOR REGULATION AND EUROPEAN UNION ECONOMIC GROWTH NEXUS. *Economic Review*. 2021. Vol. XIX, no. 2. P. 15–26. URL: <https://doi.org/10.51558/2303-680x.2021.19.2.15> (date of access: 19.06.2022).
28. Rocha-Cunha S., Martins M. A. Political crisis of the European Union: technocratic thinking and possibilities of a European ethos. *Perspectivas - Journal of Political Science*. 2020. Vol. 22. P. 10–23. URL: <https://doi.org/10.21814/perspectivas.2522> (date of access: 26.09.2022).
29. Sánchez Gómez M. Douglas Webber, European disintegration? The Politics of Crisis in the European Union. *EUNOMÍA. Revista en Cultura de la Legalidad*. 2020.

30. Сіденко В.Р. Кризові процеси у розвитку інтеграції в ЄС: витоки та перспективи. *Економіка і прогнозування*. 2017. №1. С. 7–34. URL: http://eip.org.ua/docs/EP_17_1_07_uk.pdf (дата звернення: 20.11.2019).
31. No. 18. P. 452. URL: <https://doi.org/10.20318/eunomia.2020.5295> (date of access: 06.06.2022).
32. Serban I. D. Debating European Union governance in times of crisis. *Journal of Contemporary European Studies*. 2021. P. 1–13. URL: <https://doi.org/10.1080/14782804.2021.1990027> (date of access: 23.08.2022).
33. Shcherbak I. Afghan Crisis: Prospects for a New Strategy of the European Union. *Scientific and Analytical Herald of IE RAS*. 2021. Vol. 22, no. 4. P. 7–14. URL: <https://doi.org/10.15211/vestnikieran42021714> (date of access: 21.07.2022).
34. Štrbac K., Milosavljević B. Crisis management system in European Union: How it works?. *Serbian Journal of Engineering Management*. 2021. Vol. 6, no. 1. P. 45–54. URL: <https://doi.org/10.5937/sjem2101045s> (date of access: 14.08.2022).
35. Колісниченко О. Головні ризики для світової економіки. Чого найбільше бояться фінансисти у 2019. *Економічна правда*. 2019. URL: <https://www.epravda.com.ua/rus/publications/2019/01/8/644097/> (дата звернення: 21.11.2019).
36. Бичек В. Дезінтеграція ЄС як загроза для України. Міжнародний кур'єр. 2019. URL: <https://foreignpolicy.com.ua/polityka/dezintehratsiia-ies-iak-zahroza-dlia-ukrainy/> (дата звернення: 21.11.2019).
37. Мартиненко О. ЄС перед новою загрозою: чи здатна економіка єврозони уникнути рецесії. *Європейська правда*. 2019. URL: <https://www.eurointegration.com.ua/experts/2019/09/10/7100575/> (дата звернення: 22.11.2019).
38. Tosiek P. European Union in multi-crisis: towards differentiated legal integration?. *Review of European and Comparative Law*. 2022. Vol. 48, no. 1. P. 157–173. URL: <https://doi.org/10.31743/recl.13007> (date of access: 03.07.2022).

39. Towards a more resilient European Union after the COVID-19 crisis / A. Barbier-Gauchard et al. *Eurasian Economic Review*. 2021. Vol. 11, no. 2. P. 321–348. URL: <https://doi.org/10.1007/s40822-021-00167-4> (date of access: 28.05.2022).
40. Рудік Олександр. Європейський Союз напередодні четвертого інституційного циклу: Топ-10 досягнень в 2014-2019 рр. Актуальні проблеми європейської та євроатлантичної інтеграції України: матеріали 16-ї регіон. наук.-практ. конф. (Дніпро, 16 травня 2019 р.). Дніпро, 2019. 268 с. URL: http://www.dridu.dp.ua/konf/konf_dridu/2019_05_16_pei_material.pdf (дата звернення: 26.11.2019).
41. Martynenko, O. (2019). YeS pered novoju zahrozoiu: chy zdatna ekonomika Yevrozony unyknyti retsesii. *Yevropeiska Pravda [European truth]* (electronic journal). Available at: <https://www.eurointegration.com.ua/experts/2019/09/10/7100575/> (accessed 22 November 2019).
42. Economic truth (2019). Lahard vpershe rozpovila pro podalshi dii Yevropeiskoho Tsentrobanku. Available at: <https://www.epravda.com.ua/news/2019/11/22/654035/> (accessed 23 November 2019).
43. Nikomu.net (2019). Breksyt vzhe tut - khto nastupnyi? [Brexit is already here – who’s next?] (electronic journal). Available at: <https://nikomu.net/politics/breksit-vzhe-tut-xto-nastupnij/> (accessed 24 November 2019).
44. Sidenko, V. (ed.) (2018). *Pereformatuvannia yevropeiskoi intehtratsii: mozhlyvosti i ryzyke dlia asotsiatsii Ukraina-Yes [Reformatting European Integration: Opportunities and Risks for the EU-Ukraine Association]*. Kyiv: Zapovit. Available at: http://razumkov.org.ua/uploads/article/2018_pereformatuvannia_ievropeiskoi_intehtratsii.pdf (accessed 24 November 2019).
45. Towards a More Resilient European Union after the COVID-19 Crisis / A. Barbier-Gauchard et al. *SSRN Electronic Journal*. 2020. URL: <https://doi.org/10.2139/ssrn.3641306> (date of access: 06.06.2022).

46. Tunç A., OZTURK S. The Role of Taxation in the European Union Sovereign Debt Crisis. *Ekonomik Yaklasim*. 2021. Vol. 32, no. 119. P. 143. URL: <https://doi.org/10.5455/ey.18001> (date of access: 03.06.2022).
47. Zdanowicz M. Poland's Stance on the Refugee and Migration Crisis in the European Union. *Białostockie Studia Prawnicze*. 2021. Vol. 26, no. 1. P. 85–103. URL: <https://doi.org/10.15290/bsp.2021.26.01.07> (date of access: 17.06.2022).
48. Bressanelli E., Chelotti N., Lehmann W. Managing Disintegration: How the European Parliament Responded and Adapted to Brexit. *Politics and Governance*. 2021. Vol. 9, no. 1. P. 16–26. URL: <https://doi.org/10.17645/pag.v9i1.3684> (date of access: 30.10.2022).
49. Disintegration scenarios in the European Union: A case study of Eastern European economies / L. Bolea et al. *Economic Modelling*. 2021. Vol. 95. P. 1–12. URL: <https://doi.org/10.1016/j.econmod.2020.11.015> (date of access: 23.06.2022).
50. Fabbrini S., Zgaga T. Sovereignism and its Implication: The Differentiated Disintegration of the European Union. *SSRN Electronic Journal*. 2022. URL: <https://doi.org/10.2139/ssrn.4118801> (date of access: 09.08.2022).
51. Hadzhidimova L. More integration or more disintegration in the European Union? A sociological perspective. *Politikon: IAPSS Journal of Political Science*. 2019. Vol. 40. P. 28–47. URL: <https://doi.org/10.22151/politikon.40.2> (date of access: 05.07.2022).
52. Hannigan C. Unity or Identity? European Disintegration and WWI Culture Conflict. *Inquiry@Queen's Undergraduate Research Conference Proceedings*. 2018. URL: <https://doi.org/10.24908/iqurcp.10224> (date of access: 06.09.2022).
53. Lenschow A., Burns C., Zito A. Dismantling, disintegration or continuing stealthy integration in European Union environmental policy?. *Public Administration*. 2020. Vol. 98, no. 2. P. 340–348. URL: <https://doi.org/10.1111/padm.12661> (date of access: 27.05.2022).
54. Leruth B., Gänzle S., Trondal J. Exploring Differentiated Disintegration in a Post-Brexit European Union. *JCMS: Journal of Common Market Studies*. 2019. Vol. 57,

- no. 5. P. 1013–1030. URL: <https://doi.org/10.1111/jcms.12869> (date of access: 11.06.2022).
55. Lombardo E., Kantola J. European Integration and Disintegration: Feminist Perspectives on Inequalities and Social Justice. *JCMS: Journal of Common Market Studies*. 2019. Vol. 57, S1. P. 62–76. URL: <https://doi.org/10.1111/jcms.12949> (date of access: 13.05.2022).
56. Moiseeva D. Theories of European Integration in Searching for Explanation of Disintegration. *Analysis and Forecasting. IMEMO Journal*. 2022. No. 3. P. 37–44. URL: <https://doi.org/10.20542/afij-2022-3-37-44> (date of access: 23.04.2022).
57. Parkes S. European disintegration? The politics of crisis in the European union. *Journal of Contemporary European Studies*. 2020. Vol. 28, no. 4. P. 571–572. URL: <https://doi.org/10.1080/14782804.2020.1780072> (date of access: 16.07.2022).
58. Patberg M. Can Disintegration Be Democratic? The European Union Between Legitimate Change and Regression. *Political Studies*. 2019. Vol. 68, no. 3. P. 582–599. URL: <https://doi.org/10.1177/0032321719870431> (date of access: 07.06.2022).
59. Syed Zwick H. Disintegration of the European Asylum Systems: A Featuring Attempt. *Migration Letters*. 2019. Vol. 16, no. 4. P. 563–573. URL: <https://doi.org/10.33182/ml.v16i4.592> (date of access: 09.09.2022).
60. Wellings B. Brexit, nationalism and disintegration in the European Union and the United Kingdom. *Journal of Contemporary European Studies*. 2020. P. 1–13. URL: <https://doi.org/10.1080/14782804.2020.1753664> (date of access: 06.03.2022).
61. Wellings B. Nationalism and European disintegration. *Nations and Nationalism*. 2022. URL: <https://doi.org/10.1111/nana.12884> (date of access: 28.08.2022).
62. Kim J.-E. “Fraternal and Sisterly Love”: Observing Disintegration and Resilience in the Tenant of Wildfell Hall and Shirley. *The European Conference on Arts & Humanities 2021*. 2021. URL: <https://doi.org/10.22492/issn.2188-1111.2021.10> (date of access: 22.07.2022).
63. Shvaychuk Y. O., Швайчук Ю. О. European integration of Poland, significance for Ukraine : extended abstract of Thesis. 2021. URL: <https://er.nau.edu.ua/handle/NAU/51659> (date of access: 07.09.2022).

64. Stuewer R. H. *European and Nuclear Disintegration*. Oxford University Press, 2018. URL: <https://doi.org/10.1093/oso/9780198827870.003.0002> (date of access: 19.07.2022).
65. Vollaard H. *European Disintegration: A Search for Explanations*. Palgrave Macmillan, 2019. 265 p.
66. Vollaard H. *European Disintegration*. London : Palgrave Macmillan UK, 2018. URL: <https://doi.org/10.1057/978-1-137-41465-6> (date of access: 03.08.2022).
67. Webber D. *European Disintegration?: The European Union in Crisis*. Macmillan Education UK, 2018.
68. *European Disintegration? A Fraying Union | Journal of Democracy. Journal of Democracy*. URL: <https://www.journalofdemocracy.org/articles/european-disintegration-a-fraying-union/> (date of access: 16.06.2022).
69. *European Disintegration? A Way Forward | Journal of Democracy. Journal of Democracy*. URL: <https://www.journalofdemocracy.org/articles/european-disintegration-a-way-forward/> (date of access: 26.08.2022).
70. *European disintegration? | Coleurope. College of Europe | Collège d'Europe | Coleurope*. URL: <https://www.coleurope.eu/european-disintegration> (date of access: 17.07.2022).
71. *European disintegration? : the politics of crisis in the European Union. Cadmus Home*. URL: <https://cadmus.eui.eu/handle/1814/60897> (date of access: 17.07.2022).
72. Menelaos M. *Differentiated Integration and Disintegration in the EU: Brexit, the Eurozone Crisis, and Other Troubles. OUP Academic*. URL: <https://academic.oup.com/jiel/article/23/2/489/5874723> (date of access: 03.07.2022).
73. *This is what European disintegration looks like. IISS*. URL: <https://www.iiss.org/blogs/survival-blog/2020/04/europe-disintegration-covid-19> (date of access: 03.06.2022).

74. Vollaard H. European Disintegration. *SpringerLink*.
URL: <https://link.springer.com/book/10.1057/978-1-137-41465-6> (date of access: 06.06.2022).
75. European Disintegration: A Search for Explanation by Hans Vollaard. *EuropeNow – a journal of research & art*.
URL: <https://www.europenowjournal.org/2019/05/06/european-disintegration-a-search-for-explanation-by-hans-vollaard/> (date of access: 14.09.2022).
76. One down, many to go? European disintegration after Brexit. *LSE BREXIT*.
URL: <https://blogs.lse.ac.uk/brexit/2020/03/23/one-down-many-to-go-european-disintegration-after-brexit/> (date of access: 04.08.2022).
77. European Disintegration: Too Much to Lose. *Stiftung Wissenschaft und Politik (SWP)*.
URL: <https://www.swp-berlin.org/en/publication/european-disintegration-too-much-to-lose> (date of access: 02.07.2022).

Перелік можливих спроб маніпуляцій з текстом

У цьому розділі ви знайдете інформацію щодо текстових спотворень. Ці спотворення в тексті можуть говорити про МОЖЛИВІ маніпуляції в тексті. Спотворення в тексті можуть мати навмисний характер, але частіше характер технічних помилок при конвертації документа та його збереженні, тому ми рекомендуємо вам підходити до аналізу цього модуля відповідально. У разі виникнення запитань, просимо звертатися до нашої служби підтримки.

Зверніть увагу, що при автопереведенні редакційні зміни могли бути втрачені. Щоб перевірити можливі спроби маніпулювання текстом, подивіться, будь ласка, звіт про подібність вихідного тексту.

Заміна букв		7
Інтервали		0
Мікропробіли		0
Білі знаки		0
Парафрази (SmartMarks)		6

Обсяг знайдених подібностей

Зверніть увагу, що високі значення коефіцієнта не автоматично означають плагіат. Звіт має аналізувати компетентна / уповноважена особа.

25

Довжина фрази для коефіцієнта подібності 2

11620

Кількість слів

173199

Кількість символів

Подібності за списком джерел

Прокручіть список та аналізуйте, особливо, фрагменти, які перевищують КП 2 (позначено жирним шрифтом). Скористайтеся посиланням "Позначити фрагмент" та перегляньте, чи є вони короткими фразами, розкиданими в документі (випадкові схожості), численними короткими фразами поруч з іншими (мозаїчний плагіат) або великими фрагментами без зазначення джерела (прямий плагіат).

10 найдовших фраз

Копір тексту

ПОРЯДКОВИЙ НОМЕР	НАЗВА ТА АДРЕСА ДЖЕРЕЛА URL (НАЗВА БАЗИ)	КІЛЬКІСТЬ ІДЕНТИЧНИХ СЛІВ (ФРАГМЕНТІВ)	
1	https://otherreferats.allbest.ru/international/01055387_0.html	17	0.15 %
2	https://e-learning.iir.edu.ua/pluginfile.php/5070/mod_book/chapter/764/%D0%A3%D0%BA%D1%80%D0%B0%D1%97%D0%BD%D0%B0%20%D0%B2%20%D1%94%D0%B2%D1%80%D0%BE%D0%BF%D0%B5%D0%B9%D1%81%D1%8C%D0%BA%D0%B8%D1%85%20%D1%96%D0%BD%D1%82%D0%B5%D0%B3%D1%80%D0%B0%D1%86%D1%96%D0%B9%D0%BD%D0%B8%D1%85%20%D1%82%D0%B0%20%D0%B4%D0%B5%D0%B7%D1%96%D0%BD%D1%82%D0%B5%D0%B3%D1%80%D0%B0%D1%86%D1%96%D0%B9%D0%BD%D0%B8%D1%85%20%D0%BE%D1%86%D0%B5%D1%81%D0%B0%D1%85%20.pdf	13	0.11 %
3	https://www.e-reading.life/bookreader.php/1067509/Shumuk_-_Za_shidnim_obriem_%28Spomini_pro_perezHITE%29.html	6	0.05 %
4	http://www.irbis-nbuv.gov.ua/cgi-bin/irbis_nbuv/cgiirbis_64.exe?C21COM=2&I21DBN=UJRN&P21DBN=UJRN&IMAGE_FILE_DOWNLOAD=1&Image_file_name=PDF/Uzn_2012_1_23.pdf	6	0.05 %
5	https://www.e-reading.life/bookreader.php/1067509/Shumuk_-_Za_shidnim_obriem_%28Spomini_pro_perezHITE%29.html	5	0.04 %

**МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ
КИЇВСЬКИЙ НАЦІОНАЛЬНИЙ ЕКОНОМІЧНИЙ УНІВЕРСИТЕТ
ІМЕНІ ВАДИМА ГЕТЬМАНА**

ФАКУЛЬТЕТ МІЖНАРОДНОЇ ЕКОНОМІКИ І МЕНЕДЖМЕНТУ

**РОЗВИТОК ЕКОНОМІКИ УКРАЇНИ
В НОВИХ РЕАЛІЯХ МІЖНАРОДНИХ
ВІДНОСИН**

Збірник матеріалів

**Студентської науково-практичної
Інтернет-конференції**

**м. Київ,
7 грудня 2022 р.**

EN 115 ROKIB **КИЇВ**
2022

ЗМІСТ

РОЗДІЛ 1. ГЛОБАЛЬНІ ІМПЕРАТИВИ ЗЕЛЕНОГО РОЗВИТКУ: ВИКЛИКИ І ПЕРСПЕКТИВИ ДЛЯ УКРАЇНИ 9

Робота платформи здійснювалася в рамках проекту міжнародної технічної допомоги Європейського Союзу Еразмус+ «Молодіжне лідерство для консолідації ініціатив ЄС у контексті транскордонної нестабільності в Україні» (Грантова Угода № 101099170 — YouthLeadtoEUinUA — ERASMUS-JMO-2022-HEI-TCH-RSCH-UA-IBA — YouthLeadtoEUinUA). "Youth leadership towards the consolidation of EU initiatives in the context of cross-border instability in Ukraine"

**Co-funded by
the European Union**

Багірова Е.Е.	9
Перспективи розвитку відновлювальних джерел енергетики України в розрізі індустрії 4.0	
Бутенко А.О.	11
“Зелена економіка” крізь призму концепції сталого розвитку	
Дворник О.В.	13
Зелене облігаційне фінансування глобального сталого розвитку	
Іванова А.	15
Роль креативного сектору в сталому розвитку економіки країн світу	
Ігнатенко В.О.	18
Конкурентне лідерство США у формуванні зеленої енергетичної екосистеми	
Козлова С.О.	21
Мегаполіси як осередки «озеленення» глобальної економіки	
Корольчук Н. І.	24
Механізми впливу глобалізації на структурну трансформацію зеленої економіки	
Сукач Д.А.	26
Глобальні тренди зеленого інвестування: досвід для України	
Білик О.Ю.	29
Світові тенденції формування міграційного капіталу	
Павловський Д. С.	31
Роль цифрових технологій в озелененні фінансових ринків	
Бойко А.О.	33
Глобальне середовище розвитку міжнародної торгівлі	
Гавриленко В.О.	35
Механізми та інструментарій стимулювання іноземного інвестування в економіку України	
Газізов В.Р.	37
«Зелена» енергетика в Україні в умовах війни та післявоєнний період	
Грек О.Д.	39
Стратегічні пріоритети розвитку зеленої економіки Китаю	
Грищенко Є.М.	41
Зелена економіка і сучасний ринок праці	

Заболотний О.В.	44
Теоретичні основи накопичення і перерозподілу фінансових ресурсів	
Дем'яненко В.В.	46
Сучасний стан зеленого розвитку ІТ-сектору в Україні та світі	
Дрогомерецький М.К.	48
Співпраця США та України: зелений контекст розвитку	
Єщенко Є.О.	51
Економічне післявоєнне співробітництво КНР та України у контексті сталого розвитку	
Касьян Д.В.	53
Стратегічні напрями забезпечення конкурентного лідерства фірми на світових ринках	
Катюха І.В.	55
Вплив ІКТ на світові ринки праці та людський капітал	
Кірсанов Д. І.	57
Безпаперова економіка як зелена складова сталого економічного розвитку України	
Кіяшко І.Р.	59
Стабільність валютної системи як фактор розвитку зеленої економіки	
Коваль В.І.	60
Розвиток зеленої економіки: перспективи для України	
Колбасов М.О.	63
Вплив зеленого розвитку на зовнішньоторгівельну політику США	
Кропивницька А.В.	65
Інклюзивний економічний розвиток в умовах глобальної зміни клімату: досвід ЄС	
Кучеренко М.В.	68
Розвиток зелених блокчейн технологій у світовій та вітчизняній економіках	
Кушнір І. М.	71
Європейський зелений курс, як драйвер європейської інтеграції України	
Лісовський С.С.	73
Зелена логістика як стратегічний напрям забезпечення кліматичної нейтральності в Україні	
Лунякін О.Д.	74
Зелена енергетика: виклики та можливості для економіки США	
Магрета Я.Л.	75
Краудфандові платформи як інструмент поствоєнної відбудови економіки України в контексті зеленого розвитку	
Мазаєва Д.Ю.	78
Ключові напрями розвитку зелених фінансів	
Мамедова А.С.	80
Інтеграція України в міжнародні транспортні коридори: організаційно-економічний та екологічний аспекти	
Мельниченко О.В.	82
Сучасні особливості розвитку міжнародної торгівлі послугами	
Наумова А.А.	84
Інвестиційна офшорна діяльність в умовах зеленого розвитку	
Опанасенко А.С.	87
Адаптація європейського зеленого курсу в Україні	
Осетрова А.Є.	90
Перспективи розвитку зеленої торгівлі України на глобальних ринках	
Пархомчук Д.В.	92

«ГЛОБАЛЬНІ ІМПЕРАТИВИ ЗЕЛЕНОГО РОЗВИТКУ: ВИКЛИКИ І ПЕРСПЕКТИВИ ДЛЯ УКРАЇНИ»

Український курс зеленого розвитку – це структурна програма розвитку країни та нова стратегія зростання, спрямована на перетворення України на сучасну, ресурсо-ефективну та конкурентоспроможну економіку.

1. Домінуючим напрямком України зеленого курсу є зниження кліматичних забруднень. Україна має на меті досягти нижчого рівня викидів парникових газів до 2050 року. Це означає зміну цільових показників у сфері клімату на 2030 рік, зокрема скорочення викидів парникових газів.

2. Зокрема економічна ситуація країни за 2019-2022 роки сприятливо впливає на зниження забрудненості повітря та викидів в атмосферу. Одним з таких чинників є пандемія COVID-19, який призвів до призупинення роботи багатьох підприємств, заводів, фабрик, виробництв. Особливо приділена увага таким галузям промисловості – атомної енергетики, вугільної енергетики, сталеливарного, цементного та текстильного виробництва, також було виявлено зниження кількості викидів CO₂ від автомобілів на дорогах. Все це призвело до економічної кризи в багатьох галузях економіки але поліпшення екологічної ситуації в країні.

3. Щодо типів забруднення в Україні є багато забруднюючих факторів, після закінчення війни, виникне гостра потреба у відновленні навколишнього середовища. Забруднення повітря, ґрунту, води, буде ставиться мета формування «довкілля, вільної від забруднень» до 2050 року. До нових ініціатив у цій галузі також входить стратегія з досягнення «нульової токсичності навколишнього середовища в майбутньому».

4. Україна прагне надихати на власному прикладі, вживаючи нових заходів щодо боротьби з основними факторами скорочення біологічної

різноманітності. До них входить вирішення проблеми забруднення ґрунту та води, а також нова стратегія в галузі лісоустрою. Необхідне збільшення кількості дерев як у містах, і у сільській місцевості. З метою просування продукції, виробництво якої не вимагає вирубування лісів, буде розроблено нові правила маркування.

5. Створення та реалізація нової стратегії зеленої енергетики, метою якої буде: створення енергоефективної зеленої енергетики, припинення використання атомної енергії, зелена сільськогосподарська система, ефективна та екологічна переробка вторинних відходів. В перспективі Україна має плани значного скорочення використання хімічних пестицидів, добрив і антибіотиків.

7. Після узгодження Європейським Союзом нових нормативів викидів CO₂ для автомобілів, Україна ставить на меті наздогнати в найближчі роки Європейський союз по цих показниках. З кожним роком імпорт електричних автомобілів в Україні збільшується. Держава заохочує майбутніх власників електричних транспортних засобів відсутність мита на такі авто. Таким чином електромобілі можуть завозитися в Україну без обмежень і без жодних платежів, сплат податків.

До зеленого розвитку можливо віднести такі основні пункти (див. рис. 1).

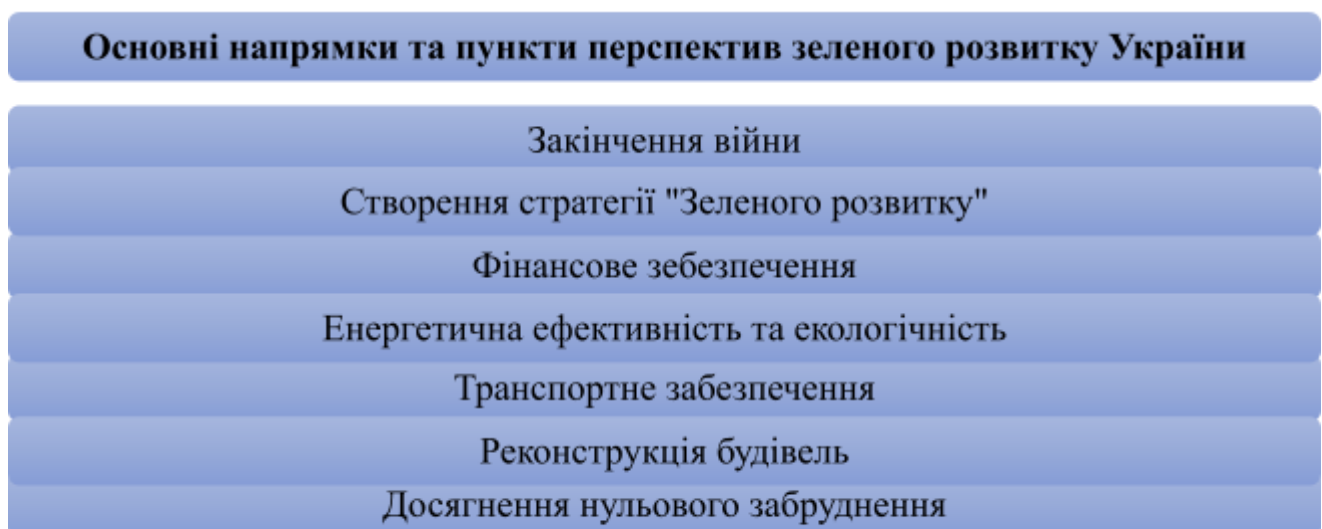

Рис. 1 Джерело: складено автором на основі [2]

Реалізація екологічно чистих проектів вимагає значних інвестицій, але брак в країні внутрішніх фінансових ресурсів (і приватних компаній, які бажають розвивати зелені виробничі процеси щодо відновлювання джерел енергії), часто недосконала та нерозвинена банківська система країни, що розвивається, не дозволяє реалізувати ці проекти. Шлях країни до сталого розвитку приваблює все більше і більше увагу уряду до необхідності мобілізації «зелених» інвестицій у низьковуглецеву інфраструктуру, виробництво чистої енергії та процеси промислового виробництва для підвищення їх екологічної ефективності. Позики та облігації, «зелені» кредитні лінії (є основним джерелом довгострокового фінансування, особливо в сфері енерго та ресурсо-ефективності), гранти та структурні фонди «зелених» інвестицій демонструють постійний розвиток.

Отже, підсумовуючи вищесказане можна зробити такі висновки-припинення сталості розвитку та погіршення енергоефективності та зеленого курсу України зумовлена тим що в умовах війни це стає неможливо. Головний курс України до 2050 року та в після воєнні роки будуть створення умов для розвитку економічних, соціальних та екологічних перспектив, повернувши увагу уряду країни, міжнародних фінансових установ до сталого розвитку та інвестиційних рішень. І йдеться не лише про залучення інвестицій як частину загальних витрат, а й про залучення «зелених» інвестицій як рушійної сили сталого розвитку. Інвестиції можуть допомогти збільшити потенціал зелених галузей та забезпечити впровадження чистих технологій, а також створення нових робочих місць. Зелене інвестування є важливим сегментом інвестиційного ринку, який кожного року поширюється все на більшу кількість країн та фінансових інструментів.

Список використаної літератури :

1. *Стаття «Запровадження «зеленого курсу» як інструменту системних змін для сталого розвитку»* І. І. Дороніна, Н. С. Криштоф 19.11.2020 р
2. *Стаття «Економічний простір» «ЗЕЛЕНІ ІМПЕРАТИВИ ТА ЧИННИКИ РОЗВИТКУ ЄВРОПЕЙСЬКИХ ЕКОНОМІК» №179,2022 року УДК*

330.322.0, DOI: <https://doi.org/10.32782/2224-6282/179-25> Чала В. С.,
Глуценко А. В., Азарков Є. С., Chala Veronika, Hlushchenko Anna, Aharkov
Yehor

- Збірник матеріалів студентської науково-практичної інтернет-конференції «ГЛОБАЛЬНА ЕКОНОМІЧНА ІНТЕГРАЦІЯ: СТРАТЕГІЧНІ МОТИВАЦІЇ, ФОРМАТИ, НАЦІОНАЛЬНІ ІНТЕРЕСИ» Державний вищий навчальний заклад «Київський національний економічний університет імені Вадима Гетьмана» 25 листопада 2021 р.